

ความน่าสนใจของศรี รักไทย กวีเชื้อสายชาวอินเดียที่นายผีนับถือเป็นครูรวมอยู่ด้วย ผู้ที่อยากรู้จัก 'นายผี' อาจพิจารณาจากบทความของศรี รักไทย 'ครู' ที่นายผีนับถือได้อีกทางหนึ่ง อีกเล่มหนึ่งคือ เกล็ดกลอน : เกล็ดแห่งอหังการ์ ใช้นามปากกา ประไพ วิเศษธานี เขียนอธิบายวิธีการแต่งกาพย์กลอนต่างๆ ไว้โดยถี่ถ้วน ผู้แต่งถ่ายทอดองค์ความรู้โดยไม่กักเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัว

นายผีเคยผลิตงานเป็นประจำลงตีพิมพ์ใน สายธาร สยามรัฐ และอักษรสาส์น อย่างต่อเนื่องในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา หนังสือทั้ง 3 เล่ม เป็นหนังสือด้านความคิดที่ต้องการสนับสนุนทิศทางการพัฒนาทางการเมืองของประชาชน บางทีอาจมีวรรณกรรมอีกหลายชิ้นที่นายผีเขียนแต่ใช้นามปากกา ที่เราอาจยังรู้จักไม่หมดก็เป็นได้ นามปากกาของนายผีที่รู้จักกันดีได้แก่ อินทรายุธ กุณิศ อินทุศักดิ์ สายฟ้า ศรีอินทรายุธ และประไพ วิเศษธานี เป็นต้น ขอให้สังเกตว่า ทุกๆ นามปากกาของนายผี เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทพทั้งปวง อย่างเช่น สายฟ้า ก็คืออาวุธของพระอินทร์ นายผี ก็หมายถึง นายของผี ก็คือพระอินทร์ ผู้สร้างปasaจขึ้นมาั่นเอง ชื่อของนายผี แสดงความผูกพันระหว่างเขากับความรู้อันลึกซึ้งแห่งอารยธรรมอินเดีย ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุว่าอารยธรรมอินเดียเป็นรากฐานแห่งความรู้ของสังคมไทยสมัยอยุธยา ต้นธารแห่งวรรณกรรมไทย และนายผีได้พยายามก้าวไปศึกษามรดกความรู้จนถึงต้นธารของมันแล้ว

พรพิไล เลิศวิชา

ตุลาคม 2540

ประวัติของอศนี พลจันทร

เกิดปีพ.ศ. 2461 ที่จังหวัดราชบุรี เป็นลูกของพระมณูกิจวิมลอรธ (เจียร พลจันทร) ปู่เป็นเศรษฐี เจ้าที่ดินและพ่อค้า หลังจากเรียนชั้นมัธยม 5 ที่โรงเรียนประจำจังหวัด มาเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยจนชั้นมัธยม 8 แผนกภาษา พ.ศ. 2479 เข้าศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตปีพ.ศ. 2483 ทำงานกรมอัยการ และต่อมาย้ายไปปัตตานี, สระบุรี, อยุธยา และลาออกจากอาชีพอัยการในปี 2495 อศนีเริ่มเขียนบทกวีในนิตยสารเอกชน ตั้งแต่ปี 2484 และได้เขียนทั้งบทกวี บทวิจารณ์วรรณกรรม เรื่องสั้น เรื่องแปลลงในนิตยสารต่าง ๆ มากมาย เช่น ในอักษรสาส์น สยามนิกร ปิยะมิตร สยามสมัย ในช่วงเกิดกรณีกบฏสันติภาพ (2495) เขาหลบลงใต้ดิน และหลังจากปี 2502 ก็ได้หลบไปเข้าร่วมกับพรรคปฎิวัติ ซึ่งนักเขียนรุ่นใหม่ที่เขาพาหลัง 6 ตุลาคม 2519 หลายคนได้ไปพบ เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แตกก็ลี้ภัยไปอยู่ที่ลาว จนเสียชีวิตด้วยโรคภัยไข้เจ็บในปี 2530

บทกวีของเปลื้อง วรรณศรี

พิมพ์อยู่ใน กวีประชาชน (2517) ประวัติผลงานและคำรำลึกเปลื้อง วรรณศรี (2540)

เปลื้อง วรรณศรี

(พ.ศ. 2465 - 2539)

งานบทกวีของเปลื้อง วรรณศรี (พ.ศ. 2465-2539) พิมพ์อยู่ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ ในช่วงทศวรรษ 2490 และ 2500 (บางครั้งใช้นามแฝงว่า “นายสาบ”) บางส่วนพิมพ์รวมเล่มรวมกับกวีคนอื่น ๆ ในหนังสือ กวีประชาชน จัดพิมพ์โดยกลุ่มวรรณกรรม - ธรรมศาสตร์ในปี 2517 บางส่วนพิมพ์อยู่ใน ประวัติ, ผลงานและคำรำลึก, เปลื้อง วรรณศรี จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการจัดงานรำลึกเปลื้อง วรรณศรี ในปี 2540

เปลื้อง เป็นชาวจังหวัดสุรินทร์ ที่มีโอกาสได้มาเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง รุ่นที่ 5 เป็นหนึ่งในผู้นำการต่อสู้ของ “ขบวนการ 11 ตุลาคม 2494” ซึ่งชุมนุมและเดินขบวนเรียกร้องมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองคืนจากการยึดครองของรัฐบาลเผด็จการทหาร จนเป็นผลสำเร็จ เป็นผู้เขียนวรรณทอง “ถ้าขาดใครเจ้าพระยาทำพระจันทร์ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม” ซึ่งนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ท่องจำกันสืบมา

นอกจากนั้นเปลื้องยังได้เข้าร่วมองค์การสันติภาพแห่งประเทศไทย เพื่อคัดค้านการส่งทหารไทยไปร่วมรบกับอเมริกาในสงครามเกาหลี จนถูกจับกุมในข้อหากบฏในภยานอกราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 ที่นิยมเรียกว่า “กบฏสันติภาพ 10 พ.ย.” พร้อมกับคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย และนักการเมือง ปัญญาชนจำนวนมาก เช่น ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ นายแพทย์เจริญ สืบแสง กุหลาบ สายประดิษฐ์ สมักร บुरาวาส สุภา ศิริमानนท์ ฯลฯ

งานบทกวีของเปลื้อง วรรณศรี ส่วนใหญ่เป็นกวีการเมืองหรือกวีเพื่อชีวิต กล่าวถึงความไม่ยุติธรรมในสังคม และการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน มีเนื้อหาทำนองวิพากษ์วิจารณ์การกดขี่เอารัดเอาเปรียบ ปลุกใจประชาชนให้ยืนหยัดต่อสู้ ที่มีลักษณะซ้ำซากอยู่บ้าง แต่มีหลายชิ้นที่เขียนได้อย่างเห็นภาพชัดเจน, ได้อารมณ์ความรู้สึก ใช้คำง่าย ๆ สั้น ๆ สัมผัสและจังหวะที่กินใจ ไม่ว่าจะเป็นชื่อบทกวี เช่น เห็นอยู่แต่ผู้ยากเข็ญ, ใครไปจุดแสงไฟให้ดาวเด่น, ใช้น้ำตาข้าทาต, เพื่อชีวิตที่ดีกว่า หรือบางประโยคบางวรรคที่เห็นภาพชัด มีจังหวะจะโคนที่ปลุกเร้าอารมณ์ ความรู้สึกสะท้อนใจในสภาพความเป็นอยู่ของสามัญชนที่ยากจน

ตัวอย่างเช่น

“หน้าหนาวไอหนาวร้ายเหลือ
ขาดเสื้อผ้าครวหนาวใหญ่

ขาดยาอาหารสะท้อนใจ
เจ็บไข้นาถเข้าทน

เห็นอยู่แต่ผู้ยากเข็ญ
ทุกข์เช่นพวกข้าทุกหน
เป็นเพื่อนเขื่อนถามยามจน
ล้วนคนยากเข็ญเช่นเรา

เออ - ถ้าคนจนเรือนแสน
ล้าน, - แล่นไล่ล้างความเศร้า
ความทุกข์ทั้งปวงนี้เอา
แรงเข้าหักเหี้ยนเดียนกอง

น้ำตาที่ไหลหลังเลือด
เช็ดเหือดด้วยมือทั้งผอง
ทุกข์ที่คนจนทนครอง
คือคุกจำจองไม่มี”

เห็นอยู่แต่ผู้ยากเข็ญ
(ข่าวภาพ, 2494)

บทกวีบางชิ้น เช่น ข้างกองไฟ เขียนที่สถานีรถไฟสุรินทร์ คืบวันที่ 14 ก.พ. 2501 แม้
จะไม่ได้ใช้ถ้อยคำที่คมคาย แต่ก็เป็นกวีสังขนิม ที่สะท้อนภาพชีวิตของคนจนชาวอีสานในหน้า
หนาวในยุคนั้นได้อย่างเห็นภาพชัดเจน และเสทือนอารมณ์

ข้างกองไฟ
ได้โค้งฟ้าอำขอบออกครอบโลก
แคนวิโยคขอกายช่างร้ายเหลือ
ไอ้สะพาน...คลอค่าน้ำเสียงเครือ
ทั้งเลือดเนื้อสับสนแสนเสียงแคนนั้น

ลมยะเยียบเยียบเย็นทุกเส้นขน
 น้ำค้างหล่นต้องไม่คนใจสัน
 นกละเมอเพื่อหลงหนาวงงัน
 เรโรมันหรือหรือคริดสำนึก

เดือนรูปเดี่ยวเกี่ยวฟ้าฟ้าเพื่อนแสง
 คารแดงหรือร่วงด้วยลวงดึก
 แต่ความหนาวร้าวที่ทวิลึก
 ให้แสนบิกบีนด้านสะท้านทน

นอนเลียเถิดลูกแม่แผ่อกป้อง
 อยู่ข้างกองไฟผ่ากลางหนาวหน
 จงฮ้าปากผากแห้งเพราะแสงทน
 คืบนมปนสายเลือดที่เดือดร้อน

หากแม่นชีฟ้าไม่สิ้นคืนกระเดือก
 จักไม่เลือกหนักแบกแลกไว้ก่อน
 ขอแต่เจ้าขวัญตาไร้อาวรณ์
 ได้พักผ่อนเอาแรงแกร่งพวงนี้”

สำหรับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะคนชั้นกลางที่ไม่ค่อยได้สัมผัสชนชั้นล่างผู้ยากจน อาจจะเข้าใจได้ยากกว่า ทำไมเปลื้องถึงได้เขียนแต่บทกวีประเภทเพื่อชีวิตของผู้ยากไร้ และการปลุกกระดมได้คนเกิดกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้เป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าเราศึกษาประวัติศาสตร์การพัฒนาทางการเมืองและสังคม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปี 2501 และตระหนักว่ายุคสมัยนั้นเป็นยุคที่มีการเอารัดเอาเปรียบอย่างเห็นได้ชัด และสังคมอีสานก็ยากจนทุกข์เข็ญจริง ๆ เราจึงจะเข้าใจได้ว่า เปลื้อง ไม่ได้เขียนแบบนักปลุกกระดมที่เขียนตามสูตรสำเร็จ หากกลับมาจากประสบการณ์ จากความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ของเขาในฐานะ “ผู้แทน” หรือสมาชิกรัฐสภาของชาวอีสาน ในยุคที่พวกเขผู้แทนอีสานคลุกคลีกับประชาชน และรู้สึกเป็นผู้แทนของประชาชนจริง ๆ ไม่ใช่อยากเป็นผู้แทนเพื่อที่จะได้เข้าไปเป็นรัฐมนตรีเท่านั้น

การกลับไปอ่านบทกวีของเปลื้อง จึงไม่เพียงแต่ได้รสชาติทางวรรณศิลป์ของงานที่มีความงามแบบศิลปะเพื่อชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะเท่านั้น หากยังทำให้เราได้รับรู้ถึงภาวะ อารมณ์ความรู้สึกของสังคมไทยในยุคทศวรรษ 2490 และ 2500 ได้อย่างแจ่มชัดด้วย แม้นักประวัติศาสตร์ก็ไม่อาจ

บันทึกยุคสมัยนี้ได้สะท้อนความจริงอย่างมีชีวิตชีวาเท่ากับกวีที่คลุกคลีและยืนอยู่ข้างประชาชนอย่างเปลื้องและกวีเพื่อชีวิตคนอื่น ๆ เช่น นายผี, จิตร ภูมิศักดิ์

“ใช้น้ำตาข้าทาสประกาศกัม
กรประณมข้อมือท้อก็หาไม่
ขอสายเลือดเดือดทั่วในตัวไทย
จงพร้อมใจเช็ดน้ำตากล้าฝ่าฝืน”

(จงพร้อมใจเช็ดน้ำตากล้าฝ่าฝืน ! , 2500)

อย่างไรก็ตาม บทกวีหลายชิ้นของเปลื้อง ก็มีลักษณะเป็นงานแบบปลุกเร้า ที่มีลักษณะลำเริงรูป ชำ ๆ ซาก ๆ อยู่บ้าง โดยเฉพาะงานหลังปี พ.ศ. 2501 ในยุคเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งมีผลให้เปลื้องและปัญญาชนก้าวหน้าหลายช่วงคน ต้องลี้ภัยเผด็จการไปร่วมขบวนการปฏิวัติ และภายหลังเขาได้ไปลี้ภัยอยู่ประเทศจีน จนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2539 บทกวีของเขา ในยุคหลังจากเข้าร่วมกับพรรคปฏิวัติ มักเขียนในช่วงวันสำคัญ, เพื่อรำลึกเหตุการณ์, ปลุกปลอบให้กำลังใจ หรือไว้อาลัยเพื่อนร่วมอุดมการณ์ที่เสียชีวิต ในบรรดางานยุคหลัง บทที่เขียนถึงศรีบูรพา เป็นบทที่สะท้อนถึงทั้งฝีมือ และอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างดีเยี่ยมชิ้นหนึ่ง

รำลึกศรีบูรพา

ธรณีจกร้าให้	แล่นน้ำไหลจกร้าพัน
ลมพัดจกดินตัน	แลดาวเดือนจกอับดวง
ดอกไม้จกโรยร้าง	แลที่ทางจกโรยร่วง
เสียงสรวลกระสันทรวง	จกโสภณสัจอันจาง
อินทรีแห่งวรรณศิลป์	ผงาดบินด้านพาลา
ศรีเอ๋ยศรีบูรพา...	มาจากไทยตลอดกาล
รูปกายสลายสูญ	จักไพบูลย์บรรลือบาน
แต่สมองและผลงาน	ดำรงอยู่นิรันดร

(ปีกกิ่ง 1 พ.ย. 2518)

บทกวีของเปลื้อง วรรณศรี ก่อนข้างกระจัดกระจาย ฉบับที่พิมพ์มาแล้วยังรวมงานได้ไม่ครบถ้วน กวีที่กล่าวถึงบางชิ้นได้จากต้นฉบับสำเนาที่สำนักพิมพ์ชนนิยม รวบรวมให้ งานของเขา

อาจไม่ยิ่งใหญ่และรุ่มรวย เมื่อเทียบกับงานของนายผี และจิตร ภูมิศักดิ์ แต่เป็นงานกวีของสามัญชนที่มีเลือดเนื้อ มีความจริงใจที่ควรค่าแก่การศึกษา และรำลึกถึง

วิทยากร เชียงกูล

ธันวาคม 2540

บทกวีของ จิตร ภูมิศักดิ์

พิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ ในช่วงทศวรรษ 2500

จิตร ภูมิศักดิ์

(พ.ศ.2473-2508)

ชื่อ จิตร ภูมิศักดิ์ นั้น โด่งดังเสียยิ่งกว่าผลงานของเขา บทเพลงที่วงดนตรีคาราวานแต่งขึ้นเพื่อรำลึกถึงเขา ถูกนำไปร้องแทบทุกเวทีจากเหนือจรดใต้ อาจมีน้อยคนที่ได้อ่านงานของเขา แต่เป็นที่รู้กันว่า จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นศิลปิน “นักรบของประชาชน”

จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นวีรบุรุษในใจของคนจำนวนมาก การที่สังคมไทยมีคนอย่างจิตร ภูมิศักดิ์ ก็เป็นเรื่องพิเศษเช่นกัน ชีวิตของเขา จิตรทำงานอย่างหนักหน่วง เขาเป็นนักประวัติศาสตร์ เป็นกวี เป็นนักแต่งเพลง และยังเป็นนักวิจารณ์ศิลปวรรณคดีที่เลียบคมที่สุดคนหนึ่ง หนังสือแต่ละเล่มที่จิตรเขียน ล้วนแต่บุกเบิกและเขย่าวงการวิชาการนั้นๆ

ดังเช่นโฉมหน้าศักดินาไทย และ โองการแช่งน้ำ:ประวัติศาสตร์สังคมไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นต้น

ผลงานกวีนิพนธ์ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ถูกรวบรวมไว้หลายครั้ง ต่างกรรม ต่างวาระ หนังสือ “กวีการเมือง” เป็นหนังสือที่ตีพิมพ์รวมผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่เขียนขึ้นระหว่างถูกจำคุกอยู่ในคุกตาชยาว ด้วยข้อหาทางการเมือง ภาคแรกของผลงานชุดนี้เป็นบทกวีการเมือง ที่ได้ลักลอบนำมาลงพิมพ์ในหนังสือ “ประชาธิปไตย” ประมาณปี พ.ศ.2507 ต่อมาได้มีผู้นำลงพิมพ์อีกครั้งในวารสาร “เศรษฐกิจ” พ.ศ.2514 สำหรับส่วนภาคที่สองของหนังสือเล่มนี้เป็นบทความทางความคิดเกี่ยวกับศิลปกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งคัดมาจากหนังสือ “สารเสรี” ในนามปากกาซึ่งใช้เวลานั้นว่า “สมชาย ปรึกษาเจริญ” เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ.2500-2501 กลุ่มแนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่ จัดรวบรวมบทกวีและบทความนี้ขึ้นเป็นรูปเล่มออกเผยแพร่ในท่ามกลางสถานการณ์ร้อนทางการเมืองของไทย หลังเหตุการณ์เรียกร้องรัฐธรรมนูญ หรือเหตุการณ์ 14 ตุลาคมครั้งปี

หนังสือ “กวีประชาชน” รวบรวมบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่เขียนระหว่างที่อยู่ในคุกเช่นเดียวกัน โดยกลุ่มวรรณกรรมธรรมชาติ ได้คัดต้นฉบับบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ จากหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย และได้คัดบทกวีของนายผี นายสาธ อุษะณี ทวีปวร มณี โชติรส ผาเพ็งไทย และนรี นันทวัฒน์ เป็นต้น มาจากหนังสืออักษรสาส์น ปิฎกภูมิและสยามสมัย เพื่อรวบรวมบทกวีนักเขียน “ประชาชน” ไว้ให้หลากหลาย “กวีประชาชน” เล่มนี้ พิมพ์ขึ้นราวเดือนตุลาคม 2517 ไล่ๆ กัน กับเวลาที่นิสิต จิรโสภณ และเพื่อนของเขา กำลังจัดพิมพ์ “กวีการเมือง”

นามจิตร ภูมิศักดิ์ เลื่องลือออกไปอย่างรวดเร็วในหมู่นิสิตนักศึกษา และกลุ่มที่เรียกว่าหัวก้าวหน้า เวลานั้น เพราะช่วงหลัง 14 ตุลาคม เป็นช่วงเวลาที่บรรยากาศทางการเมือง การศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เวทีการเมืองเปิดออกอย่างกว้างขวาง เป็นบรรยากาศคลั่งคลั่งทางการเมืองที่ไม่เคยมีมาก่อน และก็ไม่เคยเห็นมีอีกเลย

บทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นบทกวีวิพากษ์วิจารณ์สภาพเศรษฐกิจสังคมและการเมืองไทย ในช่วง พ.ศ.2500 ที่สังคมไทยอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการทหารเต็มไปด้วยการโกงกินของผู้ใช้อำนาจปกครอง อีกทั้งการครอบงำตลอดจนการ 'เอาเปรียบ' จากลัทธิจักรวรรดินิยม

จิตร ภูมิศักดิ์ กับ นายผี นั้น เป็นนักเขียนกวีร่วมยุคสมัยเดียวกัน นายผี เป็นกวีผู้สืบทอดความรู้สึกลังเลแห่งท่วงทำนองกวีโบราณ แม้จะนำเสนอเนื้อหาใหม่ๆ เขาก็ยังชมชอบฉันทลักษณ์อันสืบมาแต่โบราณ และเคร่งครัดกับฉันทลักษณ์นั้น ส่วนจิตรนั้นตรงกันข้าม เขาเอาท่วงทำนองวรรณกรรมโบราณมาล้อเล่นได้อย่างหน้าตาเฉย ในโคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทพมหานคร ยุคไทยพัฒนา จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ล้อ พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1 โดย ร่ายฉันซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นบทพรรณนาความรุ่งเรืองและอาณาภาพของกรุงเทพมหานครและการสาปแช่งผู้ที่โกงบ้านกินเมือง ด้วยสำนวนเผด็จร้อนรุนแรง และเขี่ยหยันดังเช่น ร่ายพัฒนา บทนี้

โอม.....ละลายมหาละลายควายเขาระฟ้า บ้าเลือดเดือดคุดตาประทุเป็นเปลวเพลิง เกี้ยวดิน
กระเจิงอยู่กะตึกกะตึก เขมือบปาลูกอยู่กะโครมกะโครม โคมหน้าฉุบวมสวมชาติหิรัณ
ยักษ์ แหกหักมหาอเวจี ผุดปฐพีมาเกิด พื้นกำเนิดจากรามเกียรติ์ จากภาพเขียนกลีขุค บุก
บุ่มบ่ามห่ามห่าก้าวมสามชุน ป่าพุ่มพุ่มไพรพพล ขนสมุนมาระรี ปริ่มาระรัง ตั้งโห่สามลำ
บา...กูจะราญผลาญพระนคร อมรรัดนโกสินทร์สยาม สวาปามแผ่นดินไทย...โอม...

ด้วยเดชทมิฬหินชาติ อำนาจเผด็จการหาญหัก

ถือคานาน้ำพลพรรค ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน!

ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร จะม้วนให้สิ้นหรือดินดอน ไว่กอดเมื่อตอนเข้าโกศเอย.

กวีการเมือง, (หน้า 12)

ร่ายบทนี้แสดงให้เห็นว่า จิตรมีความเข้าใจปัญหาของสังคมไทยสลับซับซ้อนอย่างดียิ่ง จิตรเข้าใจนำเอา ชื่อ หิรัณยักษ์ม้วนแผ่นดิน จากรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยของคนไทยมาเปรียบเทียบกับบรรดาผู้นำที่โกงกินบ้านเมืองเปรียบเสมือน “ชาติหิรัณยักษ์ แหกหักมหาอเวจี ผุดปฐพีมาเกิด” เพื่อที่จะ “ผลาญพระนครอมรรัดนโกสินทร์สยาม สวาปามแผ่นดินไทย”

แต่รายได้ขึ้นต้นอย่างศักดิ์สิทธิ์ ขริมขลังเช่นนี้มาลงท้ายด้วย กลอนเสภาของชาวบ้าน ง่ายๆ บทนี้ “ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร จะม้วนให้สิ้นหรือดินดอน ไว้กอดเมื่อตอนเช้าโกศเอ๋ย” ร่ายผสมกับ กลอนเสภาอย่างนี้แหละที่จิตร “บังอาจ” ตั้งชื่อให้ว่า “ร่ายพัฒนา”

กลอนหกที่ น.ม.ศ. ได้คิดขึ้นมาเพื่อสื่อสารกวีที่มีความกระชับรัดกุมแยกไปจากกลอนแปด นั้น จิตรนำมาเพิ่มสัมผัสในแบ่งวรรคในแต่ละบาทเพิ่มเสียงสัมผัสเอกโท และเลือกภาษาเสียดสีแบบชาวบ้านมาใช้ไว้ จนเกือบจะใช้เป็นบทร้องสำหรับแสดงละครได้ดังเช่นบทนี้

“ไรรู้มา ป่าดง พงพฤกษ์ ขุนศึกเขมือบสิ้นกินดิบ
ทุ่งนา ป่ารัฐ ภูริบ โอนกันบุบงิบงานงก”

กวีการเมือง, (หน้า 14)

ในบทถัดมาชื่อ ‘หนูมานอมพลับพลา’ จิตรก็ได้นำเข้าปัญญาการคอรัปชันมาล้อเลียนแต่งไว้ในรูป โคลงสี่สุภาพ ซึ่งบัดนี้ไม่ ‘สุภาพ’ เสียแล้วความว่า

“โอม....
หนูมานกลับชาติขึ้น ขึ้นมา มาสา
กูไปอมพลับพลา ดอกเอ๋ย
กูดึงยุคพัฒนา ฤทธิ์มาก (โอยพ่อ!)
กองสลากรๆ ตะหากเว้ย...” ว่าแล้ว อดเสีย”

กวีการเมือง, (หน้า 20)

ตามประเพณีการแต่งบทกวีนั้น การแต่งโคลงสรรเสริญเกียรติหากขึ้นต้นด้วยรายก็มักจะตามมาด้วย โคลง กาพย์ หรือฉันท์ อันเป็นแผนกวินิพนธ์สืบทอดมาแต่โบราณ แต่จิตรกลับดัดแบบแผนนี้เขาได้นำ เพลงกลองยาว และ กลอนเพลงฉ่อย ซึ่งเป็น ข้องพื้นบ้าน “ไม่เคยมีที่ทางมาก่อนเลยในงาน วรรณคดี มาวางเรียงไว้ต่อจากรายและโคลงสี่ (ไม่) สุภาพของเขา

ลองฟังดูเถิด...เพลงกลองยาวของจิตรยังไม่ล้ำสมัยเลยไม่ใช่หรือ
“บ๊อง บ๊อง บ๊อง
เอ้ามาละโหวย เอ้ามาละวา เจ้าพญาลิงลม ไม่ยกกะอมพลับพลา
หนูมานยุคใหม่ ชุกไทยพัฒนา ตะละล้ำ...
เอ้ามีอำนาจ ก็เที่ยวกวาดแผ่นดิน ไม่ต้องทำกิน ก็รวยขึ้นมา
ตะละล้ำ...”

เอ้ากินโจมง เอ้าโกงมั่ว ยงโย่งหยก ก็เลยหกคะมำ ทัวทั้งเมืองไทย เขาเห็นได้คำคำ
หุยฮา! หุยฮา!” กวีการเมือง, (หน้า 20)

นอกจากนี้จิตรยังล้อเล่นกับลีลากริยาอย่างสนุกสนาน เขานำเอาอารมณ์ลูกทุ่งแบบคนไทย (ซึ่งไม่ใช่และไม่สามารถจะขลังแบบกวีโบราณ) มาประยุกต์เอาไว้ จิตรได้นำเอาถ้อยคำตามสามัญ คำเสียคติ คำพรุสวาท คำสแลง และ “ภาษาชาวบ้าน” เข้าไปวางไว้ในบทกวี ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นของสำหรับราชสำนัก จิตรเคยกล่าวไว้ว่า “หนังสือที่วิเศษของโลกก็ไม่ได้เขียนด้วยภาษาพิเศษของวรรณคดี แต่ใช้ภาษาสามัญของคนสามัญ”

ด้วยวิธีการที่กล่าวมานี้เองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ จึงเท่ากับเป็นกวีกบฏ กบฏต่อกฎ และประเพณีนิยมของวงการกวี เขาประกาศความเสมอภาคของสามัญชน ด้วยวิธีการที่คมคายที่สุดทางกวี คือเหมือนว่าจิตรไม่ได้ต้องการจะเป็นกวีผู้เขียนบทกวีได้เลิศในแง่ภาษา สัมผัส จังหวะลักษณ์ เขาไม่ต้องการจะให้บทกวีของเขาเป็นอมตะในแง่ของงาน “แบบแผนทางวรรณคดี” เขาเขียนบทกวีเพื่อภารกิจการเมืองแท้ ๆ โดยไม่มุ่งหวังสิ่งใดอื่นเลย ท่าทีของจิตรชนิดนี้นับว่าท้าทายสถาบันศิลปวรรณคดีสำนัก คลวสสิก มากทีเดียว

โคลงห้าพัฒนา เป็นผลงานของจิตรที่รู้จักกันดีว่าเขาเป็นผู้คิดขึ้นมาโดยพัฒนามาจากโคลงห้า ซึ่งเป็นโคลงโบราณยุคเก่าของชนชาติไทย-ลาว เขาใช้โคลงห้ามากแห่งในจังหวะความคิดและอารมณ์ที่ต้องการความเด็ดขาด-เข้มแข็ง-จริงจัง ดังเช่นในบท ค่าวกลางคืน จิตรสะท้อนใจเหลือเกินต่อชีวิตกลางคืนกรุงเทพฯ ที่ ค่าว จนไม่น่าเชื่อว่าที่นี้เมืองไทย “เมืองทองที่เรืองรองด้วยความดี”

กรุงเทพฯ กลิ้ง	ลาวเหิน
คว้นกามกลืน	กลบไหม้
คาวกลางคืน	คลุมทาบ
เมืองร้องไห้	เหือดขวัญฯ
น้ำฟ้าฟาด	ฟองหาว
คือกามฉาว	ชุ่มฟ้า
กลืนสาปสาว	กำซาบ
กามย้อมหล้า	แหล่งสยามฯ

กวีการเมือง, (หน้า 34)

ในโคลงสี่สุภาพขยายความ ค่าวกลางคืน เป็นอีกบทหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า จิตร ภูมิศักดิ์ เอาใจใส่สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างถึงถ้วน เขาไม่ใช่กวี นักวิชาการ ที่ห่างเหินต่อความรู้ทางสังคม งานของจิตรเขียนเพื่อรับใช้ยุคสมัยผลักดันการเปลี่ยนแปลงเป็นปากเสียง เป็นอาวุธทางศิลปวรรณคดี ต่อสู้ในแนวรบนี้อย่างแท้จริง

กรุงสยามควากว่าคลัง	ควาปลา
จอมถ้อยกลั่นกามา	เมื่อบ่ม
“บังเงา” ทาสแมงดา	เดียวคาด
ภายนอกกฎหมายห้าม	หุบเข้าเงาแฝง
มีนางโทรศัพท์เนื้อ	นวลหวาน
แม่ฆ่าผัวเปลอบาน	แบะท่า
มีเรือเร่สำราญ	เริงสวาท
แสนแสบแสนกามบัว	กลั่นคลังควาคดอง
บริการอาบนํ้านวด	เนืองนัณฑ์
สาวหนุ่มนวดกันกระสัน	แสนไส้
ตัดผมยุคใหม่มัน	ลืมน้อยจริงพ่อ
“คุณตัดแล้วนวดมั๊ย....	นวดมั๊ยหอมสาว?”

กวีประชาชน, (หน้า 35)

งานของจิตร ภูมิศักดิ์ นั้นมักสร้างสรรรูปแบบที่สามารถและจะสื่อความหมาย สื่อความรู้สึกได้ตรงและดี มากกว่าที่จะติดขัดอยู่กับรูปแบบตายตัวที่สืบทอดกันมาของกวีนิพนธ์ ด้วยเหตุนี้จิตรมักนิยมใช้คำหรือความแทรกลงในบทกวีแต่ละบทแต่ละตอนในแบบแผน นอก รูปแบบที่เคยมีมา ดังเช่นโคลงสี่สุภาพใน วิทยุสยาม ซึ่งจิตรแสดงความสะท้อนใจต่อการปกครองระบอบเผด็จการ โดยดัดคำไว้หลังจบบทโคลง ดังนี้

“สยองเสียงปีศาจก้อง	กรรหาย หิวเอ๋ย
สยามสิ้นทรุดฟุ่มฟาย	ฟุบหน้า
แสงภัยกราบภัยตาย....	ตายราบ ฉะนี้ดู
ยอมสยบชนให้หล้า	โลกเขี่ยสุาซาม
อหา สยามเอ๋ย...จักสยบชนให้หล้า	โลกเขี่ย....
....ให้โลกเขี่ย	สุาซาม?”

กวีการเมือง, (หน้า 28)

โคลงสี่สุภาพบวกกับ 2 บทที่เป็นอิสระเช่นนี้ ได้เปลี่ยนโคลงสี่สุภาพที่มีฐานะเป็น งานวรรณกรรม ให้เป็น คำประกาศทางการเมือง เต็มตัว

จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นนายของภาษา และเป็นคนคิดละเอียดละเมียดละไมในงานที่เขาทำ ลองสังเกตดูว่า ในกลอนสุภาพ ที่ยกมานี้ข้างล่างนี้ แม้จิตรมิได้แก้ไขแบบแผนสัมผัส แต่จิตรก็ได้จัดการจัดวรรคเสียใหม่

(1)	อา...นามไทย	ใช้ทาส พิลาสนัก
	ธำรงสิทธิ์	อิสระศักดิ์ อันสูงส่ง
	"ไท" นามนี้	มีกังวาน สรรพพระนาง
	ไทยต้องคง	คุณค่านั้นนิรันดร์

กวีการเมือง, (หน้า 28)

แทนที่จะเป็นวรรคแบบนี้

- (2) อา...นามไทยใช้ทาสพิลาสนัก
หรือแบบนี้

- (3) อา...นามไทย ใช้ทาส พิลาสนัก

การจัดวรรคแบบ (1) ยังผลให้ผู้อ่านต้องเว้นช่วงเสียงใน 3 คำแรกมากกว่า 2 วรรคหลัง
กล่าวคือต้องอ่านว่า

อา...นามไทย///ใช้ทาส/พิลาสนัก

แทนที่จะเป็น

อา...นามไทย / ใช้ทาส / พิลาสนัก

หรืออ่านวรรคเดียวทั้งวรรค โดยไม่เว้นช่วงหายใจ แบบนี้

อา...นามไทยใช้ทาสพิลาสนัก

บทกวีที่เด่น และเป็นตำนานของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่ผู้คนกล่าวขวัญถึงอยู่เสมอในยามต่อสู้กับอำนาจเผด็จการหลากหลายรูปแบบ ก็คือ บทกวี “คำเตือน...จากเพื่อนเก่า” ซึ่งจิตรเขียนวิพากษ์วิจารณ์หนังสือพิมพ์ที่ “ขายตัว” เพื่อแลกกับเงิน แทนที่จะยึดถือความจริงและสัจจะ กลับใช้ปากกาป้ายสีข้อหาคอมมิวนิสต์ให้แก่ประชาชนผู้รักชาติ นอกจากนี้ยังปกป้องและพิทักษ์อำนาจเผด็จการ บทกวีเหล่านี้เคยถูกอ่านบ่อยครั้งบนเวทีการต่อสู้สนามหลวง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอื่นๆ ช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เมื่อขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชนถูกบีบคั้นให้ร้ายจากหน้าหนังสือพิมพ์ ดังเช่นบทนี้

“มวลชนย่อมเป็นคน	มิใช่ควายที่โง่งม
ทองแท้หรืออาจรม	เขาย่อมรู้กระจ่างใจ
ใครชั่วสกลถ้อย	จะถูกกลืนทั้งเมืองไทย
รัศมีที่เรืองไกร	จะสิ้นแววที่เคยงาม
รักเลือดต้องรักศักดิ์	เยี่ยงพยัคฆ์สง่างาม
อย่าเพียงพยัคตาม	ต่อเส้เงินที่กวัดไกว
รักเพื่อนจึงเตือนมั่ง	ถ้าไม่ฟังก็ตามใจ

ป้ายสืลาค ไคลนไป

เขียนนักสู้แบบเฮงซวย”

กวีการเมือง, (หน้า 54)

กวีอีกบทหนึ่งที่จะละเว้นเสียมิได้ก็คือบทกวี ซึ่งโด่งดังคู่มา กับ อีสาน ของ ‘นายผี’ ที่ผู้คน มักตั้งชื่อเรียกว่า “เปิบข้าว” อันที่จริงเป็นส่วนหนึ่งของบทกวีชื่อ “วิญญาณหนังสือพิมพ์” ซึ่งมีใจ ความสะท้อนอัจฉริยะในการถอดความจริงอันทุกข์ยากของชาวนากับอุดมการณ์แห่งชนชั้นผู้ถูกกดขี่ ผสมผสานมาเป็นกวีอมตะ และในที่สุดมีผู้นำมาแต่งเป็นบทเพลงกินใจ และปลุกกระดมโน้มนำใน ความสำคัญของชนชั้นชาวนาได้ดียิ่ง ทำนองและจังหวะเพลงเป็นไปอย่างเรียบๆ เท่านั้น แต่ เนื้อหาด้อยคำ “แรงพอ” ที่จะเหนี่ยวนำให้ผู้คนนั่งฟังเพลงด้วยความเจ็บปวดและสะท้อนใจ

“เปิบข้าวทุกคราวคำ	จงสู้ทำเป็นอาจิม
เหงื่อที่สุกกิน	จึงก่อเกิดมาเป็นคน
ข้าวนี้จะมีรส	ให้ชนชิมทุกชั้นชน
เบื้องหลังสีทุกข์ทน	และขมขึ้นจนเขียวคาว
จากแรงมาเป็นรวง	ระยะทางนั้นเหยียดยาว
จากรวงเป็นเม็ดพราว	ล้วนทุกข์ยากลำบากเข็ญ....” (กวีประชาชน)

ผลงานของกวีจิตรด้านกวีนิพนธ์มีอยู่เป็นจำนวนมาก ภายหลังปี พ.ศ.2519 ได้สำนักพิมพ์ ดอกหญ้ารวบรวมงานกวีของจิตรไว้ใน ‘พระเจ้ากัณเฑาะว์’ เล่มหนึ่ง และ เมือง บ่อหยาง ได้ รวบรวมงานกวีของจิตร ไว้ใน ‘ความฝันแสนงาม’ ซึ่งรวมกวีนิพนธ์ของจิตรตั้งแต่ พ.ศ.2489-2509 กระนั้นก็ดี เมือง บ่อหยาง ได้ชี้แจงไว้ในคำนำว่า ในจำนวนกวีนิพนธ์เหล่านั้นเขาจำเป็นต้องคัด บทกวีบางบทออกไป ไม่สามารถนำตีพิมพ์ลงได้เนื่องจากเหตุการณ์การเมืองไม่อำนวย อีกทั้งเขาแน่ใจว่ายังมีกวีชิ้นอื่นอีกที่ผู้คนยังค้นคว้าไม่พบว่าจิตรแต่งอะไรไว้ที่ไหน เขาคิดว่า ‘ความฝันแสนงาม’ อาจรวบรวมงานของจิตร ภูมิศักดิ์ ไว้ราว 80% เท่านั้น

ผลงานการแต่งเพลงของจิตรนั้นได้ชื่อว่ายอดเยี่ยมไม่แพ้กวีงานกวีนิพนธ์ของเขาเลย จิตร ศึกษาดนตรีไทยอย่างแตกฉาน และเชื่อว่าเขามีความรู้โน้ตสากลพอตัวทีเดียว ผลงานประพันธ์เพลงของจิตร มีทั้งเพลงปลุกเร้าจิตใจ เพลงปลอบประโลม เพลงเศร้าเย็บเย็น มีบทเพลงจำนวนมากที่ จิตรแต่งขณะอยู่ในคุกระหว่าง พ.ศ.2503-2505 โดยใช้นามปากกา ‘สุธรรม บุญรุ่ง’ ในจำนวนผลงานเพลงเหล่านี้ เพลง มาร์ชชาวนาไทย เราว่าวันเมย์เดย์ ฟ้าใหม่ ศักดิ์ศรีของแรงงาน แสงดาว แห่งศรัทธา เสียงเพรียกจากมาตุภูมิ เป็นเพลงที่กินใจและยังคงถูกนำมาร้องใหม่โดยวงดนตรีหลาย คณะ นับครั้งไม่ถ้วน จนถึงทุกวันนี้

จิตร ภูมิศักดิ์ มีผลงานวิพากษ์วิจารณ์ศิลปวรรณกรรม ที่เขียนคม ทั้งที่เป็นเล่มโตขนาดหลายร้อยหน้าจบอย่างเช่น *โองการแข่งน้ำ โคลงห้าพัฒนา* ขณะวิจารณ์งานด้านศิลปวัฒนธรรม จิตรมักใช้นามปากกาว่า *ศิลป์ พิทักษ์ชน* ผลงานที่รู้จักกันดีได้แก่ *บทวิพากษ์ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม* (สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2521)

ใน *กวีการเมือง* มีบทวิจารณ์ศิลปวรรณกรรมของจิตรอยู่ด้วยถึง 28 บทความ แต่ละบทความแสดงภูมิรู้อันลึกซึ้งของจิตรต่อศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังแสดงความวิตกของเขาต่อการครอบงำของอิทธิพลตะวันตก อย่างมากด้วย บทความแต่ละบทสะท้อนให้เห็นว่า จิตรได้บุกเบิกความคิดอ่านและความรู้ด้านทฤษฎีของศิลปวัฒนธรรมไทยขึ้นมาอย่างสูงยิ่ง เป็นการวางรากฐานการศึกษาภูมิปัญญาไทยไว้อย่างดีด้วย น่าเสียดายที่ในสถานการณ์ที่จิตรเขียนบทความนี้หรือภายหลังจากนั้นมาหลายสิบปี กระแสความตื่นตัวด้านภูมิปัญญาไทยยังไม่เกิดขึ้น บทความของจิตรจึงคล้ายกับมาาก่อนกาล ในวันที่ซึ่งเรื่องของภูมิปัญญาไทย เป็นสิ่งอันตระหนักกันดีขึ้นมากแล้ว การหวนกลับไปอ่านงานของเขาในเรื่องนี้เป็นสิ่งอันพึงทำอย่างยิ่ง

จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกล้อมยิงและเสียชีวิตที่ชายป่าจังหวัดสกลนครใน ปี พ.ศ. 2508 ในเขตงานเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ชีวิตของจิตร เขาทำงานประวัติศาสตร์ ศิลปวรรณคดีไว้มากมายชนิดหาตัวจับยาก นามปากกาของจิตร เท่าที่รู้จักกันดีได้แก่ *ศรีนคร* *ศิลป์ พิทักษ์ชน* *ขวัญนรา* *ทีปกร* *สมชาย* *ปรีชาเจริญ* *สมสมัย* *ศรีศุทรพรรณ* *กวีการเมือง* และ *กวีศรีสยาม*

พรพีโล เอศวินา

ธันวาคม 2540

จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย

รวมบทกวีพิมพ์อยู่ในนิตยสารต่าง ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2488-2522

รวมเล่มครั้งแรกพ.ศ. 2532

ทวีปวร (ทวีป วรดิกล)

(พ.ศ.2471-)

ในหมู่นักเขียนและนักอ่านทั่วไปรู้จักกันว่า ทวีป วรดิกล ผู้ใช้นามปากกาทวีปวร เป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ผู้มีประวัติโดดเด่นในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเผด็จการไทยในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ในระหว่างต้นทศวรรษ 2490 นั้น นักศึกษาธรรมศาสตร์มีบทบาทเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลอย่างแข็งขัน นับตั้งแต่คัดค้านเนติบัณฑิตยสภาที่พยายามลดรอนสิทธิธรรมศาสตร์บัณฑิต ริเริ่มให้สิทธิผู้จบรัฐศาสตร์-จุฬาฯ เหนือกว่าผู้จบรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ จนถึงกบฏแมนฮัตตันพ.ศ.2494 และขบวนการสันติภาพในระยะเดียวกัน ในปีพ.ศ.2494 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีคำสั่งให้ลบชื่อนักศึกษา 5 คน ฐานยุยงให้นักศึกษากระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล ในจำนวนนี้รวม ทวีป วรดิกล ไว้ด้วยคนหนึ่ง ... แม้เพียงอิทธิพลเดียวเท่านั้นเขาจะเรียนสำเร็จ

คราใดที่เสียงเพลงแว่วมา

“ฟากฟ้าครามงามประกายเกล็ดลายไหม

รับแสงไสวส่องหล้ารุ่งราศี.

เหนือลำนน้ำเจ้าพระยาพาชีวี

เริงดุคคลื่นซัดกล่อมยิ่งน้อมใจ”

ครานั้นทวนนึกถึงทวีป วรดิกล

มีน้อยคนที่ทราบว่าเพลง *โฉมในดวงใจ* นี้ เป็นเพลงที่ ทวีป วรดิกล แต่งให้แก่คุณเอื้อสุนทรศานาน เป็นที่ระลึกงานชุมนุมศิษย์เก่าเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองรุ่นที่ 6 และบางทีชาวธรรมศาสตร์ในยุคนี้อาจไม่ทราบว่าผู้แต่งเพลงอันไพเราะนี้เป็นผู้ถูกลบชื่อออกจากมหาวิทยาลัยแห่งนั้น

นับแต่ออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทวีป วรดิกล ยังคงยืนหยัดอยู่บนเส้นทางการต่อสู้กับอำนาจเผด็จการ เขาได้เข้าทำงานในฐานะนักหนังสือพิมพ์ของ *สยามนิกร* จากนั้นย้ายไปเป็นบรรณาธิการข่าวต่างประเทศของ *พิมพ์ไทย* *สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย* และ *เสียงอ่างทอง* ตามลำดับ และด้วยเหตุจากทัศนคติอันแหลมคมของทวีปวรในฐานะผู้เขียนบทบรรณาธิการ อีกครั้งหนึ่งในปี

พ.ศ. 2503 เขาจึงถูกจับกุมข้อหาทกฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร และกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พร้อมกับ ผ่องเพื่อน

ผู้ที่เคยรู้จักทวีปวร ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย หรือในฐานะนักแปลคารมกล้า ถ้าติดตามผลงานของทวีปอย่างใกล้ชิด ย่อมจะทราบว่า ทวีปยังเป็นเจ้าของบทกวีอันไพเราะอ่อนโยนแต่อาจอีกด้วย **จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย** เป็นหนังสือรวมบทกวีในรอบสี่ทศวรรษของ “ทวีปวร” นับแต่ทศวรรษ 2490 จนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ของบทกวีเหล่านี้สะท้อนชีวิตและทัศนะของทวีปวร ต่อสถานการณ์ร้อนร้ายของบ้านเมืองที่เขาเผชิญ บทกวีการเมืองของทวีปวร เริ่มต้นจากความสงสัยหรือความไม่พอใจต่อระบบเผด็จการในทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา ความไม่พอใจขยายเหตุผลของมันเองเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ตามความรุนแรงทางการเมือง ถึงขั้นมีการใช้อาวุธและมีการฆาตกรรมการเมือง **ที่ทวีปวร** เคยเรียกว่า *ยุคทองปฏิวัติ* ความรู้สึกไม่พอใจ เดียดแค้น สิ้นหวัง หรือพลังใจต่อการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชน เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้บทกวีของเขาทุกชิ้นมีชีวิตชีวาและเปี่ยมด้วยพลัง ในเวลาที่เขาเดียดแค้น ทวีปวรประกาศภาษาแค้นของเขา เวลาที่เขา รันทดหุดูใจ เขาเรียนภาษาอันเจ็บปวดนั้นออกมาจากเบื้องลึก เวลาที่ปลุกปลอบผองเพื่อน และตนเอง เขาค่อยบรรจงใช้ภาษาอันสงบบอกความรู้สึกเลวร้าย ให้ผู้สิ้นหวังเชื่อมั่นว่าจะมีวันพรุ่งนี้ ลีลาบทกวีของทวีปวรหนักแน่น เปี่ยมด้วยความองอาจแม้ในวันเวลาอันมืดมิด ทวีปวร เขียนบทกวีจากหัวใจของเขาอย่างแท้จริง

บทกวีของทวีปวรนั้นแปลกอยู่อย่างหนึ่ง คือ *ไม่มียุค* หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อเริ่มต้นก็ถึงเส้นชัยที่หมายปลายทาง ทวีปวร เริ่มต้นเขียนบทกวีด้วย *กลอนรัก* ก็จริงอยู่ แต่*กลอนรัก*ของเขา (ซึ่งข้าพเจ้าสมัครใจจะไม่เรียกว่า *พาฝัน*) ไม่ใช่กลอนประเภทคลั่งรัก หากแต่เป็นความรักที่รองรับอยู่ด้วยความศรัทธาในความงาม ความดี เมตตาธรรม และวันพรุ่งนี้ เป็นกลอนรักที่เข้าใจในกฎเกณฑ์แห่งการเกิดและการดับ ความหวังและความสิ้นหวัง ซึ่งบางทีอาจจะม้ายางของ **อุชเชนี** ในบางแง่ กลอนรักของทวีปวรจึงไม่ใช่กลอนรักล้วนๆ แต่เป็นบทกลอนที่ปลอบประโลม และให้สติแก่ผู้คน

ในบทกวี **ที่สุดของชีวิต** (2486-2490) ซึ่งเป็นงานชิ้นแรกๆ ของทวีปวรนั้นได้รำพันตัดพ้อความผิดหวัง (ของเขา) ไว้ดังนี้

“ที่สุดดุจดั่งหวังวาด	ชีวิตผิดพลาดมาดหมาย
ที่สุดคูสว่างพร่างพราย	กลับกลายมืดหมองครองครวญ
สุดที่ชีวิตคิดหวัง	กินที่พึ่งพิมานพรำกำสรวล
สุดที่ชีวิตคิดมว	แลล้วนทลายลับดับไป” (หน้า 9)

ซึ่งทวีปวรเข้าใจว่า การได้มาและการสูญเสียเป็นสิ่งเที่ยงแท้ เขาวาดหวังไว้สูงส่ง แต่มาบัดนี้ดับวูบลง ทวีปวรเปรียบเทียบความผิดหวังของเขากับความสว่าง และความมืดกับความหวังของชีวิตทั้งหลาย ซึ่งส่วนแต่ที่สุกก็จบด้วยการ “หลายลับดับไป” ไม่มีใครจะหนีพ้น เขาเขียนความเจ็บปวดไว้ว่า

“นี่หรือคือพรอมรสรร จากสวรรค์ซึ่งซัดซัดเงิน
นี่หรือคือโลกวิโยคเกิน ดำเนินโดยนำกรรมกง” (หน้า 9)

ซึ่งทวีปวร หมายความว่า ความทุกข์และเจ็บปวดนี้ แม้จะเป็นของเขา แต่มันก็ดำเนินไปด้วยกฎเกณฑ์ที่เขาอาจควบคุมได้ มันดำเนินไปโดยกฎแห่งกรรม

ทวีปวร ทำเช่นนี้อีกหลายครั้ง หรือทุกๆ ครั้ง เขาไม่ค่อยปล่อยให้ความรู้สึกที่ปราศจากตรรกะควบคุมตัวเขาได้สักครั้ง

เมื่อทวีปวรเขียนกลอนให้แก่ ร.จันทพิมพะ ผู้ต้อนรับเขาเข้าสู่วงการกวี อันนำความประทับใจมาสู่เขา ใน **เหนือนิรันดร์** (2492) ทวีปวรจารึกความทรงจำไว้ว่า

ความหมุนเวียนเปลี่ยนแปรอาจแท้เที่ยง
ยิ่งกว่าเสียงโกสินทร์ปิ่นสวรรค์
ด้วยเมตตาปราณีเหนือชีวัน
เหนือนิรันดร์กรุณาไม่ราโรย (หน้า 9)

ซึ่งคล้ายกับเป็นการจารึกกฎเกณฑ์สากลที่อยู่คู่กับมนุษย์ เช่นที่ว่าแม้ตัวตาย แต่ชื่อยัง แม้ทุกสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนแปร ความเมตตาเป็นนิรันดร์

และจากบทกวี “เหนือนิรันดร์” นี้เองที่ ทำให้ทวีปวร ได้ **เกิด** ในวงการกวี สุภา สิริมานนท์ และ “นายผี” ซึ่งเป็นกองบรรณาธิการอักษรสาส์นนำลงตีพิมพ์ในนิตยสาร อักษรสาส์น ทันที

แต่ตัวทวีปวร ออกตัวไว้ในคำนำของหนังสือ **จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย** นี้ว่า

“ผมก็เห็นจำเป็นที่จะแยกบทกวีที่เขียนในวัยเพียงสิบแปดสิบเก้าจนถึงยี่สิบเศษๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทกวี โรแมนติกไว้ก่อน โดยคัดเลือกมารวบรวมพิมพ์เป็นเล่มเฉพาะไม่กี่ชิ้นที่พอจะถือได้ว่าเป็นหลักฐานเด่นชัด บ่งบอกถึงความคิดของตนเองในวัยนั้นๆ ไม่ว่าวัยดังกล่าวจะมีความคิดทวนกระแสหรือไม่เช่นไร” (หน้า 12)

ข้าพเจ้ายืนอยู่ข้างหนึ่งของความคิดเห็นนี้ กล่าวคือเห็นว่างานของทวีปไม่มียุค แม้หัวเรื่องที่เขียนจะเปลี่ยนจากรักไปรบ แต่สาระแห่งวิถีคิดของเขาที่เข้าใจกฎเกณฑ์ของโลก และของสังขารธรรม ก็ยังคงอยู่คู่กับตัวเขาเสมอมา และเป็นอุดมการณ์ที่เป็นสาระคุณค่าแห่งบทกวีของเขา

จึงหวังว่าจะมีสักวันข้างหน้าที่ ทวีปวร จะนำเสนอผลงานชิ้นอื่นๆ ที่เรียกว่างาน “โรแมนติก” ของเขาออกสู่บรรณพิภพ

ควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ว่า ทวีป วรดิกล ในวัยเยาว์ เขาเป็นเด็กพิเศษ เขาหลงมืออ่านหนังสือเล่มเรื่อง อย่างเช่น รามเกียรติ์ สามก๊ก และไซอิ๋ว จากตู้หนังสือของพ่อตั้งแต่อยู่เพียงชั้นประถมสองเท่านั้นเอง และที่สำคัญผู้ที่ใกล้ชิดเขาจะถามจะทราบเขามีความทรงจำเป็นเลิศ เขาไม่เพียงแต่ได้อ่านแต่ยังเข้าใจ และจดจำเนื้อความในหนังสือเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี การอ่านหนังสือดีทั้งหลายตั้งแต่ยังเยาว์วัยจนกระทั่งเติบโตขึ้น และเพราะอิทธิพลแห่งโลกความรู้อันกว้างขวางเช่นนี้เอง ที่ทำให้งานของทวีปวรเปี่ยมด้วยความเข้าใจโลกในแง่มุมต่างๆ หลายหลากมุม มาตั้งแต่เริ่มต้น และทำให้งานเขียนของเขาไม่เคยมีมุมมองที่คับแคบไม่ว่าจะมองมาจากมุมใด

ทวีปวร ก็เป็นเช่นเดียวกับนักเขียนกลอนในยุคของเขาตั้งเช่น นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ เปลื้องวรรณศรี และ ช.สัจจวิ เป็นต้น ซึ่งเติบโตบนเส้นทางกวี โดยมีได้คู่มือนั้น (หรือบางทีคูเบา) งานกวีไทยแต่ครั้งโบราณ แบบแผนงานกวีที่ทวีปวรใช้ ไม่ว่าจะเป็นกลอน ฉันท์ กาพย์ หรือ โคลง แสดงและสะท้อนให้เห็นรอยต่อเชื่อมกับบทกวียุคเก่า ทวีปวรเองก็กล่าวว่าเขาได้รับอิทธิพลในการเขียนกวีจาก *กนกนคร* และ *พระนลคำฉันท์* ของ น.ม.ส. เป็นต้น แต่อันที่จริงประเด็นนี้ฟังดูน่าแปลกอยู่เหมือนกัน ด้วยว่า *กนกนคร* และ *พระนลคำฉันท์* (ตลอดจนงานอื่นๆ ในสมัยรัชกาลที่ 6) ส่วนมากที่ก้าวเข้าสู่ยุคบารอก หรือเคร่งครัดในรูปแบบ (Formalism) จนปิดกั้นเนื้อหาหรือลีลา กวีอันอาจอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ จะว่ากันไปตามจริงแล้ว ทวีปวร เขียนกลอนหกและฉันท์อย่างเคร่งครัดจริงๆ ตามนั้น แต่บทกวีของเขา (ซึ่งอาจรวมอิทธิพลของกวีท่านอื่นไว้ด้วย) มีความงดงามและหาได้ถูกกักขังไว้ด้วยบังคับด้านล้นทลัษณ์ไม่

ภายหลังจากทวีป วรดิกล ออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้วเขาหันไปประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์หลายฉบับจาก สยามนิกร เขาย้ายไปเป็นบรรณาธิการข่าวต่างประเทศของ *พิมพ์ไทย* ย้ายไป *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* แล้วเสียอย่างทอง ความคิดเห็นของทวีปรุนแรงตรงไปตรงมา และทำให้เขาถูกจับกุมในข้อหากรบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร และกระทำผิดต่อ พ.ร.บ.ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2503

บรรยากาศการเมืองในสังคมไทยร้อนระอุไปด้วยสงครามเย็น ซึ่งรัฐบาลโหมกระแสด้านคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกับบรรยากาศของโลกเวลานั้นโลกคอมมิวนิสต์กำลังก้าวขึ้นสู่ฐานะเข้มแข็งขึ้นทุกที และกลายเป็นขวัญใจของขบวนการทั้งโลก

บรรยากาศการเมืองเช่นนี้โอกาสให้งานกวีของทวีปวรก้าวสู่ยุคใหม่ เหตุการณ์การเมือง บรรยายภาพทางการเมือง กรณีทางการเมือง และอารมณ์ของผู้คน ในบรรยากาศการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ นี่เป็นการเปิดโอกาสใหม่ๆ อีกชนิดหนึ่งให้วงการกวีถ่ายทอดอรรถวิภาษภาพของคนออกมา ผู้อ่านบทกวีของทวีปวร อาจสังเกตได้ว่า เขาได้ใช้ถ้อยคำสำนวนใหม่ๆ จังหวะอารมณ์ใหม่ๆ ความรุนแรงของภาพประจักษ์ มีที่ขึ้นของมันอย่างเต็มภาคภูมิ และอันที่จริงอาจกล่าวอย่างรวบๆ ว่า

ลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏในงานของจิตร ภูมิศักดิ์ นายผี เปลื้อง วรรณศรี และกวี ฝ่ายซ้าย คนอื่นๆ เช่นกัน

ในจำนวนบทกวีการเมืองที่โด่งดังของทวีปวร วรคของที่ตรึงใจนิสิตนักศึกษา ประชาชนผู้ อยู่ในขบวนการต่อสู้กับอำนาจเผด็จการและอำนาจไม่เป็นธรรมสืบมาก็คือ “ชัยชนะจะสมปองต้องต่อสู้” และ “จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย เกรียงไกรในพลังสร้างสรรค์” ซึ่ง แม้ไม่ใช่วรรคที่ไพเราะที่สุด แต่เป็นวรรคอันเป็นที่สุดแห่งภารกิจของ กวีการเมือง ที่ทวีปวรได้ทำในชีวิตของเขา

ทวีป วรคิลก เข้าร่วมขบวนการต่อสู้ทางการเมือง ดังนั้นเขาจึงเขียนกวีสัมพันธ์กับเหตุการณ์ อันเป็นแรงบันดาลใจทางการเมืองมากคล้ายกับจิตร ภูมิศักดิ์ ดังเช่น แด่ ผู้สร้างโลก เขียนให้แก่วัน เมย์เดย์ ชัยชนะจักสมปองต้องต่อสู้ เขียนให้แก่การชุมนุมประท้วงให้รัฐบาลถอนกำลังทหารที่เข้า ยึดมหาวิทยาลัย พ.ศ.2494 เพื่อนของเธอยังอยู่ เขียนให้แก่คำพิพากษาคัดสินจำคุกผู้เรียกร้อง สันติภาพยี่สิบปี ลดฐานปรานีสิบสามปีสี่เดือน ถ้าวรจะอยู่อย่างทาส เขียนให้แก่ข่าวการ ข้ายั่ว ของนักหนังสือพิมพ์ในระยะเสนอข่าวกบฏสันติภาพ ปีพ.ศ. 2497 เป็นต้น

นอกเหนือไปจากนี้ มือของทวีปวร ได้เขียนบทกวีไว้อาลัยแก่ความตาย ความอยุติธรรม และการจากไปของนักต่อสู้ทั้งหลายคนแล้วคนเล่า ไม่ว่าจะเป็นกรณีฆาตกรรม 4 อดีตรัฐมนตรี สมัย พ.ศ.๒๔๙๖ ศรียานนท์ จิตร ภูมิศักดิ์ อิศรา อมันตกุล นายแพทย์เจริญ สืบแสง ทวี เกตะวันดี และอารี สิริระ เป็นต้น ผู้ที่อ่านบทกวีทั้งหมดนี้จะร่วมรู้สึกไปกับทวีปวรว่าเขาอดหัวใจเขียนด้วยความเจ็บแค้น

จะมีใครสังเกตบ้างหรือไม่ว่า ลีลาบทกวีของทวีปวรละม้ายคล้ายคลึงลีลาของอุชเชนี เจ้าของงานกวีอมตะ “ขอบฟ้าขลิบทอง” ความคล้ายกันอยู่ที่ความอ่อนโยนของภาษา ความสงบของอารมณ์กวี ลีลากลอนหกของทั้งสองต่างก็ให้จังหวะลงตัวหมดจดไม่แพ้กัน และการเลือกและรู้จักใช้คำที่แสดงภูมิรู้แห่งการใช้ภาษาที่ไม่อ่อนด้อยไปกว่ากัน ความต่างอยู่ที่อุชเชนีสนใจชีวิตของผู้คน และมองเหตุการณ์สังคมด้วยจิตใจอันละเอียดอ่อน ละเมียดละไม ส่วนทวีปวรสนใจเหตุการณ์ทางการเมือง ความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย มองเหตุการณ์สังคมด้วยสายตาทางการเมือง และความต่างประการสุดท้ายก็คือบทกวีของอุชเชนี อ่อนโยนและอ่อนหวาน ส่วนของทวีปวรอ่อนโยนก็จริง หากแต่ทรงนองอาลัยยิ่งนัก

นอกเหนือไปจากงานกวีของเขาเล่มนี้แล้ว ทวีปวรได้ศึกษามบทกวีของชาติต่างๆ โดยเฉพาะ บทกวีคลาสสิก ในจำนวนนี้เขาหลงใหล เชกสเปียร์ ยิ่งนัก ลอร์ด ไบรอน เซลลีย์ และจอห์น คีตส์ เป็นต้น ผลงานของคนเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจอันสำคัญ เขาแปลบทกวีคลาสสิกเหล่านี้ออกเป็นภาษาไทยหลายเล่ม เช่น บทละครจูเลียส ซีซาร์ ดวงใจในแดนฟ้า ของ แมกซิม กอร์กี้ เป็นต้น (หน้า 15-25)

นอกจากนี้ ทวีปวรยังผลิตงานแปลที่มีชื่อเสียงอีกหลายเล่มที่รู้จักกันดีคือ คนขี้เสื่อ ของ กวานี ภักฎาจารย์ และเขียนถึงชีวิตและผลงานกวีทางสากลได้แก่ ปาโบล เนรดูดา มหากวีชิลี และ

กวีนิพนธ์หลู่ซัน เป็นต้น ในระยะหลังมานี้ ทวีปวร มีผลงานความเรียงเกี่ยวกับกวีประชาชาติต่างๆ ลงใน *มติชนสุดสัปดาห์* และมีผลงานวิเคราะห์การเมืองโลกอยู่เรื่อยๆ ผลงานชิ้นล่าสุดที่ได้รับการต้อนรับอย่างดียิ่งก็คือ *ประวัติศาสตร์จีน* หนังสือเล่มใหญ่ แบบ 8 หน้ายกมีความยาวถึง 1390 หน้า ซึ่งทวีป วรดิกล เรียบเรียงขึ้นมาจากการค้นคว้าอย่างหนัก และนั่นก็คืออีกภาพหนึ่งของเขา ทวีปวร ผู้เป็นทั้งกวี และนักคิดนักเขียนคนสำคัญผู้ทำงานหนักเหลือเกินคนหนึ่งของเมืองไทย

พรพีไล เลิศวิชา

กรกฎาคม 2540

ประวัติทวีปวร

ชื่อจริงคือ ทวีป วรดิกล เกิดพ.ศ. 2471 เป็นบุตรพระทวีปธรรมาจารย์ (วร วรดิกล) และเป็นน้องชายของสุวัฒน์ วรดิลก (รพีพร) นักเขียนนิยาย เรื่องสั้น บทละคร จบชั้นมัธยม 6 จากโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร พ.ศ. 2485 แล้วเข้าศึกษาต่อโรงเรียนเตรียมปริญญา และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ขณะที่เรียนวิชากฎหมายใกล้จะจบได้ปริญญา ในปีพ.ศ. 2494 ถูกกลบชื่อจากมหาวิทยาลัย ในข้อหาขู่งให้นักศึกษากระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล เริ่มเขียนบทกวีตั้งแต่ พ.ศ. 2485 และเขียนจริงจัง ในช่วงพ.ศ. 2482-2492 ช่วงพ.ศ. 2496-2506 ทำงานหนังสือพิมพ์ และสมัครสอบเนติบัณฑิตได้ 2507 ประกอบอาชีพทนายความและเขียนหนังสือ นอกจากงานกวีแล้วยังมีผลงานทั้งเขียนและแปลเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ, กวีและวรรณกรรมต่างประเทศ, ประวัติศาสตร์และการเมืองต่างประเทศหลายเล่ม ได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ในปี พ.ศ. 2539 พร้อมกับ รงค์ วงษ์สวรรค์

กวีนิพนธ์ ของ อังคาร กัลยาณพงศ์

พิมพ์ครั้งแรก 2507

อังคาร กัลยาณพงศ์

(พ.ศ. 2469 -)

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกวีและศิลปิน ผู้มีผลงานด้านกวีนิพนธ์โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในวงวรรณกรรมไทยร่วมสมัย แม้จะมีผลงานนับเล่มแล้วไม่มากเท่ากวีไทยที่มีชื่อเสียงท่านอื่น ๆ แต่กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ก็ยืนยงคงคู่กับกาลเวลา

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ปัญญาชนสยาม เป็นผู้เห็นคุณค่างานกวีนิพนธ์ของอังคาร ตั้งแต่อังคารเริ่มส่งงานกวีเป็นของตนเองเป็นบท ๆ ไปยังวารสาร **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** ที่ส.ศิวรักษ์เป็นบรรณาธิการ บทกวีนิพนธ์ของอังคาร ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ตั้งแต่ฉบับปฐมฤกษ์เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2506 ต่อมา ส.ศิวรักษ์ได้สนับสนุนอังคารในการจัดรวบรวมบทกวีที่กระจัดกระจายอยู่ตามหนังสืออนุสรณ์ต่าง ๆ มาตีพิมพ์เป็นเล่มเสนอต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2507 และได้รวมเล่มอื่น ๆ ต่อมา เช่น **ลำนภาณุกระดัง** **บางกอกแก้วกำสรวล** หรือ **นิราศนครศรีธรรมราช** และ **ปณิธานกวี** อย่างไรก็ตาม งานรวมเล่มชุดแรก คือ **กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์** จัดเป็นงานที่ได้รับการต้อนรับและความสำเร็จมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเป็นงานกวีนิพนธ์ที่มีบุคลิกแตกต่างจากงานชิ้นอื่น เนื่องจากเป็นงานที่เกิดจากแรงบันดาลใจในวัยหนุ่ม ดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็น “ไฟกวีในช่วงแห่งการแสวงหา” ที่ “เปล่งประกายพวยพุ่งอย่างอหังการ” มีเอกลักษณ์โดดเด่นเหนืองานกวีร่วมสมัยเล่มอื่น ๆ

หลังจากงานกวีนิพนธ์เล่มแรกนี้ได้ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นเกินคาด จนต้องตีพิมพ์ซ้ำเรื่อยมาอีกหลายครั้ง รวมระยะเวลาร่วมสี่สิบปี ชื่อและผลงานกวีนิพนธ์ของอังคาร ยังไม่เคยตกไปจากเวที หากยังได้รับการกล่าวขวัญ ศึกษา วิเคราะห์ ดีความ วิพากษ์วิจารณ์ ซ้ำแล้วซ้ำอีก ส่งผลกระทบต่อวงการวรรณกรรมในด้านแนวการแต่งกวีนิพนธ์ที่ให้อิทธิพลต่อกวีรุ่นหลัง และด้านการวิจารณ์ศิลปวรรณกรรมที่สามารถชี้ออกมาได้ชัดเจนว่า อังคารเป็นผู้บุกเบิกงานกวีนิพนธ์ไทยแนวใหม่แนวหนึ่ง ที่ฉีกออกจากกรอบประเพณีวรรณกรรมดั้งเดิมได้อย่างแท้จริง ทั้งด้านเนื้อหาและลีลา กระนั้นก็ตาม ผู้อ่านก็จะยังคงรับรู้สัมผัสได้ถึงกลิ่นอายของอดีตทั้งในรูปแบบคำประพันธ์ และบรรยากาศ นับได้ว่าอังคารเป็นหนึ่งในกวีศรีอยุธยาที่รู้จักนำอดีตมารับใช้ปัจจุบันและประสานเข้ากับตนเองได้อย่างกลมกลืนจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ผลงานด้านกวีนิพนธ์ของอังคาร ได้รับการรวบรวมและตีพิมพ์เป็นเล่มดังต่อไปนี้

กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2507.

ลำนํ้าภูกระดึง, 2512.

บางบทจากสวนแก้ว, 2515.

บางกอกกำสรวล (นิราศนครศรีธรรมราช), 2521.

ปณิธานกวี, 2529.

หยาดน้ำค้างคือนํ้าตาของเวลา, 2530.

มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ได้เชิดชูเกียรติอังคาร กัลยาณพงศ์ ให้เป็นกวีเด่นของมูลนิธิ เมื่อปี พ.ศ. 2515 ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 อังคาร กัลยาณพงศ์ ก็ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมแห่งเอเชีย ที่รู้จักกันในนามรางวัลซีไรต์ (Sea Write Award) ประเภทกวีนิพนธ์ จากบทกวีรวมเล่มชื่อ **ปณิธานกวี**

จากเกียรติประวัติและผลงานดังกล่าว คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2532 โดยได้เข้ารับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533

เมื่อแรกเผยแพร่งานกวีนิพนธ์และเริ่มเป็นที่รู้จักนั้น อาจกล่าวได้ว่าบทกวีของอังคารผาดโผนและแหวกแนว จนเป็นที่กล่าวขวัญ วิพากษ์วิจารณ์กันมาก โดยเฉพาะโดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมแนวจารีตนิยม เช่น บทที่ว่าด้วย “ปณิธานกวี”

ฉันเอาฟ้าห่มให้	หายหนาว
ดึกคืนกินแสงดาว	ต่างข้าว
น้ำค้างพร่างกลางหวา	หาค้ม
ไหลหลังกวีไว้เช้า	ชั่วฟ้าดินสมัยฯ

ส. ศิวรักษ์ ผู้เขียนแนะนำ **กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์** ได้ชี้ชัดว่า ในทางฉันทลักษณ์ อังคาร กัลยาณพงศ์ “มิได้เดินตามแบบท่านแต่ก่อน กลอนของเขาละสัมผัสในแบบสุนทรภู่อัน กาย์ของเขามีได้เลียนลีลาของเจ้าฟ้ากุ้ง โคลงของเขาก็ไม่ได้ตกเป็นทาสของศรีปราชญ์หรือนรินทรอัน แต่แล้วข้อเขียนของเขาก็มิได้ทิ้งแบบแผนโบราณ หากส่อให้เห็นว่าเขาทั้งเข้าใจและเคารพนับถือกวีแต่ก่อน เป็นแต่เขาเขียนในสมัยของเขาเอง การแสดงออกจึงไม่ได้เป็น

ราวถึงค่างเสือสาวกลางป่าชัญ	ใจมีจัดกว่าน้ำหมึกดำ
เพียงกินนอนสืบพันธุ์นั้นฤา	ชื่อว่าสิ่งประเสริฐเลิศล้ำ
หยาบยโสภักขพะอธรรม	เหยียบข้าทุกหย่อมหญ้าสาธารณะ
ภพหน้าอย่ามีรูปมนุษย์	จงผูกเกิดในร่างศิริจลน
หน้าติดดินกินขี้เลื่อยกลาน	ทรมานทุกข์ร้อนร้ายนรินครเอย ฯ

ถึงยามหวาน กวีอังคารก็หวานได้ ถึงยามเศร้าก็โศกสะเทือนอารมณ์ไม่แพ้ใครในโลกวรรณกรรมไทย ด้วยลีลากลอนที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ไม่ติดแบบครูกлонสุนทรภู่ เช่นที่กวีไทยส่วนใหญ่มักจะเป็นกัน เช่น

รินรินชื่นหอมบุหงาป่าชัญ	พระพายพัดฟ้ามาวางถวาย
กระสันถึงเอบางนางไม้	ฤาหักหายเสน่หาอาลัย
ชะ โกงโคตรกรวยสวองงามจำเริญ	เอื้อมเก็บดาราระยารยับไหว
ป่วยเปล่าจะเอาฝากใคร	น้องข้าหาไม้ทั้งแดนดิน
เผาะเผาะลำน่าน้ำค้างหยาด	หนาวพฤษชาติชอกเหวหิน
จบกวักรอักนิษฐ์พรหมินทร์	หลับสิ้นสุดเวียงจักรวาล
ข้าน้อยขลาดเขลาบาปบุญญา	ตื่นดาละเมอไปใจสะท้าน
นำอิจฉาหินผาบาดาล	อาภัพอัปमानนานนักเอย

ในบรรดากวีศรีสยามทั้งหลาย อังคารเป็นหนึ่งในจำนวนน้อยนิดที่ได้ฝากฝีมือเชิงร้อยแก้วไว้ในวรรณ และก็ได้ทำได้อย่างหาตัวจับยาก อังคารจึงควรได้ชื่อว่าเป็น “กวีร้อยแก้ว” ด้วย เช่นที่ได้แสดงความเป็นนายของภาษาในงานร้อยแก้ว ที่สะท้อนตัวตนของอังคารด้วยภาษาร้อยแก้วที่ไพเราะ และภาพพจน์เชิงกวีที่โดดเด่น เนื้อหาในงานร้อยแก้วชื่อ “บันทึกของจิตรกร” ยังสะท้อนให้เห็นว่า กวีอังคารเป็นผู้นำหน้าในด้าน “ธรรมชาตินิยม” ซึ่งคงอยู่คู่สมัย จวบจนวันนี้นางกวีแนวธรรมชาตินิยมของอังคารซึ่งรจนาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 สามารถรับใช้สังคมไทยและโลกในยามที่เราเริ่มตระหนักถึงปัญหาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็อวลด้วยบรรยากาศขมกขมไม้ชมธรรมชาติตามขนบวรรณคดีไทยโบราณ อันเป็นเอกลักษณ์ของกวีนิพนธ์อังคาร กลายมาพงศ์

กระทันหันน้อยคู้หนึ่งกลับมาค่าคบไม้เก่า รอนรอนโพล้เพล้ง จน
เทือกขุนผาป่าชัญ จ่อมจมในสีเงินขางนวลละอองของรัตติกาล เสี้ยวเดือน
ทอง ทอแสงสุกสกาว ราวประทีปแก้วของเมืองแมนแดนสวรรค์ แสงนั้นยะ
เยือกเย็นจับหัวใจ ห้วงนภาภาศอันประมาณขอบเขตมิได้ ประดับด้วยกลุ่ม

ดาราระย้าระยับไหว รวพล็กแก้วมณีวิเศษ สะท้อนประกายลงในห้วย
 ลึกพร้าวระลอกเกล็ดแก้วเงินยวง แพรพรายวนวังสายน้ำไหลจากพื้นพินาน
 สถานทิพย์ ควงดาว ฉายแสงตรงมาถึงตัวเรารู้สึกเสมือนมิตรสนิทสนมกัน
 มาแล้วหลายพันปี คின்றมาพบกันอีก ท่ามกลางหุบผาป่าพงดงเปลี่ยว ถึงแม้
 จะไม่มีภาษาถึงกันได้ แต่แสงของท่านก็ฉายละอองอบอุ่นถึงดวงวิญญาณเรา
 ปีติสิ้นเหลือแล้วที่มีมิตรสนิทเป็นดวงดาว

ในทศวรรษปัจจุบัน บทกวีบางบทในงานกวีนิพนธ์เล่มแรกของอังคาร ยังคงถูกหยิบยก
 เป็นประเด็นการตีความ ที่เชื่อมโยงถึงศิลปะบางสำนัก เช่นสำนักเซอร์เรียลลิสม์ งานวิจัยบาง
 โครงการได้ใช้งานกวีนิพนธ์ของอังคารเป็นสาระสำคัญของการศึกษา วิจัย วิจารณ์ รวมทั้งอภิปราย
 ได้แย้ง ว่าอังคารเป็นกวีแนว “เซอร์เรียลลิสม์” ที่ตรงตามแบบแผนของสำนักศิลปะเซอร์เรียลลิสม์ของ
 ฝรั่งเศสหรือไม่ ปฏิกริยาและผลสะท้อนต่อวรรณกรรมและวงวิชาการดังกล่าว เป็นเพียง
 ปรากฏการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นงานกวีที่น่าสนใจ
 ทำทายต่อการตรวจสอบและตีความตามระดับความเข้าใจของผู้อ่าน ซึ่งอาจมีทั้งต้น ลึก หนา บาง
 ต่าง ๆ กัน หากผู้อ่านใช้ทฤษฎีตะวันตกทั้งด้านมาตีความและประเมินค่างานของอังคาร กัลยาณพงศ์
 และใช้มาตรฐานตะวันตกเข้าวัด ความเข้าใจก็อาจจะออกมาเป็นแบบหนึ่ง แต่ถ้าผู้อ่านเข้าใจซาบ
 ซึ้งมิติด้านลึก ทั้งด้านปรัชญา โลกทัศน์ ประเพณีวรรณกรรม และบริบทสังคมไทย นำเอาองค์
 รวมทั้งหมดมาตีความและประเมินค่างานกวีนิพนธ์ของอังคาร ผลการประเมินก็จะสอดคล้องกับ
 ความเป็นจริงยิ่งกว่า และจะยิ่งเห็นว่ากวีไทยมีความหยั่งเห็น สุขุมคัมภีรภาพเพียงพอที่จะไม่ใช่สิ่ง
 ที่เป็น “ตะวันตกทั้งคุ่น” มาสร้างสรรค์งานศิลปะวรรณกรรมไทย ที่มีอารยธรรมที่ดกผลึกแบบ
 “ตะวันออก” กับทั้งที่มีความเป็น “สากล” อยู่ในตัวเอง เพื่อความเป็น “อนันตกาล” ของงาน

อังคาร กัลยาณพงศ์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 12 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2469 ณ บ้านหลังวัด
 จันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บิดาเป็นกำนันตำบลท่าวัง ชื่อ เข็ม
 มารดา ชื่อ ขุ่ม สืบสาวสาเหตุหรือญาติได้ว่า เป็นสายช่างใหญ่ ทวดเป็นช่างทอง ยายก็เป็นช่าง
 ทอง ชีวิตวัยเด็กมีสุขภาพไม่แข็งแรงเคยป่วยเจียนตาย แต่ก็ชอบเรียนหนังสือ อังคารเข้าเรียน
 โรงเรียนวัดมาตั้งแต่เด็ก คือ โรงเรียนวัดจันทาราม ต่อมาก็เรียนที่วัดใหญ่จนจบประถมสี่ แล้วย้าย
 ไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด คือ โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่พระพุทธเจ้า
 หลวงทรงอุปถัมภ์

อังคารรักและหลงใหลกาพย์กลอนมาตั้งแต่เด็ก ชอบอ่านวรรณคดีตั้งแต่อยู่ชั้นประถมศึกษา
 เช่น เรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา ขุนช้างขุนแผน นอกจากนั้นยังชอบวาดรูป เล่นสร้างโบสถ์ เจดีย์
 กำแพงเมือง ที่ได้ดูบ้าน เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาแล้ว ก็ได้เข้าเรียนวิชาศิลปะที่โรงเรียนเพาะ
 ช่าง และเข้าศึกษาต่อในคณะจิตรกรรม-ประติมากรรม เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ศิลป์ พีระศรี รุ่นแรก ๆ

ต่อมาก็ได้ไปช่วยอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ คัดลอกจิตรกรรมโบราณตามเมืองสำคัญต่าง ๆ เช่น สุโขทัย ศรีสัชนาลัย อุรุธยา และเพชรบุรี จึงอาจกล่าวได้ว่า อังคารมีความผูกพันใกล้ชิดกับ ศิลปะและวรรณคดีแนวจารีตนิยมมาตั้งแต่วัยเยาว์ และยังได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผ่านการ ปฏิบัติและมีประสบการณ์เชิงศิลป์ทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งเป็นศิษย์มีอาจารย์ ที่เป็นเอกทัศ กะทั้งด้านศิลปะไทยและศิลปะสากล ผลงานทั้งด้านจิตรกรรมและวรรณกรรมจึงเป็นผลึกของการ สัมผัสความรู้และความชัดเจนอย่างต่อเนื่องแล้วจึงปรับสร้างสรรค์ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา

14 กุมภาพันธ์ 2540

ขอบกรุง

ทยอยลงในนิคยสารชาวกรุงในช่วงทศวรรษ 2500-2510

ราช รักรอง (รัตนะ ยาวะประภาส)

(พ.ศ. 2471-2534)

ราช รักรอง คือนามแฝงของ รัตนะ ยาวะประภาส เขาเป็นนักเขียนผู้มีชื่อเสียงที่ใครๆ ก็รู้จัก เขาเป็นหนึ่งในจำนวนนักเขียนสี่มือทอง ยุคเดียวกันกับอาจินต์ ปญจพรรค์ รักรอง วัชรวัชร และ นพพร บุญฤทธิ์ ทั้งสี่คน ‘รักรอง’ ขึ้นมาเนื่องจากและเพื่อเป็นตัวแทนกระแสนี้ ของชนชั้นผู้ บุกเบิกการแสวงหาประสบการณ์ชีวิต และผลิตผลงานที่แหวกกรอบ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่จำเจ ซ้ำซาก

แม้ว่าบทกวีซึ่งในสมัยที่เขียนนั้นนิยมเรียกกันว่า กลอนเปล่า ของราช รักรอง จะไม่เป็นที่ รู้จักในหมู่นักอ่าน เท่ากับงานเขียนประเภทนวนิยาย บทบรรณาธิการ หรือสารคดีชีวิตของเขา แต่บท กวีของราช รักรอง ก็เป็นงานถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์การแสวงหาความหมายที่คมคาย และมีพลังมากเอากการอยู่ ราช รักรอง ไม่ได้ใช้รูปแบบกลอนแปด กลอนหก หรือกระทั่งกาพย์ที่นิยม ใช้กันมากในเวลานั้น เขาปล่อยด้อยคำจากห่วงความคิดหรือไหลออกมาทางปลายปากกา จากบท หนึ่งสู่อีกบทหนึ่ง แต่ละบทประกอบด้วยข้อความหลายบรรทัด แบ่งเป็นห่วงความคิดหลายห่วงที่ สืบเนื่องกัน แต่ไม่ใช่หรือไม่จำเป็นต้องติดต่อกัน ทุกๆ ห่วงความคิด ร้อยโยงกันไว้ด้วยโครงสร้าง ของตรรกะอันแข็งแรง บทเริ่มต้น บทต่อมา และบทท้ายๆ สอดรับกัน ขยายความหรือคัดค้านขัด แย้งกันให้เป็นคุณภาพอันเหมาะสม ผู้คนพากันตั้งชื่อเรียกบทกวีแนวนี้ว่า กลอนเปล่า ให้ตรงกับ แนวเขียนแบบ Blank Verse ของ ตะวันตก ราช รักรอง เขียนไว้ในคำนำของเขาในการจัดพิมพ์ครั้ง ใหม่นี้ว่า

“กวีแบบราช รักรองนั้น ก็คือ รอยเท้าของราช รักรอง

ไม่มีใครอื่นอีกแล้ว และไม่มีใครมาก่อนเลย” (หน้า 8)

นับเป็นการประกาศความอหังการได้ความรู้สึกลึกซึ้งทีเดียว แต่พูดกันอย่างตรงไปตรงมาแล้ว เขาไม่ใช่คนแรก นักเขียนชาวไทยหลายคนก็ได้เคยเขียนกลอนเปล่ามาบ้างแล้วเช่นกัน อย่างเช่น อิศรา อมันตกุล ศรีบูรพา และแม้กระทั่งอุษะณี เป็นต้น แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ‘ขอบกรุง’ คอลัมน์ประจำในหนังสือพิมพ์ชาวกรุง ในยุคนั้นได้บุกเบิกงาน ‘กลอนเปล่า’ เป็นกอบเป็นกำ เป็น เรื่องเป็นราวที่สุดเป็นแห่งแรก และราช รักรอง ก็เป็นคนแรกแท้จริงในความหมายนี้ ผู้คนยอมรับว่า เขาเขียนได้ดี จนตั้งชื่อขึ้นมาเรียกเขาให้ต่างออกไปจากกวีธรรมดาว่า ‘กวีร้อยแก้ว’

ในชั่วชีวิตหนึ่งๆ คนเราเผชิญชีวิตหลายอย่าง ยิ่งเราใช้ชีวิตผาดโผนมากก็จะยิ่งได้ประสบการณ์หลายแบบ พลิกแพลง หลากหลาย บางคนจบชีวิตโชกโชนลงไปโดยที่เข้าใจสิ่งที่ได้ผ่านมาน้อยมาก และในบางคน ช่วงแห่งพินิจพิจารณาไปหมดทุกสิ่ง คนชนิดนี้อาจจะได้ดับทางทฤษฎีจากชีวิตจริง จากบทนี้ไปสู่บทนั้น ถ้ามีเข็มทิศความคิดที่ดี ความคิดจะตกผลึกเข้าไปได้จนถึงสาระที่แท้ของปรากฏการณ์

ประกาศ วัชรภรณ์ กล่าวถึง ราช รักรอง ว่า “(รัตนะ ยาวะประภาส) และต้องเกมชีวิตมาแล้วพอตัวทีเดียว เขาเดินอยู่บนถนนแห่งชีวิต นับว่าโชกโชนพอใช้ บางถนนก็ขรุขระ บางแห่งก็แสนสบาย และบางทีก็สมอะล้นดี...รัตนะ ยาวะประภาส นอกจากจะท่องเที่ยวไปบนพื้นรองเท้า เขายังท่องเที่ยวไปในอารมณ์ไกลแสนไกล เขาสัมผัสชีวิต ผู้หญิง และความรักใคร่มาพอเพียง สันตจิตเจดกับมัน พอที่จะถอดเกล็ดออกมาเป็นตัวหนังสือ เป็นเรื่องสั้นที่น่าอ่านมาแล้วกว่า 200 เรื่อง” (ประวัติดนิกประพันธ์, 2526, 335)

จากประสบการณ์ชีวิตอันล้นปรี่ของ ราช รักรองเช่นนี้ เขาจึงเล่นกับความคิดของเขาได้ไม่รู้เบื่อ และไม่รู้จักหมด เพื่อไปสู่การค้นพบความหมายของนักเดินทาง

ราช รักรอง ทำงานอยู่กับคนหมู่มาก จำพวกรงานหนังสือพิมพ์ งานวิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งงานเขียนหนังสือ แต่เขาก็กลับพุ่งสมาธิไปที่การพิจารณาความจริงจากชนบทมากจนน่าประหลาดใจ และเขามักจะถอดความคิดหลากหลายออกมาจากลมหายใจของชนบท

บทกวีร้อยแก้วของ ราช รักรอง ใน “ขอบกรุง” นี้ จับต้องหลักการที่สำคัญของชีวิต ข้อพิจารณาของเขาเกี่ยวข้องกับ ความมั่งคั่ง ความยากจน ความสวยงาม ความขี้เหร่ ความแข็งแรง ความอ่อนแอ ความจริง ความเท็จ ความรัก ความเกลียด ความเปลี่ยนแปลง ความดี ความเลว การให้ การรับ เป็นต้น คำถามหรือหลักการเหล่านี้ ไซ้ว่าจะเป็นเรื่องใหม่เอี่ยมก็หาไม่ มันเป็นคำถามเก่าๆ ที่ได้มีผู้ถามและผู้ให้คำตอบมาแล้ว ซ้ำซากหลายพันปี คำตอบก็หมุนเวียนเปลี่ยนไป มีบ้างที่ดูเหมือนว่าจะลงตัวดีแล้ว แต่บางทีก็สัทกพิศ ก็โดนกระแสนคลื่นของปรากฏการณ์ใหม่ๆ สั่นคลอน จนล้าถอยไปอีก ความน่าสนใจของ ขอบกรุง จึงอาจมิได้อยู่ที่คำถามหรือคำตอบที่ได้มา แต่อยู่ที่วิธีการคิดหรือวิธีเข้าหาความจริงของเขานั้นต่างหาก

ราช รักรอง เป็นคนใช้ความคิดมากคนหนึ่ง เขาไม่เคยเห็นดเห็น้อยที่จะนำสิ่งที่พบเห็นเผชิญ ประจักษ์ หรือพื้นผืนนั้นมาลำดับเรียงกันแล้วพินิจดู เขาคลั่งมันออกหลายชั้น เพื่อดูลึกลงไปภายใน บางครั้งเขาเอาอันสุดท้ายมาวางข้างบน ย้ายอันข้างบนลงไปข้างล่าง บางครั้งเขาตั้งของที่เห็นนั้นกลับหัวเสียก่อน แล้วค่อยดูใหม่อีกทีว่ามันเป็นอะไรกันแน่

แต่การหาคำตอบก็ยังไม่ง่ายอยู่ดี เขาต้องชำระฟอกล้าง กวาดความคิดแบบหนึ่งออกไปเสียก่อน บางครั้งเขาต้องหาอะไรใหม่อีกบางอย่างใส่เข้าไป เพื่อให้แว่นขยายในสมองเขามีกำลังขยายสูงขึ้นอีกสักหน่อย ก่อนที่จะมองดูสิ่งอื่นๆ ภายนอกกรอบตัว บางครั้งฟอกแล้วมันก็ยังกลับเป็นอันใหม่ อีกจนเขาต้องหวนกลับไปหาเรื่องเดิม ที่เคย คิดได้ หรือ คิดตก มาแล้วก็มี

ไม่มีที่ไหนที่จะช่วยให้การค้นหาคำของชีวิตได้คิในสายตาของราช รักรองเท่ากับท้องนา ผืนน้ำ ท้องฟ้า สายลม และแสงแดด สิ่งที่เขาค้นพบคือลมหายใจของรูปแบบชีวิตหลากหลายที่ชาย สนวน และในท้องทุ่ง เขาสนใจสำรวจตรวจสอบ จังหวะ เวลา รหัส การเคลื่อนไหว แสง เสียง อุณหภูมิ รูปทรง ผัสสะ ของปรากฏการณ์ต่างๆ และด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้สีสวย นกร้อง เพลง ใบไม้ร่วง ลมพัด คนพายเรือ น้ำไหล ผ่นคก เมฆลอย ดวงดาวที่เปล่งแสง สำหรับเขาไม่เคย เป็นเพียงปรากฏการณ์เพียงเท่านั้นเลย

ราช รักรอง ใช้วิธีคิดแบบนี้ มานำเสนอความนึกคิดที่น่าฟังจำนวนมาก ซึ่งในหลายกรณีก็ เข้าใกล้ไปสู่ปรัชญาแห่งศาสนา และปรัชญาจากธรรมชาติ ในขณะที่อารมณ์สงบนิ่ง อยู่ในความ วิเวก แต่หลายครั้งผู้อ่านก็จะรู้สึกว่าเขาออกห่างจากปรัชญานี้ หวนกลับไปสู่การเสพย์สุขจาก อารมณ์ที่ปรุ่งแต่งเสียดนกลิ่นปรี เส็นทางเดินของ ราช รักรอง จึงขอยกย่อน วกวณ ความฤทธิ์เดชของ อารมณ์นั่นเอง ราช รักรอง เคยพูดไว้ว่าอย่างนี้

“สิ่งที่เป็ณคู้ณัณย์ยอมไม่มีอยู่อย่างแท้จริงในโลก
และแม้ไกลออกไปในจักรวาลอันไม่มีที่สิ้นสุด
ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่มีรูปทรง
และส่วนสัดอันเป็นแบบฉบับของตนเอง
และความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อสิ่งอื่นนั้น
ก็ยอมแผ่ขยายออกไปตามกลไก
ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเหมาะสมตามธรรมชาติ
หาได้มีความสัมพันธ์แต่เพียงต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะไม่
เมื่อเรามองออกไปด้วยสายตาที่มีดวงกลม
เราก็ยอมจะแลเห็น
ว่าเรานั้นมิได้เป็นคู่ของใครและอะไรเลย
เราอยู่อย่างโดดเดี่ยวและเปลี่ยวเปล่า
ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
ตั้งแต่โลกเริ่มสร้าง จนกระทั่งวาระสิ้นสุดมาถึง” (หน้า 116-117)

แต่การค้นพบของคนเราจะตกผลึกเป็นปัญญา จะอยู่ถาวรกับเขาหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับความ คงทนของความคิด วันนี้ขึ้น พรุ่งนี้อาจจะลง บางวัน ราช รักรองได้ละทิ้ง ‘ความโดดเดี่ยว’ เข้าสู่ อารมณ์รักคู่คี่เดิม เขาเดินย้อนกลับไปเสพอารมณ์ และเขียนบทกวีด้วยความศรัทธา “ความคู่” เสีย จริงๆ

“แสงแห่งทิวาเวลานั้นคือแสงแห่งรักของเรา
 แสงซึ่งปฏิเสธความสว่างใดๆ ในปฐพี
 และแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็หยุดนิ่ง
 เพื่อที่จะได้สดับฟังกังวานหวาน
 จากระฆังแห่งดวงใจ...ของเราทั้งสอง
 ทะเลนั้นเปล่าเปลี่ยว รักของเราสร้างฝูงปลาและหมู่เกาะให้
 ท้องฟ้านั้นอ้างว้าง รักของเราสร้างปุยเมฆขาวและดวงดาวให้
 แผ่นดินนั้นแห้งแล้ง รักของเราสร้างน้ำค้างและหยาดน้ำฝนให้
 รักของเราสามารถหยุดโลก ดวงตะวัน และจันทร์รา
 เพราะเธอ เพราะเธอ” (หน้า 86)

บทกวีของราช รักรอง ใน ‘ขอบกรุง’ นี้ มีอยู่ 52 บท ในจำนวนนี้บทกวี 27 บทแรก สามารถสะท้อนจิตใจอันดิ้นรนอยู่ระหว่างอารมณ์รักใคร่กับการก้าวไปสู่ความสงบนิ่ง และความสำนึกในคุณภาพของธรรมชาติ นับแต่เดือนพฤษภาคม 2505 เป็นต้นไป เริ่มต้นจากการตัดพ้อต่อว่าโชคชะตาของตนเองในฐานะชายที่ถูกหลอกทิ้งแล้ว บทกวีร้อยแก้วของราช รักรอง กลับล้าหลวมเข้าสู่ ‘โลกร้อน’ มากขึ้นเรื่อยๆ มีหลายสิ่งที่ปลุกจิตวิญญาณของเขาให้กลายเป็นนักสู้ เขาวางอารมณ์อ่อนไหวลง และหันไปเลือกเอาความเคลื่อนไหวทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากการรุกของอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก ปัญหาความแตกแยกในสังคม วัฒนธรรมปากคอนกรีต หรือกระทั่งปัญหาชนชั้น ในบทที่ห้าด้วย “ความปวดร้าว” ราช รักรอง เขียนไว้อย่างนี้

“ดูเย็นใบใหญ่จากอเมริกามีแต่ความแห้งแล้ง
 ฉันรู้ว่ามันจะเย็นไปอีกไม่ได้
 เมื่อไฟฟ้าแรงสูงจากเขื่อนยันฮีไม่ปล่อยลงมา
 นมสดจากสวีเดนเซอร์แลนด์เหลือแต่กระป๋องเปล่า
 ฉันรู้ว่ามันจะสร้างความแข็งแรงให้แก่ใครอีกไม่ได้
 เมื่อเรือบรรทุกสินค้าไม่มา
 ฉันได้แต่ยื่นมืออันซีดเซียวออกไป
 เปิดทรานซิสเตอร์จากญี่ปุ่นที่เพิ่งซื้อเข้ามาใส่ใหม่เมื่อวานนี้
 ถ่านไฟฉายที่ทำในเมืองไทยโดยฝีมือคนจีน...”

และบางทีอาจเป็นข้อสรุปนี้ของราช รักรอง ที่ยังเป็นอมตะมาจนถึงทุกวันนี้

“จากหน้าต่างที่เปิดอำ ฉันมองเห็น
 ความว่างเปล่ากำลังรุมล้อมตัวบ้าน
 อันว่างเปล่ายิ่งกว่าความว่างเปล่า
 เมื่อฉันทรุดตัวลงนั่ง
 ฉันก็รู้ว่าฉันกำลังทำความรู้จักกับความปวดร้าว
 ความปวดร้าวที่เกิดจากการเสพยัคดีอารยธรรมของตะวันตก” (หน้า 192-193)

นับแต่บัดนี้ไป ราช รักรอง ไม่ถอยกลับไปเล่นกับความรู้สึกนามธรรมของเขาอีกเลย ขอบ
 กรุงบทสุดท้ายของเขามีชื่อว่า “พรั่งนี้” เขาเขียนเมื่อปี พ.ศ.2500 ราช รักรอง ได้ก้าวเข้าสู่กระแ
 สการต่อสู้ต่อต้านอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกอย่างจริงจัง

“ฉันเห็นทางสายนั้นยาวเหยียดออกไป
 และเธอก็อาจมองเห็น หากคนตายาวของเธอไม่หุบลงมาต่ำ
 ทางสายนั้นดูธรรมดา
 เป็นทางดินที่เพิ่งคายหญ้า และถอนตอไม้ใหญ่ออกไปอย่างทุลักทุเล
 ด้วยมือ ไม่ใช่เครื่องจักร
 และมันคดเคี้ยวไปมาเหมือนทางเดินของปู”

“ทางสายนั้นไม่ได้ผ่าเข้าไปใจกลางอารยธรรม
 สองข้างของมันไม่ใช่ศูนย์การค้าอย่างราชประสงค์
 หรือย่านเมืองใหม่ของเพชรบุรีตัดใหม่
 ปลายทางของมันไม่ได้อยู่ที่บริเวณแสดงสินค้านานาชาติ
 หรือสนามบินขนาดหนัก
 และผู้คนที่อยู่กับมันก็ได้มีเครื่องแต่งกายอัน โอ้อ
 แต่กลิ่นของมันก็หอมตรลบ
 และมีดอกไม้บ้านสะพรั่งอยู่เป็นทิวทุ่ง”

เขาได้แสดงความสามารถการกิจของคนหนุ่มสาวยุคต่อสู้กับ “จักรวรรดินิยม” ไว้ว่า

“บนไหล่ที่หนาปีกของเพื่อนเรา
 บนดวงใจของเพื่อนหนุ่มเพื่อนสาว
 ที่รักอิสระและเสรี

ที่รักความเป็นไทและสามัคคี

บนทางสายธรรมศาสนัน

บนทางของสยาม.....สยามของวันพรุ่งนี้" (หน้า 230-231)

พิจารณาในแง่ศิลปะในการเขียนกลอนเปล่า เป็นการสมควรที่เชื่อว่าชอบกรุงจะได้รับการยกย่องว่าเป็น กลอนเปล่าชั้นดี แม้ว่าครั้งหนึ่งเขาอาจจะเคยถูกกล่าวหามาก่อนว่าเป็น “กวีนอกคอก” เพราะเหตุว่ากลอนเปล่าไม่ใช่รูปแบบกวีที่ได้รับการยอมรับกันมาก่อน ราช รักรอง เป็นคนที่เขียนบทกวีบังคับฉันทลักษณ์ได้ดีคนหนึ่งเหมือนกัน แต่กลอนเปล่าที่เขาเลือกใช้นี้ได้เปิดทางให้แกเขาได้ระบายความคิดและอารมณ์ที่ถูกกักขังไว้ภายในอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

ราช รักรอง นั้นเดิมที่เป็นเจ้าของสำนวนภาษาที่ห้วนหาวละเมียดละไมอยู่แล้ว ดังนั้นกลอนเปล่าของเขาก็ยิ่งถูกถ่ายทอดด้วยภาษาสำนวนที่ถูกเลือกสรรมาอย่างดี และถูกจัดวางลงในที่อันเหมาะสม บทกลอนเปล่าของเขามีความคิดหลัก และการคลี่คลายของเรื่องราวในแต่ละบทชัดเจน และแน่นหนาด้วยความคิดกับจินตนาการ ที่เจ้าตัวดอกลงไปด้วยหมุดอันแข็งแรง หาใช่กลอนเปล่าที่ ‘เปล่า’ เสียจริงๆ อย่างเช่นที่เห็นกันเกลื่อนแผงหนังสือในระยะ 10 ปีมานี้ไม่ มีสำนวนภาษาอันบ่งบอกความเข้าใจ และความสามารถในการใช้ภาษาระดับสูงเท่านั้นหรือ เปล่าเลย บรรยายภาพของทุกชั้นยังสะท้อนไปพร้อมกันอีกด้วยว่า ราช รักรอง เกิดและเติบโตขึ้นมาในวัฒนธรรมที่ยังเอื้ออำนวยต่อการประดิษฐ์วัฒนธรรมแห่งการสร้างสรรค์ และระบบคิดอยู่มากทีเดียว

ควรจะกล่าวไว้ด้วยในที่นี้ว่า เมื่อก่อน ปี พ.ศ. 2500 นั้น ‘ชอบกรุง’ อยู่ในรูปแบบความเรียงมาก่อน ซึ่งทั้งหมดได้ตีพิมพ์รวมไว้แล้วในการพิมพ์ครั้งที่สองนี้ แม้ว่างาน ‘ชอบกรุง’ ยุคแรกจะไม่ได้บังคับด้วยการกลั่นกรอง แบบกวีแท้ๆ แต่เรากลับสามารถสัมผัสกับเรื่องราว ความจริงใจ และเนื้อหาแท้จริงทางความคิดของผู้เขียนได้มากพอๆ กับ ‘ชอบกรุง’ ยุคหลัง เหมือนกัน

ใครจะขอยกตัวอย่าง สิ่งที่ได้จากแง่มุม ที่เขียนเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2494 ซึ่งราช รักรอง บันทึกไว้อย่างน่าประทับใจ ดังนี้

“ตรงจุดสุดท้ายที่คว้นบูรหิราจหายนั้นเอง ข้าพเจ้าได้เห็นเส้นใยบางๆ สีเทาอ่อนห้า-หกเส้น ชิดกันเป็นสายระโยงสามเหลี่ยมด้านไม่เท่า มีปลายอยู่ที่ขอบหลังคา ก้านบวบ และฝากระท่อม แต่ละมุมมีเส้นใยเล็กๆ ลากเข้าไปหาจุดศูนย์กลาง ซึ่งมีสีขาวหม่นเหมือนปุ๋ยสำลี ที่นั่นข้าพเจ้าได้เห็นเจ้าสัตว์น้อยสีน้ำตาลแก่ ตัวโตขนาดมดง่ากำลังเดินไปมา”

“ข้าพเจ้ารู้สึกพิศวงใจยิ่งนัก จึงยืนดูต่อไปว่า มันกำลังทำอะไรอยู่ ข้าพเจ้าเห็นมันไต่ออกจากจุดศูนย์กลางไปตามสายใยจนสุดมุม แล้วก็ไต่ต่อไปตามสายใยซึ่งมีลักษณะเป็นด้านหนึ่งของสามเหลี่ยมแล้วก็หยุดอยู่ตรงที่ซึ่งประมาณกึ่งกลางของเส้นนั้น มันเกาะอยู่ชั่วอึดใจหนึ่งก็หันหลังกลับ ไต่ไปตามทางเก่า จนกระทั่งถึงจุดศูนย์กลาง น่าพิศวงอะไรเช่นนั้น! ระหว่างจุดที่มันไปหยุดอยู่เมื่อสักครู่กับจุดศูนย์กลาง ข้าพเจ้าได้เห็นสายใยเกิดขึ้นใหม่อีก

สายหนึ่ง และด้วยวิธีเช่นนี้ จุดกึ่งกลางของด้านสามด้านจึงถูกลากเข้ามาต่อกับจุดศูนย์กลางได้ เมื่อเสร็จแล้ว เจ้าแมงมุมตัวน้อยก็ได้ทำการแบ่งครึ่งของครึ่งด้านสามเหลี่ยมต่อไปอีกด้วยวิธีเดิม เส้นใยจึงเพิ่มขึ้นอีกหกเส้น รวมเป็นสิบสองสองเส้นแล้วที่ลากเข้ามารวมอยู่ในจุดศูนย์กลาง"

"มันเกาะนิ่งอยู่ที่จุดศูนย์กลางชั่วคราวหนึ่ง แล้วก็กางวงเวียนลากวงกลม เชื่อมสายใยทั้งสิบสองเส้นนั้นด้วยสายใยอันใหม่ ซึ่งยาวลงไปเหมือนกันหอย แต่ถ้าดูดีๆ จะเห็นเป็นรูปสิบสองเหลี่ยมซ้อนกันอยู่ ตั้งแต่เล็กจิ๋วไปจนถึงขนาดใหญ่ เป็นงานที่ประณีตและสละสลวยอะไรเช่นนั้น!" (หน้า 257-258)

พรพิไล เลิศวิชา

ประวัติ รัตนะ ยาวะประภาส

เกิดปี 2471 จบชั้นมัธยมหกจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ และสอบเข้าเตรียมนักเรียนนายเรือเรียนไม่สำเร็จ กลับมาเรียนเตรียมอุดม และสอบผ่านเข้าคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ก็เรียนไม่สำเร็จ

รัตนะ ยาวะประภาส เริ่มชีวิตนักเขียน โดยเขียนบทกวีและเรื่องสั้นลงในประชามิตร-สุภาพบุรุษ ตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน ต่อมาเขาได้เข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์เต็มตัว จาก "ภาพข่าวสยามนิกร" ไป "ชาวกรุง" และยังย้ายไปทำฉบับอื่นๆ อีกหลายฉบับ ออกนิตยสารของตัวเองคือ "หลักไท" ที่ปรับมาจากสุภาพบุรุษประชามิตร หนังสือแปลที่มีชื่อเสียงของเขา ซึ่งแปลคู่กับ ถาวร ชะกะย คือ อักส์ อเมริกัณ ซึ่งมีชื่อภาษาไทยว่า อเมริกัณสวะ รัตนะชอบเล่นกับอารมณ์ของตัวเอง และนี่เองเป็นที่มาของเรื่องสั้นกว่า 200 เรื่องของเขา และนิยาย 2-3 เรื่อง ถึงแก่กรรมในปี 2534

1. ประกาศ วัชรภรณ์, ประวัตินักประพันธ์, ทิพย์อักษร, 2526

เพียงความเคลื่อนไหว

พิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ ในช่วงปี 2516-2522 และพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก 2517

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

(พ.ศ. 2483 -)

วังเวงกลอนกล่อมมาเพลาคึก

เสนานึกลำนารำเผลย

เพลงเสภามาเตือนไม่เลือนเลย

ลมร่ำเพยพัดเคล้ำแต่เบาบาง

ว่า “โอ้พินินมณฑลของเณรแก้ว

เข้าไปแล้วจะรำลึกถึงพี่บ้าง

ถางมปลื้มแม่จะลืมน้ำใจจาง

แต่ครุ่นครางครวญคิดจนก่อนคืนฯ”

(คำพยางค์-2512)

ฝีมือกลอนแปดของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นั้น ไม่มีอะไรจะต้องกังขาเลย เนาวรัตน์ เป็นกวีผู้สืบทอด ขนบนิยมและภูมิปัญญาแห่งวรรณศิลป์ไทย ชนิดหาตัวจับได้ยาก เนาวรัตน์เดินตามรอยครูกลอนสุนทรภู่มาด้วยความศรัทธาและสมัครใจ และโดยเหตุที่เนาวรัตน์เป็นชาวชนบท เขาเติบโตขึ้นมาท่ามกลางไร่นา และอยู่ในลมหายใจของชนบท เขาจึงสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของกลอนเสภาหรือกลอนบทละครแบบสุนทรภู่ได้ดี แม้ว่าใน ยุคหลัง 2500 นั้นจะมีกวีจำนวนไม่น้อยที่นิยมการใช้กลอนแปด และเขียนกลอนแปดได้อย่างดี แต่จะหาผู้เข้าถึงเอกลักษณ์กลอนเสภา ขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นต้นแบบกลอนลูกทุ่งแท้ๆ ได้สักกี่คน

ความเป็น ‘คนบ้านนอก’ ของเนาวรัตน์ ทำให้เขารู้จักกับความรู้สึกนึกคิด ภาวะดินฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ตลอดจนถึงมรดกวัฒนธรรมของชาวชนบทได้เป็นอย่างดี และนี่เป็นที่มาที่ทำให้บทกลอนของเนาวรัตน์ มีลูกเล่นแพรวพราวตามแนวสุนทรภู่ไปได้ การแสดงความรู้สึกของเนาวรัตน์มิได้มาจากมุมของชีวิตที่ห่างเหินจากความมั่งคั่งซับซ้อนของธรรมชาติแบบชนชั้นกลาง ในอีกแง่หนึ่ง เนาวรัตน์เป็นกวีผู้ให้ความสนใจศึกษาวรรณกรรมและศิลปะไทยอย่างลึกซึ้ง เขาเป็นนักอ่านตัวยงคนหนึ่ง เขาจึงสามารถไขมรดกภูมิปัญญานี้ได้อย่างกลมกลืน แม้ว่ากลอนยุคแรกๆ ของเนาวรัตน์ อย่างเช่น บทกวีรวมเล่มใน คำพยางค์ (2512) ส่วนมากจะเป็นกลอนรักว่าวออนอ่อนออก แต่มุมมองความรักของเขามีโลกอันซับซ้อนและกฎของธรรมชาติรวมอยู่ด้วย ทำให้ไม่น่าจะพูดได้ทีเดียวว่าเป็นกลอนสังวาส มี ‘น้ำเสียง’

บางอย่างที่บอกว่า เนาวรัตน์จะก้าวพ้นไปจากขอบเขตอารมณ์รักเพียงอย่างเดียวได้ในที่สุด ดังเช่น บทกวี ลูกข่าง ของเล่น และความรัก บทนี้

ฉีกอกหักตามระเบียบเรียบร้อยแล้ว

เหลือแต่แววสังเวชซากเศษหวัง

ธงปราชัยชักปราดขึ้นพาดพัง

ความจริงจ้งทั้งสิ้นจึงชินชา

เหวี่ยงลูกดิ่งทิ้งสายด้วยปลายนิ้ว

มันวู่วหวีลว่วงลงหวิวหวิว

แล้วลือสายร้ายกลับรับขึ้นมา

เกลียวเชือกพาพันสายเป็นหลายเกลียว

.....
.....
.....
.....

อารมณ์คือเครื่องเล่นเป็นนามรูป

ย่อมวาวววนเวียนตามความยึดถือ

เมื่อใจแตกแหลกยับลงกับมือ

ใครเล่าคือคนที่ขี้มัน

(คำหยาด, 2512, หน้า 76)

บทกวีของเนาวรัตน์ เริ่มหันเข้าหาพุทธธรรมและธรรมชาติดังขึ้นเรื่อยๆ จนดูที่ว่าเนาวรัตน์ กำลังก้าวเดินไปสู่การแสวงหาสติปะบริสุทธิ์ ดังเช่นคำวิจารณ์ของ เสถียร จันทิมาธร ในคำนำที่เขา เขียนให้แก่ คำหยาด เมื่อปีพ.ศ.2512 แต่แล้วเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งขบวนการนักศึกษา ประชาชนได้ทำการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และขยายตัวเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมด้าน ต่างๆ ของสังคมในเวลาต่อมา ก็ได้เปลี่ยนแปลงนำพาเนาวรัตน์ไป สู่เส้นทางที่เขาคงจะไม่เคยคิดจะ เลือกมาก่อน ในบทกวี หนทางแห่งหอยทาก ซึ่งเนาวรัตน์เขียนเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ก่อน เหตุการณ์ 14 ตุลาคม เพียงวันเดียวเปลี่ยนเนาวรัตน์ไปเป็นคนหนึ่ง เขาสนใจใช้กาพย์ยานี 11 ปลดปล่อยเขาจากกลอนแปดที่ผูกพันตลอดมา เพื่อให้ความรู้สึกระส่ำกระส้านของอารมณ์ เขียน บทกวีสนับสนุนการต่อสู้ครั้งนั้น ใจความตอนหนึ่งว่า

การเกิดต้องเจ็บปวด
ต้องร้าวรวดและทรมาน
ในสายฝนมีสายฟ้า
ในผาถ้ำมีถ้ำทอง

มาเถิดมาทุกข์ยาก
มาบั่นบากกับเพื่อนพ้อง
อย่าหวังเลยร้างรอง
จะเรื่องไรในชีพนี

ก้าวแรกที่เราย่าง
จะสร้างทางในทุกที่
ป่าเถื่อนในปฐพี
ยังมีไว้รอให้เดิน

(เพียงความเคลื่อนไหว, หน้า 108-109)

เนาวรัตน์ “วางมือ” จากกลอนรักโดยเด็ดขาดนับแต่บัดนั้น และเมื่อเขาเริ่มเขียนบทกวีในแนวใหม่นี้ เนาวรัตน์ได้แสดงให้เห็นว่าเขาเจตนาก้าวพ้นจากอิทธิพลของครูกลอนสุนทรภู่ไปมิใช่น้อย บทกวีที่เขียนขึ้นเพื่อตอบโต้กับสังคมและการเมืองไทยยุคหลัง 14 ตุลาคมของเนาวรัตน์ ต้องการอารมณ์ความรู้สึกอย่างใหม่ ที่ไม่ใช่ท้องนาทุ่งข้าว และลมรำเพย ไม่ใช่จังหวัดกลอนที่หวือหวาราบเรียบ เชือกเย็นและอบอุ่นอีกต่อไป

เสถียร จันทิมาธร เคยตั้งคำถามแรงๆ เอากับเนาวรัตน์ในคำยัง คิด สุนทรภู่ว่า “แต่ในท่ามกลางความงามความไพเราะเหล่านั้น เขาน่าจะเค็มสัจญาณ เค็มไฟเค็มพลังลงไปด้วย มิฉะนั้นงานของเขาก็จะเป็นเหมือนแสงแดดอ่อนให้ความอุ่นเพียงเล็กน้อยเหมือนลายลมแผ่วพัดผ่านมาก็ผ่านไป มิได้กระทบความรู้สึก และอารมณ์ของคนจนเกิดความคิดแยกกอแยกสาขากว้างขวางออกไปอีกเลย” เสถียร จันทิมาธรคงจะได้คำตอบที่เขาพอใจแล้วเริ่มตั้งแต่งานชิ้นนี้ ของเนาวรัตน์คือ “หนทางแห่งหอยทาก” ได้เริ่มต้นขึ้น

เมื่อเนื้อหาสาระของบทกวีขยายออกไปถึงชีวิตผู้คน และมีเหตุการณ์อันซับซ้อน และรุนแรงของสังคมการเมืองไทยหลังยุค 14 ตุลาคม 2516 การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพ และความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นของกรรมกร ชาวนา นักศึกษา และบุคคลอาชีพต่างๆ ทำให้เนาวรัตน์ก็ยังคงค้นพบตนเองรวมทั้งค้นพบแก่นแท้ของบ้านเมืองที่เขาอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ

งานเนาวรัตน์มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวอยู่แล้วในข้อที่ว่า เขาจริงใจเหลือเกินกับความคิดและความรู้สึกที่แสดงออกมา ดังนั้น เนาวรัตน์จึงมิได้เขียนบทกวีการเมืองจากทฤษฎีหรือตรรกะ แต่เขาเริ่มต้นจากความรู้สึกลึกซึ้งต่อเหตุการณ์ทั้งหลายที่ระเบิดออกมาจากภายใน ในบท *เพียงความเคลื่อนไหว* เนาวรัตน์ระบายความรู้สึกของเขาออกมาจากความกดดันของเหตุการณ์ว่า

ชั่วเหี่ยวกระหยับปีกกลางเปลวแดด
ร้อนที่แผดก็พ่อนเพลาพระเวหา
พอใบไม้ไหวพลกริกกริมา
ก็รู้ว่าวันนี้มีลมวก

จาก *ลมวก* นี้ เนาวรัตน์นำกลีกลายเหตุการณ์ตอนจบบทกวี *เพียงความเคลื่อนไหว* ของเขาว่า

“พอเสียงร่ำร้องลงประกาศกล้า
ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
พอปืนเปรี้ยงแปลบไปในมณฑล
ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย” (หน้า 55)

ภาพ “เหี่ยวกระหยับปีกกลางเปลวแดด” ในวรรคแรกนั้นเป็นประสบการณ์จริงๆ ของเนาวรัตน์ ขณะที่เขาอยู่ภาคใต้ เขาได้มีประสบการณ์เช่นนั้นและคิดวรรคอันทรงพลังนี้ขึ้นมา เขายังไม่รู้ว่เหตุการณ์นี้ควรนำไปใช้ที่ไหน จะเอาไปเปรียบกับอะไร จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เขาจึงรู้ว่าถึงเวลาของ *ลมวก* แล้ว นี่คืประสบการณ์ของ กวีที่มีความหมายต่อการสร้างสรรค์งานของเขา

มาถึงตอนนี้เราเห็นแล้วว่าจังหวะกลอนสนุกๆ และอ่อนโยน หรืออ่อนหวานแบบกลอนแปดที่อยู่กับมาเนาวรัตน์เหนียวแน่นนั้นซาลงไปมากทีเดียว เหตุการณ์อันถึงเลือดถึงเนื้อทำให้เนาวรัตน์ตัดสินใจเลือกทางใหม่

สิ่งที่เข้ามาแทนที่ก็คือจังหวะที่เร็ว แรง และองอาจ
เวลาที่เขาใช้จังหวะช้า ก็เป็นความซ้าเย็บเย็บที่ใช้สยบความเคลื่อนไหวทั้งปวง

บทกวีหลายบทต่อ ๆ มาของเนาวรัตน์ สอดคล้องกับเหตุการณ์การเมืองแต่ละช่วงดังเช่น บทกวี วันผ่านกฟิราบ กล่าวถึงการฆาตกรรมการเมืองที่เขี้ยวโหด เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว รำลึกการจากไปของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2519 ลำนำบ้านนาทราย เขียนให้แก่เหตุการณ์เผาหมู่บ้านนาทราย ในปีพ.ศ.2518 เป็นต้น

บทกลอนรักสังวาสนั้นมีความหมายจากแรงบันดาลใจของกวีเกือบทั้งโลกก็จริงอยู่ แต่สาระของความรักเช่นนั้นก็มีอยู่จำกัด เหตุการณ์และสาระของสังคมอันกว้างขวางซับซ้อนต่างหากที่ได้เบิกทางให้เนาวรัตน์ได้ปล่อยฝีมือกวีชั้นครูของออกมาได้ไม่หยุดยั้ง ความสามารถในการใช้รูปคำอันหลากหลาย การเขียนสัมผัสที่หลุดพ้นไปจากการบังคับด้วยวรรณยุกต์อย่างตายตัว ลีลาสัมผัสในตามจังหวะคำ ความสามารถในการใช้อุปมาอุปไมย เหล่านี้ล้วนยิ่ง ปรากฏในงานชิ้นต่อๆมาอย่างมีพลัง

บทกวีที่ตีพิมพ์ชิ้นหนึ่งเห็นจะได้แก่ บทกวีซึ่งเนาวรัตน์เขียนเพื่อรำลึกการตายจากไปของจิตร ภูมิศักดิ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม เขาถอดหัวใจเขียนว่า

“ใบไม้ร่วงหนึ่งใบในราวป่า

ยังดีกว่าใบไม้เหลืองในเมืองหลวง

ที่รอปลิดหล่นเปล่าประโยชน์ปวง

เป็นค่างควงค้ำเบือนในป่าคน

ใบไม้ป่าร่วงแล้วได้เลี้ยงป่า

ทิ้งลงมาเลี้ยงรากเลี้ยงลำต้น

เหมือนแม่ให้นมลูกปลูกฝังจน

ลูกเติบโตคนโตแทนเต็มแผ่นดิน (หน้า 91)

ในบทกวีบทนี้ เนาวรัตน์ใช้ศิลปะอย่างสมบูรณ์แบบยิ่งของเล่นเสียงตัวอักษรทุกๆวรรค เล่นการสัมผัสใน การเล่นสัมผัสกลุ่มคำ การใช้หลักอุโฆษแห่งเสียง รวมทั้งเคล็ดในการลำดับความโดยใช้ใบไม้กับป่า บทกวีบทนี้มีทั้งน้ำเสียงอหังการต่อความตาย และเศร้าสลดต่อความตายได้ทั้งสองความรู้สึกพร้อมๆ กัน เรากล่าวได้หรือไม่ว่าเพราะมีมหากาพย์แห่งชีวิตแบบจิตร ภูมิศักดิ์นี้เอง จึงสามารถมีบทกวีที่มีความลึกซึ้งไม่แพ้กันขึ้นมาจารึกนามของเขา เนาวรัตน์ได้สร้าง “วรรณทอง” ขึ้นมาวรรณหนึ่งในบทกวีนี้มีใจความว่า

“กาลเวลาฆ่าจิตร ภูมิศักดิ์

กาลเวลาก็ตระหนกประจักษ์คำ

กาลเวลาฆ่าคนดีทุกทีมา

กาลเวลาก็ทูนเทิดเชิดคนดี”

เป็นการประกาศสัจจะ และเป็นข้อหาที่รุนแรงแต่เจ็บสงบที่สุด ที่เนาวรัตน์ได้กล่าวหาต่อ ยุคสมัย

บทกวี “กระทุ่มแบน” นั้นเป็นผลจากการที่เนาวรัตน์ได้โหมตัวเข้าร่วมสนับสนุนการ เคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรม เนาวรัตน์เริ่มเป่าขลุ่ยและเล่นดนตรีไทย เพื่อบรรเลงบทเพลงเพื่อ ชีวิตสำหรับ “ผู้ถูกกดขี่” วงดนตรี “ต๋นกล้า” เริ่มกลายเป็นสัญลักษณ์ของวงดนตรีเพื่อชีวิตตาม แบบ “ไทย” เคียงคู่กับ “การววน” ซึ่งเป็นวงดนตรีแนวสตรีทเพื่อชีวิตในเวลานั้น

เนาวรัตน์ได้สร้างประวัติศาสตร์การนำเอาดนตรีและเพลงไทยเดิมมาบรรเลงในสถานการณ์ การเมืองอันร้อนรุ่ม เพลง “กระทุ่มแบน” นี้เขาเขียนเพื่ออุทิศให้แก่ สำนวน คำกลั่น กรรมกรหญิง แห่งโรงงานในเขตกระทุ่มแบน ซึ่งถูกยิงตาย ขณะเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อพี่น้องกรรมกรของเธอ บทกวี “กระทุ่มแบน” เริ่มต้นว่า

“เมื่อความเลวความร้ายเข้าครองโลก
ความวิโยคก็จะเยือนทุกหย่อมหญ้า
คนกับคนที่เคยอยู่คู่กันมา
คนกับคนก็หันหน้าฆ่ากันเอง...
และจบลงว่า
“เธอตายเพื่อจะปลูกให้คนตื่น
เธอตายเพื่อผู้อื่นอีกหมื่นแสน
เธอคือดินก้อนเดียวในดินแดน
แต่จะหนักและจะแน่นเต็มแผ่นดิน
เราจะยืนหยัดเหยียดให้เสียดฟ้า
เราจะลุกขึ้นทำฎาหิน
กระซอกฟ้าห่าโหดโถมดทมิฬ
ฉีกเป็นชิ้นกระทุ่มขี้ให้บี้แบน” (หน้า 100)

ในบทกวีบทนี้เนาวรัตน์เลือกหันกลับไปใช้กลอนเสภา ซึ่งมีจังหวะร้องเป็นเพลงไทยเดิมได้ จะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์นำเอาคำว่า “กระทุ่มแบน” อันเป็นที่เกิดเหตุมาใช้อย่างชาญฉลาด บทเพลง บทนี้นำความรู้สึกเศร้าสลด หวนหาอาลัย มาประสานกับความคับแค้น เนาวรัตน์จึงใช้ตัวอักษร ข ค ฃ ก ซึ่งเป็นเสียงหนัก รวมเข้ากับแบบฉบับกลอนเสภาที่เน้นความรู้สึกยิ่งกว่าสัมผัสเสียง การเล่นคำ ในทุกๆ วรรคนี้เป็นฝีมือชั้นครูอย่างแท้จริง สองวรรคท้ายที่ว่า “กระซอกฟ้าห่าโหดโถมดทมิฬ ฉีก เป็นชิ้นกระทุ่มขี้ให้บี้แบน” นั้น ไม่หลงเหลือตัวเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งเขียนบทกวีคราใดก็เดิน เข้าใกล้กระแสแห่งธรรมครานั้นอีกเลย

บทกวีแบบนี้เขียนขึ้นได้ก็เพราะว่ายืนอยู่ในสถานการณ์แห่งความคับแค้นด้วยตัวเอง จะเขียนขึ้นมาจากการสังเกตการณ์ได้โดยยาก

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รับรางวัลซีไรต์ จากผลงาน “เพียงความเคลื่อนไหว” นี้ ในปี พ.ศ. 2523 คณะกรรมการตัดสินในปีนั้นกล่าวว่า

“ความสามารถในการใช้รูปแบบกวีนิพนธ์ของเขานั้น เป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว เขาเป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านฉันทลักษณ์ตามแบบแผนและทั้งด้านเพลงพื้นบ้านถึงขนาดที่เรียกว่า ในเพลงกล่อมเด็ก เนาวรัตน์ก็อาจสอดสาระทางการเมือง และสังคมที่ร้อนแรงได้” (หน้า 12)

ในเวลาต่อ ๆ มาเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ใช้ลีลาบทกวีหลากหลายไม่ว่าจะเป็น โคลงฉันท กาพย์ กลอน สะท้อนเหตุการณ์เรื่องราวด้วยงานที่ถึงระดับ “ปรัชญา” เนาวรัตน์อ่านทะลุสถานการณ์ลงไปถึงเนื้อหาภายในเพื่อค้นหาความหมายอันเป็นสาระแท้จริง เนาวรัตน์ยังคงรักษาแบบแผนการใช้ฉันทลักษณ์อยู่เสมอตามแบบฉบับของเขา แต่ฝีมือชั้นครูทำให้ความเคร่งครัดนั้นหาเป็นกรง “ขัง” งานกวีของเนาวรัตน์ได้ไม่

เพียงความเคลื่อนไหว ที่เริ่มต้นเมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ได้นำเนาวรัตน์มาสู่เส้นทางใหม่ไกลจากคำหยาด ผลงานรวมเล่มชิ้นแรกของเขา และจากก้าวนี้ไปสู่ก้าวหลังๆ เนาวรัตน์บ่าไหล่ไปสู่ทางแห่งพุทธธรรมยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ผลงานปรัชญาของเขาซึ่งเป็นงานร้อยแก้วอย่างเช่น ที่นัซด์ ช็องหนอ (2518) ดาบที่หมกในจิ๋ว (2520) ความคิดในดอกบัว (2522) เจ้าพระคุณเอ๋ย (2522) บัง อบายเบิกฟ้า (2522) และ ผีกพื้นใจเมือง ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มนัยอย่างเดียวกัน

พรพิไล เลิศวิชา

กันยายน 2540

ประวัติเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เกิดปีพ.ศ. 2483 ที่กาญจนบุรี เรียนหนังสือที่กาญจนบุรีจนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 จึงเข้ามาเรียนต่อชั้น ม. 7-8 ในกรุงเทพฯ และเข้าศึกษาต่อคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ จบปี 2508 บวช และไปศึกษาพระพุทธศาสนากับท่านพุทธทาส ลาสิกขามาทำงานไทยวัฒนาพานิช, อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และฝ่ายการประชาสัมพันธ์ธนาคารกรุงเทพ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2516 จนถึงปัจจุบัน ได้รับรางวัลทางวรรณกรรม ทั้งซีไรต์, ศรีบูรพา และศิลปินแห่งชาติ มีผลงานทั้งบทกวีและบทความสารคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 30 เล่ม

ละครแห่งชีวิต

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2472

ม.จ. อากาศดำเกิง ระพีพัฒน์

(พ.ศ. 2448 - พ.ศ. 2475)

ละครแห่งชีวิตเป็นนวนิยายที่ตีพิมพ์ครั้งแรกก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 3 ปี และเป็นหนังสือที่ก่อให้เกิดผลสะท้อนในหลายวงการ ในวงวรรณกรรม หนังสือเล่มแรกของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ระพีพัฒน์ถือกันว่าเป็นนวนิยายที่ใช้ฉากในประเทศและต่างประเทศเป็นเรื่องแรก ทั้งยังเป็นเรื่องเศร้า รักไม่สมหวัง ซึ่งก็เป็นเรื่องแหวกแนวนิยมในยุคนั้น นอกจากนั้นยังเป็นหนังสือที่ปลุกกระแส การวิจารณ์หนังสือเป็นที่ลือลั่นในยุคนั้น ส่วนวงการค้าหนังสือ ละครแห่งชีวิต ก็ตั้งราคาไว้ที่เล่มละ 2 บาท และในการพิมพ์ครั้งที่สองก็ขึ้นราคาไปถึง 3.50 บาท นับว่าเป็นหนังสือที่ราคาแพงมากในสมัยปี พ.ศ. 2472 ความสำเร็จในด้านการตลาดก็คือ “เป็นหนังสือราคาแพงที่ขายดีที่สุด” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การพิมพ์สองครั้งแรกหนังสือขายได้ถึง 4,000 เล่ม คิดว่าสถิติหนังสือที่ขายดีเคยถึงพันกว่าเล่ม

การใช้ฉากทั้งในประเทศสยามและต่างประเทศหลายประเทศ ตัวละครเป็นคนไทยและชาวต่างชาติเป็นเสน่ห์ที่ทำให้ชาวสยามในยุคนั้นสนใจนวนิยายเล่มนี้ แต่สิ่งที่เป็นมนตราที่ดึงดูดคนไทยในยุคต่อมา รุนแล้วรุ่นเล่าให้อ่านหนังสือเล่มนี้ คนแล้วคนเล่า และหลายคนก็อ่านหนังสือเล่มนี้มากกว่าหนึ่งเที่ยว ก็คือ การวางโครงเรื่อง วิธีการเดินเรื่อง ข้อคิดเห็นที่แทรกอยู่ และการบรรยายฉาก และตัวละครที่ชวนให้ติดตาม

เรื่องย่อ

ละครแห่งชีวิตเป็นเรื่องของผู้คนที่อยู่ในชนชั้นผู้ดี หรือชนชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 7 ตัวเอกของเรื่องคือ “นายวิสูตร สุกัลยณณ์ ณ อยุธยา” ผู้เป็นบุตรของพระยาวิเศษสุกัลยณณ์ ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง มีตำแหน่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในกระทรวงมหาดไทย เป็นปราชญ์ของชาวไทย เขียนหนังสือวิทยากรไวยามกมาย สำเร็จปริญญาวิชากฎหมายจากเมืองนอก บิดาของวิสูตรเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์ มีเกียรติ มีบรรดาศักดิ์ และมีอำนาจ อยู่คู่ศาสนาอันโอโง่งสง่างาม และมีบุตรธิดาหลายคน

วิสูตรรู้สึกแปลกแยกในแวดวงญาติพี่น้อง มองตัวเองเป็น “คนนอก” ท่ามกลางสังคมชนชั้นสูง เขามองตนเองว่าเป็นลูกชังของพ่อแม่ เขาไม่รับรู้ความกลมเกลียวฉันพี่น้องกับลูกคนอื่น ๆ ของพ่อแม่ เขาไม่เคยได้ลิ้มรสความสุข ความหรรษา ฟุ่มเฟือยที่ชนชั้นปกครองในยุคนั้นสามารถบันดาลให้ได้ ผู้หญิงสองคนที่มิชอบพาทในชีวิตด้วยเขว้าวของวิสูตรคือ ยายพร้อม หญิงชาวบ้านผู้เป็นที่เลียด และ บุญเสียง เด็กลูกสาวเจ๊กดี หลานเขยของยายพร้อม ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ คลุหาสน์ของครอบครัว

ของวิสูตร วิสูตรถือว่าบุญเฮียงเป็นเพื่อนรักและขายพร้อมเป็นเพื่อนตายในสมัยที่เขาอยู่กับครอบครัวในบ้านของพ่อ

ขายพร้อมได้ถ่ายทอดความคิดเรื่อง “อาภัพ” และ “โชค” ให้แก่วิสูตร โดยปลอบใจวิสูตรว่า แม้จะอาภัพในเรื่องความรักจากพ่อแม่ แต่เขาก็มีโชคทางการพนัน วิสูตรเป็นเด็กที่เกเร หัวไม้ ใจบึกบึน หัวเรือใหญ่ เจ้าคิดเจ้าแค้น ไม่เชื่อใจในเพื่อนมนุษย์

เมื่ออายุได้ 17 ปี ประดิษฐ์ บุญญารัตน์เพื่อนร่วมชั้นเรียนของวิสูตรเป็นผู้ทำให้วิสูตรเรียนรู้คำว่า “น้ำใจ” และ “มิตรภาพ” จากเหตุการณ์วิวาทจนถึงขั้นชกต่อยกันระหว่างเขาทั้งสอง และประดิษฐ์ยอมรับผิดรับโทษจากครูเสียเองแต่ผู้เดียว ทำให้วิสูตรพ้นโทษไป ทั้ง ๆ ที่ผู้ก่อเรื่องคือตัววิสูตรเอง

ในช่วงนี้เองแม่ของวิสูตรก็ต้องขยับขายย้ายออกมาจากคฤหาสน์ของพ่อ เพื่อหลีกเลี่ยงให้กับผู้หญิงที่สาวกว่า วิสูตรตามแม่มาอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกับประดิษฐ์ที่ฝั่งธนบุรี และได้บ่มเพาะความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ ลำจวน น้องสาวของประดิษฐ์

ต่อมาเมื่อประดิษฐ์ได้รับทุนไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ วิสูตรนอกจากจะขาดเพื่อนคู่ใจแล้ว หลังจากนั้นไม่นาน ลำจวน ซึ่งเคยเป็นเพื่อนหญิงที่สนิทสนมก็ตีจากไปคบหาสมาคมกับร้อยโทกมล จิตรปรีดี หนุ่มนักเรียนนอก

หลังจากวิสูตรจบจากโรงเรียนเทพศิรินทร์แล้ว ก็มีความต้องการจะ “ไปเมืองนอก” เพื่อแสวงหา ความลับแห่งความเจริญรุ่งเรือง ค้นหาสาระอนาคต เขาคิดว่า “ขอแค่เพียงได้ไปเห็นก็จะเป็นที่พอใจแล้ว” วิสูตรจึงตัดสินใจใช้เงิน สองหมื่นบาทที่ปู่ได้ทำพินัยกรรมไว้ให้ ทั้ง ๆ ที่ตระหนักดีว่าเงินจำนวนนี้ใช้ไปเมืองนอกได้ไม่กี่ปี และเมื่อกลับมาแล้วเขาจะไม่เหลืออะไรติดตัวเลย

ช่วงแรกของชีวิตในต่างแดนของวิสูตรเต็มไปด้วยความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวและสมาคมของร้อยเอกแอนดรูว์และนางเอลซี จนวิสูตรเห็นว่า กระทั่งนางพญา ในเมืองเบกส์ฮิลล์-ออน-ซี เป็นสวรรค์สำหรับเขาทีเดียว เขาได้พบมาเรีย เกรย์ สาวนักร้องสีพิมพ์ลูกครึ่งอังกฤษอิตาเลียน ซึ่งต่อมาชักชวนให้วิสูตรเข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์ โดยใช้นามปากกา “บ๊อบบี้” ชีวิตช่วงนี้ของวิสูตรเต็มไปด้วยเรื่องราวของการผจญภัย ได้เรียนรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ได้มีโอกาสไป โรม ปารีส รีเวียรา มอนติคาร์โล ได้สัมผัสกับบุคคลสำคัญระดับโลก และอึดอัดกับความรักและมิตรภาพในแวดวงของคนหนังสือพิมพ์ และได้สัมผัสกับผู้หญิงอีกหลายคน เช่น คาสติน ไมล์ส์ อดีตเพื่อนสาวของประดิษฐ์ โอเค็คค์ มาเซลลา หญิงนักเที่ยวแห่งปารีส และ เคาน์เตส บรินเดนฮาบบุก สตรีผู้สูงศักดิ์รักสนุกชาวฮังการี

จุดหักเหของชีวิตมาถึงเมื่อวิสูตรประสบอุบัติเหตุ จนต้องเลิกอาชีพนักหนังสือพิมพ์ สุขภาพทรุดโทรม ฐานะทางการเงินตกต่ำ เขาจึงตัดสินใจไปตายคาบหน้า เดินทางต่อไปเผชิญโชคในอเมริกา ในอเมริกาเขาได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง เรียนวิชาต่างประเทศที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล และพบ อูไร สุวรรณะวินัย นักเรียนแพทย์สาวสวยรวยอิสรภาพ แต่วิสูตรก็ไม่สามารถ

เรียนหนังสือต่อได้เพราะสายตาของเขาได้รับความกระทบกระเทือนจากอุบัติเหตุรถยนต์สมัยอยู่ อังกฤษ เขาจึงต้องทิ้งชีวิตนักเรียนนอก และเดินทางกลับบ้านเกิดผ่านญี่ปุ่น และ จีน โดยมี พอลดีเตอร์ควูด ลูกสาวนักค้าของเก่าและบิดา เซอร์ เฟอร์ซีเวิล อัมเฟรย์ เป็นเพื่อนร่วมทาง วิสูตรและนาเรียพบกันเป็นครั้งสุดท้ายที่ท่าเรือเมืองเซี่ยงไฮ้

เขาเดินทางรอบโลก ใช้เวลาในต่างแดนหกปี แต่กลับถึงเมืองไทยเขาก็กังเป็น “คนไม่มีปริญญา” เช่นเดียวกับที่เขาออกจากเมืองไทย แต่วิสูตรไม่ได้มองตนเป็นคนอาภัพอีกต่อไป เขากลับเข้าไปอยู่บ้านเดิมของพ่อ และเข้ากับพี่น้องได้ดี เขาไม่มีความน้อยใจที่ยากจน เพราะถือว่าประสบการณ์ที่เห็นสิ่งดีงามมามากแล้วทั่วโลกสำคัญกว่าความยากลำบาก สิ่งที่เขาค้นพบจากการแสวงหาอันยาวนานนี้ก็คือการรู้จักตัวเองและเพื่อนร่วมโลกมากขึ้น และสามารถปรับตนให้เป็น “คนใน” สังคมได้มากขึ้น

ฉากสุดท้ายของละครแห่งชีวิตของวิสูตรคือหน้าหีบศพของร้อยโทกมล จิตรปรีดีสามิของลำจวน เพื่อนหญิงในวัยเยาว์ของวิสูตร

ผลสะท้อน

หลังจากที่ **ละครแห่งชีวิต** ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกไม่นาน ก็เกิดกระแสการวิจารณ์และตอบโต้ที่นับได้ว่าเป็นนัดสำคัญในแวดวงวรรณกรรมของเมืองไทยนัดหนึ่งที่เดียว **พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์** ทรงวิจารณ์เป็นภาษาอังกฤษลงในสามัคคีสาร ซึ่งเป็นหนังสือของสามัคคีสมาคมของชาวไทยในสหราชอาณาจักร ฉบับประจำเดือนกันยายน 2473 บทความนี้ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำใน **Bangkok Daily Mail** และ **ศรีกรุง** ในเดือนธันวาคม ปีเดียวกัน

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงได้ชื่อว่า ละครแห่งชีวิตได้รับความสนใจมีผู้อ่านมาก และมีทั้งผู้ชื่นชมและติเตียนอย่างรุนแรง แต่พระองค์ไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่าย ทรงวิจารณ์ตั้งแต่ชื่อเรื่องว่า สามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้สองแบบ คือ The World's a Stage แบบหนึ่ง Life's Play หรือ Life's Drama อีกแบบหนึ่ง และตั้งข้อสงสัยว่าผู้แต่งคงจะนำมาจาก เรื่อง ตามใจท่าน ของเชคสเปียร์ และรัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทย พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ดำเนินการอุทิศหนังสือให้กับบุคคลสองคน คือ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ และ Maria Vanzini ซึ่งมีฐานะต่างกัน ขณะเดียวกันพระองค์ก็ชมว่า มี “น้ำใจจริง แปลกกว่าหนังสืออื่น ๆ ที่เพียงแต่แปลมาจากภาษาอังกฤษ” เป็นหนังสือที่หม่อมเจ้าอากาศได้ทรงผูกเรื่องด้วยพระองค์เอง สามารถบรรยายสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างจับใจ ชีวิตในวัยเยาว์ของวิสูตรได้บรรยายอย่างน่าฟังจับใจ และการบรรยายความรู้สึกจัดได้ว่าอยู่ในชั้นสูง ส่วนการพาผู้อ่านท่องเที่ยวไปตามเมืองต่าง ๆ รอบโลกก็เป็นการให้ความรู้ความเพลิดเพลินแก่คนอ่านที่ไม่มีโอกาสไปพบเห็นสถานที่เหล่านั้น

ข้อคำหานี้ก็มีเรื่องของการใช้ตัวละครจริงปนกับตัวละครที่แต่งขึ้นมา เช่น ให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากรซึ่งเป็นบุคคลที่มีอยู่จริง รับสั่งข้อความกับ วิสูตร ที่เป็นคนสมมติเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง และคำวินิจฉัยที่ปรักปรำพระยาจำนงค์อย่างรุนแรงที่ไม่ได้ช่วยเหลือวิสูตรที่แต่งขึ้นนั้น ไม่ยุติธรรม

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงวิจารณ์ว่าเมื่อบรรยายถึงเมืองและภูมิประเทศได้อย่างดี แต่เมื่อกล่าวถึงผู้หญิงแล้วกลับบอกว่าทุกคนมีหน้าเป็นรูปไข่ ทั้งยังใช้ราชาศัพท์กับอวัยวะของสตรี การวางโครงเรื่องให้นักเรียนไทยที่เลขมาอยู่ในอังกฤษเพียงปีเดียวสามารถเป็นผู้ส่งข่าวหนังสือพิมพ์ “Times” ได้นั้นดูออกจะเกินไป และสุดท้ายทรงเห็นว่าหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงไม่ควรเขียนเรื่องจริงและเรื่องสมมติพร้อม ๆ กัน

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงได้กลับว่า การวิจารณ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เปรียบเสมือน “การวางยาเบื่อสุนัขตามถนน” และได้ชี้ว่า เซกสเปียร์เขียนว่า “โลกนี้คือเวทีละคร” ในเวนิสวานิช และแก้คำวิจารณ์อย่างแหลมคม

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงเรียกนวนิยายเล่มนี้ของท่านเป็นภาษาอังกฤษว่า *The Circus of Life* อิทธิพลของ *ละครแห่งชีวิต* ต่อวงการวรรณกรรมไทยมีมากทีเดียว นักอ่านหลายท่านให้ความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นต้นแบบ ของนวนิยายชีวิตต่างแดน และมีผลต่อนักประพันธ์ร่วมสมัยของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงเอง เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ ศรีบูรพาในเรื่อง “ข้างหลังภาพ” และ สด คุรุมาะโรหิต ในเรื่อง “ปีกกิ้งนกรแห่งความหลัง” และนักเขียนรุ่นต่อมา คือ เสนีย์ เสาวพงศ์ ใน “ความรักของวิลยา” มาจนถึงนักเขียนยุคปัจจุบัน เช่น “ถนนไปสู่ก้อนเมฆ” ของ รัชญา ผลอนันต์ นอกจากวงการวรรณกรรมแล้ว *ละครแห่งชีวิต* ก็มีส่วนช่วยดึงดูดให้เยาวชนคนหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากใฝ่ฝันอยากจะเป็นนักหนังสือพิมพ์ และมองงานนักหนังสือพิมพ์ว่าเป็นงานที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี

รัชญา ผลอนันต์

1 กันยายน 2540

ประวัติหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ประสูติในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2448 เป็นพระโอรสองค์ที่ 6 ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าระพีพัฒน์ศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (ซึ่งทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) กับหม่อมอ่อน ประสูติที่วังราชบุรี เจริญสะพานเทพสมณมิตร ทรงศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ สำเร็จการศึกษาในเมืองไทยเมื่อปี 2467 แล้วเดินทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ ถึงลอนดอนเมื่อวันที่ 1

กันยายน 2467 โดยทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และประวัติศาสตร์อยู่กับ ร้อยเอก Fraser ที่เมือง Bexhill-on-Sea ในแคว้น Sussex ระหว่างวันที่ 2 ตุลาคม 2467 ถึง กุมภาพันธ์ปีถัดมา ท่านกลับเข้ามาลอนดอนเพื่อทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษ และการประพันธ์ กับ นาย L. W. T. Cooper ที่ St. John's College และออกจากความดูแลของ ก.พ. ในกรุงลอนดอนเมื่อเดือนมีนาคม 2468 กลับมาประเทศไทยในปี 2471 สิ้นพระชนม์ที่ฮ่องกงเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2475

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงทรงประพันธ์นวนิยายไว้สามเรื่อง คือ **ละครแห่งชีวิต** **ผิขาวผิเหลือง** และ **วิมานทลาย** งานนิพนธ์อื่น ๆ สมัยเรียนอยู่ชั้นมัธยม 6 คือ **เฮนีวาชองควัวด์** ลงในหนังสือ **แถลงการณ์ศึกษาเทพศิรินทร์** ประจำเดือนธันวาคม 2466 ในปีเดียวกันนั้นท่านได้แปลเรื่องสั้นอีกสองสามเรื่องลงหนังสือรายเดือน ศัพท์ไทย โดยใช้นามปากกาว่า “วรเศวต”

กามนิต : ภาคบนดินและภาคบนสวรรค์

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2473

เสฐียรโกเศศ (2431-2512) - นาคะประทีป (2432-2488) แปล

กามนิตเป็นงานที่เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป แปลเรียบเรียงจากฉบับแปลภาษาอังกฤษของ จอห์น. อี. โลจี (John E. Logie) จากเรื่อง The Pilgrim Kamanita โดยที่จอห์น อี. โลจี แปลอีกต่อหนึ่งจากบทประพันธ์ภาษาเยอรมันของ คาร์ล ออดอล์ฟ เจลลึรูป (Karl Adolph Gjellerup) กวีและนักเขียนชาวเดนมาร์ก (พ.ศ.2400-2462) ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม พ.ศ. 2460 ฉบับภาษาไทยจัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2473

ถึงกามนิตจะเป็นวรรณกรรมแปลเรียบเรียงมาจากภาษาอื่น แต่ด้วยความปรีชาชาญทางภาษาและความรู้เรื่องต่าง ๆ อันเนื่องด้วยข้อความแปลของผู้แปลทั้งสอง ผู้เป็นปราชญ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของไทย รวมทั้งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาและประเทศอินเดียที่คนไทยคุ้นเคย ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกว่าเป็นเรื่องแปล กลายเป็นเรื่องไทยซึ่งอ่านได้สนทนาใจ น.ร.ว.สุนนชาติ สวัสดิกุลนักอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งกล่าวไว้เมื่อพุทธศักราช 2486 ว่า “การแปลจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยนั้น สังเกตเห็นว่าผู้แปลได้พยายามจะรักษาดั้งเดิมไว้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และได้กระทำอย่างประณีตบรรจง ฉะนั้น เมื่อได้ลิ้มรสกามนิตในภาษาเยอรมัน อังกฤษ และไทยแล้ว จะเห็นได้ว่ารสในภาษาไทยดีเลิศไม่แพ้ทั้งสองภาษา เหมาะและควรกับที่จะเป็นของไทยโดยแท้” (สุนนชาติ สวัสดิกุล, น.ร.ว., กามนิต สืบเนื่องมาจากพระสูตรไพน พระนคร: เลียง เชียงจุงเจริญ, 2513)

คำปรารภของ ส. ศิวรักษ์ในหนังสือกามนิต วาสิฏฐี ฉบับสำนักพิมพ์สยาม พ.ศ.2534 (คำปรารภนี้เขียนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2520) มีความบางตอนว่า

“คุณค่าของกามนิตในทางวรรณคดีนั้นไม่เป็นที่กังขา แต่คนส่วนใหญ่สมัยนี้คงไม่ทราบว่า หนังสือนี้เป็นหัวใจที่สำคัญในทางวรรณกรรมไทยฝ่ายพระพุทธศาสนาด้วย ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ปัญญาชนสมัยนั้นเริ่มรู้สึกแล้วว่า ไม่มีหนังสือสมัยใหม่สอนพระพุทธศาสนาแก่คนรุ่นใหม่.....พอกามนิตเผยแพร่ออกมาทางสำนักไทยเขมม ปัญญาชนในสมัยนั้นก็เลยโล่งอกไปว่า ในรัชกาลที่เจ็ดมีหนังสือดีในทางพระศาสนาปรากฏออกมาแล้ว ”

จากแรกของกามนิต ประทับใจคนด้วยพรรณนาอาหารก่อกาพพจน์แห่งจินตภาพดังนี้ “ขณะพระองค์เสด็จมาใกล้เบญจคีรีนคร คือ ราชคฤห์ เป็นเวลาจวนสิ้นทิวาวาร แดดในยามเย็น กำลังอ่อนลงสู่สมัยใกล้วิกาล ทอแสงแผ่ซ่านไปยังสาละเกษตร แลละลือเห็นเป็นทางสว่างไปทั่ว

ประเทศสุดสายตา ประหนึ่งมีหัตถ์ทิพย์มาปกแผ่อำนวยสวัสดิ เบื้องบนมีกลุ่มเมฆเป็นคลื่นซ้อนทับ สลับกันเป็นทิวแถว ต้องแสงแดดจับเป็นสริระยับระยับแวว ประหนึ่งเอาทรายทองไปโปรยปราย เลื่อนลอยลิ่ว ๆ เรือย ๆ ราชลงจรดฟ้า ขาวนาและโคกเมื่อยล้า ด้วยตราครดราทำงาน ต่างพากัน เดินคุ่ม ๆ เดินกลับเคหสถาน เห็นไร ๆ เมาหมึไม่อันโคกเดียวอยู่คนเดียว ก็ยียาวออกมาทุกที ๆ มีขอบปริมณฑลเป็นรัศมีแห่งสิริรุ่ง อันกำแพงเชิงหินป้อมปราการที่ล้อมกรุง รวมทั้งทวารบถทาง เข้านครเล่า มองดูในขณะนั้นเห็นรูปเค้าได้ชัดเจนแจ่มแจ้งคั่งว่านิมิตไว้ มีสุมทุมพุ่มไม้ดอกออกดอก โอบอ้อมล้อมแน่นเป็นขนัค ถัดไปเป็นทิวเขาสูงตระหง่าน มีสีในเวลาตะวันยอแสง ปานจะฉายไว้ เพื่อแข่งกับแสงมณีนวิเศษ มีบุษราคัมเพชรพรรณและก่องแก้วโกเมน แม้รวมกันให้พ่ายแพ้ ฉะนั้น”

ณ จุดเริ่มเรื่องที่พระบรมศาสดาพบกามนิคยังบ้านข้างปิ่นหม้อ ด้วยสถานะผู้เฒ่าทาง เป็น จุดใกล้จบชีวิตของกามนิคภาคนดิน กามนิคแสวงหาพระศาสดาโดยยิดศรัทธาในพระองค์ ขณะที่ความปลงใจศรัทธานั้นน้อย ลักษณะคือร้อนเชื่อนั่นคน จึงมิได้รับรสพระธรรมที่ประทาน โอวาทและไม่ทราบว่าจะอันตุนั้น คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ไผ่หา เรื่องราวภาคบนดิน ของกามนิค เริ่มจากการเล่าเรื่องถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่อมาเมื่อกามนิคตายลงและด้วยอำนาจ ศาสดาโพธิศรัทธา จึงไปเกิด ณ สวรรค์ชั้นสุขาวดี เป็นกามนิคภาคนบนสวรรค์ ปมของเรื่องราวชีวิต หนหลังครั้งภาคพื้นดิน จึงคลี่คลายเมื่อพบกับวาสิฏฐีในสรวงสวรรค์ ธรรมะที่วาสิฏฐีสืบจากพุทธ โอบอุ้มครั้งเธอยังอยู่ในภาคบนดิน ได้ถ่ายทอดสู่กามนิคชายคนรัก กระทั่งกามนิคสามารถพิจารณา ธรรมนั้น หวนระลึกพระโอวาทที่ตนได้รับโดยตรง ณ บ้านข้างปิ่นหม้อ และเข้าใจธรรมอย่างรู้แจ้ง ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ดับเหตุแห่งทุกข์จนเข้าถึงพระนิพพานในที่สุด

กลวิธีการประพันธ์มีส่วนเร้าใจคนอ่านอย่างยิ่ง แม้ว่าเริ่มจากวิธีเล่าเรื่อง แต่ก็มิได้ใช้การ บรรยายโวหารล้วน ๆ แต่ละฉากแต่ละตอนมีตัวละครเคลื่อนไหว แสดงลีลาบทบาทและมี “ปม” เรื่อง ชวนให้ติดตามด้วยความกระหายใคร่รู้ตลอดเรื่อง กามนิคแสวงหาพระอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าเมื่อเริ่มเรื่อง เขาว่ามีโอกาสสนทนาธรรมกับพระองค์เมื่อถึงตอนจบ กามนิคชายหนุ่มผู้ ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ และแคลงคล่องว่องไวดังคำกล่าวขานว่า “ปานกามนิคหนุ่ม” แต่ทว่าคุณสมบัติต่าง ๆ ของเขามีได้ช่วยให้พ้นจากความตรอมตรม เพราะความดีร้อนและผ่อนปรน ให้แก่ตน วาสิฏฐีผู้หญิงที่เหมาะสมแก่การเป็นคู่ครองของกามนิค ด้วยต่างมีอุดมคติและดูเหมือนว่า สิฏฐีจะมีอุดมคติยิ่งกว่ากามนิค กลับถูกพรากไปแต่งงานกับชายอื่น กามนิคยังแปรปรวนตาม สถานการณ์ของการต่อสู้ภายในแห่งความไฝดิกับโลกที่เป็นจริง โลกที่มีมายาการเข้ายวน กระนั้น วา สิฏฐีไม่วายถล่ำใจคิดปลงชีวิตสามี ศาสดาเคียรชายที่มีชื่อว่าสามีด้วยการแต่งงานวิธีคลุมถุงชน อุดมคติของเธอเข้มแข็งกว่ากามนิค ประกอบกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เมื่อองค์ลีลามลผู้จะร่วม แผนฆาตกรรม ก็เปลี่ยนใจกลับความประพฤตินกภายหลังเมื่อพบพระพุทธองค์

แก่นอันเป็นคุณค่าของเรื่องกามนิค คือ ความรัก ความทุกข์จากรัก และดับทุกข์ด้วย ธรรมะ นวนิยายนี้เป็นงานโรแมนติคอันมีความลึกซึ้ง รสรักทางวรรณกรรมได้เจือธรรมรสเข้าด้วย

กันกลมกลืน ทรงพลัง ประทับใจ มีใช้งานประพันธ์คำด ๆ สำหรับช่วงเวลาสักกระยะหนึ่ง งานวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงอยู่ในเกาะกำบังของกาลเวลา เนื่องจากความถึงพร้อมของเนื้อหาและรูปแบบศิลปะ

การจัดพิมพ์กามนิคฉบับภาษาไทยมีประวัติน่าสนใจ เดิมนั้นแปลเป็นตอน ๆ เผยแพร่ในไทยเชชม เมื่อ พ.ศ. 2473 เข้าใจว่าพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก พ.ศ. 2473 เนื่องในโอกาสวันเกิดหลวงสรรพากรกิจ (เกล้าฯ ๑๙๓๓) ซึ่งเป็นเกลอของผู้แปล เพราะคำนำการจัดพิมพ์ครั้งแรกพร้อมการลงนามปากกาผู้แปลสองท่าน ระบุเดือนกันยายน 2473

กามนิคได้รับการตีพิมพ์ในช่วงปี 2473 - 2508 ประมาณ 15 ครั้ง หลังจาก 2508 แล้วก็มีผู้นำมาตีพิมพ์ใหม่หลายสิบครั้ง รวมแล้วคงไม่ต่ำกว่า 1๕๐ เล่ม รวมทั้งการพิมพ์ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษในเล่มเดียวกันอย่างสมบูรณ์ทั้งภาคบนดินกับภาคสวรรค์ กระทรวงศึกษาเคยกำหนดให้กามนิคภาคบนดิน เป็นหนังสือแบบเรียนวรรณคดีชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเปลี่ยนชื่อเป็น**วาสิฎฐี** เพราะความเชยของกระทรวงศึกษาธิการที่มองว่า การใช้ชื่อกามนิคจะถือว่าเป็นเรื่องกามมากไป แต่ภายหลังก็ยกเลิกเป็นหนังสือแบบเรียน สำหรับภาคบนสวรรค์นั้นก็ป็นหนังสืออ่านประกอบนอกเวลาเรียนของนักเรียนฝึกหัดครู และเป็นหนังสือในชั้นเรียนระดับอุดมศึกษา ผู้ศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ดังนั้นจึงเป็นหนังสือที่มีแพร่หลาย และคนไทยรุ่นก่อนได้อ่านและประทับใจกันมาก

กามนิคที่ผู้แต่งเดิมแต่งอย่างดีและผู้แปลทั้งฉบับภาษาอังกฤษฉบับภาษาไทย แปลดีเยี่ยมทั้งสองภาษา มิใช่ว่าจะปราศจากข้อตำหนิเสียทีเดียว โดยเฉพาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรัชญาฮินดูและธรรมเนียมทางพุทธศาสนา (ดู ธรรมเกียรติ กันอริ คุณค่าทางปรัชญาและความเชื่อที่แฝงในกามนิค เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “กามนิค เนื้อเรื่องอินเดีย แต่งเป็นภาษาเยอรมันปรับสรรค์เป็นวรรณคดีไทย” ศูนย์อินเดียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดสัมมนาเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2539) เช่น การปะปนความคิดทางปรัชญาหลังพุทธกาล เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องครั้งพุทธกาล และคติพุทธธรรมอันถือว่าเฉพาะการบรรลุนิพพาน จะประสบความสำเร็จเมื่อเป็นมนุษย์เท่านั้น แต่ทั้งกามนิคและวาสิฎฐีโดยสภาวะพรหม กลับบรรลุนิพพานในสถานภาพนั้นเป็นต้น แต่กระนั้นก็ตาม เราควรมองหนังสือเล่มนี้ในฐานะวรรณคดีมากกว่าหนังสืออธิบายพุทธศาสนา สิ่งที่คลาดเคลื่อนนี้จึงมิใช่ข้ออาบัติหนัก จนถึงกับจะปรับโทษพ้นชั้นจากการเป็นหนังสือดีหาได้ไม่

ธรรมเกียรติ กันอริ

ประวัติผู้เสฐียรโกเศศ

เสฐียรโกเศศ เป็นนามปากกาของพระยาอนุมานราชธน นามเดิมของ เสฐียรโกเศศ เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2431 ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2512 สิริรวมอายุ 80 ปี 6 เดือน เป็นบุตรนายหลี่หรือมะลิกับนางเฮียะ มีนามเดิมภาษาจีนว่าหลี่กวงหยง เปลี่ยนชื่อเป็นขงในเวลาต่อมาและรับพระราชทานนามสกุลจากรัชกาลที่ 6 ว่า เสฐียรโกเศศ ภายหลังจึงเปลี่ยนนามสกุลเป็นอนุมานราชธน ตามบรรดาศักดิ์ที่ท่านรับพระราชทานในราชทินนามเดียวกัน โดยลำดับบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ กันจากขุน หลวง พระและพระยาอนุมานราชธน

เข้าเรียนอัสสัมชัญ พ.ศ. 2443 เล่าเรียนจบชั้น 4 พอขึ้นชั้น 5 ก็ออกจากโรงเรียน ทั้งนี้ครอบครัวมีฐานะไม่รุ่มรวยมีพี่น้องหลายคน และพระยาอนุมานราชธนเป็นบุตรคนโต กระนั้นท่านกลับศึกษานอกระบบโรงเรียนและศึกษาตลอดชีวิต ด้วยมีนิสัยรักความรู้ กระทั่งได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์คนสำคัญของไทย ชีวิตการทำงานเริ่มจากฝึกหัดผสมยาที่โอสถศาลาของรัฐบาล เมื่อมิได้รับเบี้ยเลี้ยงจึงลาออกมาทำงานโรงแรมโอเรียนเต็ล ได้เงินเดือน ๆ ละ 60 บาท ทำได้ไม่ถึงปีจึงลาออกเมื่อกรมศุลกากรรับสมัครเสมียน เงินเดือน ๆ ละ 50 บาท ทั้งนี้เพื่อมีเวลาพักผ่อนมากกว่าและรับยกเว้นเกณฑ์เข้าเป็นทหาร ที่กรมศุลกากร พระยาอนุมานราชธนได้พบนายอรแมน แมกสเวล ผู้เป็นทั้งหัวหน้า และครูผู้สอนภาษาอังกฤษให้พระยาอนุมานราชธนจนแตกฉาน

ชีวิตข้าราชการของพระยาอนุมานราชธนในกรมศุลกากร มีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับได้เป็นพระยาเมื่อ พ.ศ. 2467 ขณะมีอายุ 36 ปี แต่กลับมาสิ้นสุดลง พ.ศ. 2476 ถูกปลดฐานรับราชการนาน ความจริงเป็นผลของการปฏิบัติ 24 มิถุนายน 2475 คณะผู้มีอำนาจใหม่ระแวงพวกข้าราชการเก่า จึงกลายเป็นผู้ว่างงาน เว้นแต่การชำระปทานุกรมของกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากรจึงชวนเข้ารับราชการในกรม เป็นหัวหน้ากองศิลปวิทยา มีตำแหน่งต่ำกว่าเดิม ด้วยความรู้ความสามารถและคุณธรรม พระยาอนุมานราชธนจึงได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร โดยที่หลังจากนั้นรับการต่ออายุราชการในตำแหน่งหลายครั้ง トラบจนเกษียณอายุราชการในที่สุด นอกจากงานประจำตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ที่ทำคุณประโยชน์แก่ศิลปวัฒนธรรมเป็นเอกประการแล้ว ยังเป็นผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการสำคัญทางวิชาการหลายคณะ ทั้งเป็นศาสตราจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย ชีวิตส่วนตัวนั้น ท่านสมรสกับคุณหญิงละไม มีบุตรธิดารวม 9 คน ในด้านผลงานนิพนธ์ พระยาอนุมานราชธนมีงานศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงจำนวนมาก งานที่ร่วมกันแปลกับกัลยาณมิตรของท่าน คือคุณพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) งานนั้นจะใช้นามปากกาแฝดว่า เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป

ประวัตินาเคประทีป

นาเคประทีป เป็นนามปากกาของพระสารประเสริฐ นามเดิมตรี นาเคประทีป เกิดวันจันทร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2423 ถึงแก่กรรมตรงกับวันจันทร์ที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2488 เป็นบุตร หลวงพิพิธวิรัชการ (นามเดิมเทียน ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ) กับนางพิพิธวิรัชการ (สวน) รับพระราชทานนามสกุลว่า นาเคประทีป เกิดที่บ้านถนนตรีเพชร พาหุรัด จังหวัดพระ นคร เริ่มเรียนหนังสือที่บ้านตั้งแต่อายุ 3-4 ปี จึงอ่านหนังสือออกก่อนเข้าโรงเรียน เช่น อ่านสาม ก๊กด้วยความชื่นชอบ เข้าโรงเรียนในพระตำหนักสวนกุหลาบเมื่ออายุ 8 ขวบจนจบชั้น 6 สมัยนั้น แล้วย้ายไปโรงเรียนมัธยมศึกษาสวนกุหลาบ อายุ 15 ปีสอบไล่ได้มัธยมศึกษาบริบูรณ์ เป็นนักเรียนมัธยมรุ่นแรกของสยาม

ขณะอายุ 11 ปี คุณย่าถึงแก่กรรม ด้วยความรักและกตัญญูมีความโศกเศร้าอาดูร หากยังติดการเล่าเรียน เมื่อสำเร็จชั้นมัธยมบริบูรณ์จึงบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเทพศิรินทราวาส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อจากนั้น สามเณร ตรี (อยู่ อุคมศิลป์ ปช.9) สามเณรตรีเมื่ออายุ 18 ปี มีโอกาสติดตามพระอมรวิมลกิจจาริกไปลังกาเมื่ออายุครบบวชได้อุปสมบทและมีนามฉายาว่า กนฺตวโร และศึกษาเล่าเรียนจนสอบไล่ได้เปรียญธรรม 7 ประโยค มีความรู้ภาษาบาลีดีเท่าๆ กับความรู้ภาษาไทยดี ได้เป็นอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียน ภาษาบาลี สำนักเรียนวัดเทพศิรินทราวาส และเป็นเลขานุการในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ต่อมาลาสิกขาเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2461 ขณะอายุ 30 ปี รวมเวลา บรรพชาอุปสมบท 15 ปี เดิมมิได้ตั้งใจอุปสมบทตลอดไป หากเพลิดเพลิดกับงาน ครั้นบวชได้ พรรษาที่สิบ (ไม่นับบวชเณรก่อนนั้น 5 ปี) ทราบว่าจะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พัดยศเป็นเจ้า คุณ จึงเห็นว่าถ้ารับพัดยศแล้วไม่ควรสึกกับโยมบิดากำลังป่วย ดังนั้น ขอประทานกราบทูลสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เพื่อขอลาสิกขา

ภายหลังพระสารประเสริฐลาสิกขา เริ่มรับราชการกระทรวงกลาโหม เป็นอนุศาสนาจารย์ ประจำกรมตำรวจ เจ้ากรมคือพระธรรมนิเทศทวยหาญ (อยู่ อุคมศิลป์) ต่อมาเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ขอตัวมาช่วยราชการกระทรวงธรรมการ เป็นผู้ช่วยอธิการสยาม ในปี พ.ศ. 2466 ขณะรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กำลังทรงพระนิพนธ์ มัทนะพาธา จึงโปรดให้รับราชการใกล้ชิดพระองค์ชั่วคราว สำหรับถวายความเห็นเรื่องศัพท์ ความใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทนี้ถึงขนาดมีรับสั่งว่า “มนตรีจะเข้าเฝ้าเมื่อไหร่ก็เข้ามาได้นะ นุ่งผ้าขาวม้ามาเผ้าก็ได้” เมื่อผลัดแผ่นดินใหม่ กรมราชเลขาธิการขอย้ายตัวพระสารประเสริฐ (ขณะนั้นบรรดาศักดิ์ที่หลวง ชูรกิจภิชาน) ไปรับราชการตำแหน่งปลัดกรมพระอภัยมณี ปฏิบัติราชการด้านอภัยมณีรวมทั้งอ่านประกาศในงานพระราชพิธีต่าง ๆ กับมีหน้าที่คิดตั้งชื่อถวายฯ เมื่อมีผู้ขอพระราชทานนามบุตรธิดา เนื่องจากพระสารประเสริฐมีความรู้ทางโหราศาสตร์ การเปลี่ยนบรรดาศักดิ์ได้เตรียมเลื่อนขึ้น

เป็นพระยาศรีสุนทรโวหาร กงเหลือเพียงรองพระปรมาภิไธย แต่ในที่สุดเกิดปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475 เรื่องจึงระงับไป

พระสารประเสริฐ แต่งงานกับนางสารประเสริฐ (สิริพันธ์) เป็นคู่ทุกข์คู่ยากตราบนานความตายมากพรากร มีบุตร 5 คนเป็นหญิงสองคนแรก ส่วนสามคนหลังเป็นชาย ในด้านวรรณกรรมมีมิตรที่รักหนังสือคนกันตั้งแต่สมัยอุปสมบท ใช้นามปากการ่วมกับเสฐียรโกเศศเป็นนามปากกาแฝด มาแต่แรกทำงานพิเศษที่โรงพิมพ์ไท (เวลานอกราชการ สมัยรับราชการ อนุศาสนาจารย์) เฉพาะผลงานที่เขียนล่ำฟังได้แก่ : ประวัติราชทินนาม, สมญาภิธานรามเกียรติ์โลกธาตุ เป็นต้น งานเด่น ๆ ที่ร่วมกันโดยนามปากกา เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป นั้นได้แก่ กามนิต หิโตปเทศ กถาสวัสดิศด๑ ลัทธิของเพื่อน ทศมนตรีและนิยายเบงกาลี เป็นต้น

อนึ่ง เมื่อครบร้อยปีพระยาอนุমানราชชน ยูเนสโกให้ประกาศสรรเสริญว่าพระยาอนุमानราชชนหรือเสฐียรโกเศศเป็นบุคคลสำคัญของโลก ภายหลังท่านเสฐียรโกเศศอนิจกรรมแล้วเพื่อเชิดชูเกียรติท่านทั้งสอง คือ พระยาอนุमानราชชนและพระสารประเสริฐ จึงมีญาติมิตรและศิษย์จัดตั้งมูลนิธิเสฐียรโกเศศและนาคะประทีป.

ดำรงประเทศ

ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2474

โดย เวทวงศ์

(พ.ศ. 2451-2522)

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นักประพันธ์ไทยรวมตัวกันตั้งเป็นชมรมนักประพันธ์ชื่อ คณะ “สุภาพบุรุษ” (พ.ศ.2472)¹ นับเป็นยุคแห่งการจับกลุ่มของนักประพันธ์ครั้งสำคัญที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของวงการหนังสือไทย สมาชิกในชมรมนี้หลายคนได้สร้างคุณูปการด้านวรรณกรรมมากมาย เช่นกุหลาบ สายประดิษฐ์ เจ้าของนามปากกา “ศรีบูรพา” ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักหนังสือพิมพ์นักเขียนหัวก้าวหน้า รังสรรค์นวนิยายเรื่อง แลไปข้างหน้า อันโดดเด่นด้านการให้ความคิดแก่สังคม ชิต บุรทัต ผู้เป็นมหากวีภาพยักกลอนและฉันทน์ ขณะที่มาลัย ชูพินิจ เป็นราชาเรื่องสั้นและเป็นผู้เขียนที่ผลิตงานได้รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นสารคดี บทความ บทละคร และนวนิยาย ส่วน“ยาขอบ(โชติ แพร่พันธุ์)” ผู้ได้ชื่อว่าเป็นมหาเศรษฐีแห่งสำนวนโวหารชั้นเชิงการประพันธ์เรื่องบันเทิงคดี และเป็นเจ้าของอมตะนวนิยายอิงพงสาวดารพม่าเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ที่โด่งดังลือเลื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันฯลฯ

แต่ขณะเดียวกันก็เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การพัฒนาาระบบประชาธิปไตย ซึ่งประวัติศาสตร์ไทยได้ละเลงงานประพันธ์ทางการเมืองการปกครองที่สำคัญเรื่องหนึ่งของ เวทวงศ์ หรือนามจริง ร้อยตรีทองอิน บุญยเสนา(ยศเวลานั้น)ผู้ประพันธ์หนังสือ “ดำรงประเทศ”

ดำรงประเทศเป็นจินตนิยายที่เสนอปรัชญาการเมืองในแนว “ธรรมาธิปไตย” ท่ามกลางกระแสประชาธิปไตยที่นำเข้ามาจากตะวันตกกำลังพัฒนาอย่างทวีความเข้มข้นในสังคมไทย จนเป็นเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีต่อมา(พ.ศ.2475) โดยการอภิวัฒน์ของคณะราษฎร ทั้งช่วงเวลานั้น แนวความคิดสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ในไทยก็เริ่มก่อตัวขึ้นมาบ้างแล้ว

ดำรงประเทศ เป็นจินตนิยายที่ลุ่มลึกทางปรัชญาการเมืองแบบตะวันออก เนื้อหาสาระและบทสนทนาของตัวละครสำคัญ ชี้ให้เห็นเด่นชัดว่า เป้าหมายหรืออุดมมุ่งหมายของรัฐหรือการปกครองคือธรรมะ “เป็นการปกครองโดยธรรมเพื่อความเป็นธรรมของราษฎร”

นี่คือสัจจะที่แท้จริงด้านการปกครองของชาวตะวันออก ดังจะเห็นว่า กษัตริย์สมัยโบราณทรงสอนให้ยึดหลัก “ทศพิธราชธรรม” สืบต่อกันมา เพราะประเทศใดก็ตามเมื่อมีอุดมมุ่งหมายเป็น

¹ดู ประกาศ วัชรกรณ,สุภาพบุรุษนักประพันธ์,สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,2531. และ สุธีรา สุขนิยม,มาลัย ชูพินิจและผลงานประพันธ์เชิงสร้างสรรค์,สำนักพิมพ์การเวก,2522 ,หน้า28.

ธรรม รูปแบบการบริหารปกครองจะเป็นอย่างไรก็ตาม ย่อมต้องแอบอิงอยู่กับธรรมะ ที่พัฒนาให้ประชาชนเป็นสุขนั่นเอง

วิสัยทัศน์ของแนวทางคัมภีร์กล่าวมานี้ แสดงถึงความกว้างไกลและเข้าถึงสัจธรรมอย่างแท้จริง อันได้แก่อำนาจการปกครอง(ธรรมะ)เป็นหลัก ไม่ใช่ยึดเอารูปแบบหรือระบบการปกครองเป็นหลัก เพราะเป้าหมายที่เป็นธรรม ย่อมกำหนดหน้าที่ให้ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องหารูปแบบที่เป็นธรรมมาใช้ ด้วยจิตสำนึกที่มีคุณธรรมสูง รูปแบบกับเนื้อหาจึงจะสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพกันได้

ทัศนะนี้ แตกต่างจากแนวคิดที่ยึดเอารูปแบบการปกครองเป็นหลัก ดังกรณีตัวอย่างการนำเอารูปแบบการปกครองเสรีประชาธิปไตยจากตะวันตกมาใช้ในสมัยรัชกาลที่ 7 หรือปัจจุบันนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การปกครองที่ยึดรูปแบบการเลือกตั้ง และการให้ “อำนาจเบ็ดเสร็จ”แก่พรรคเสียงข้างมากไปจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศหลังการเลือกตั้ง ย่อมนำไปสู่การปกครองตามที่ฝ่ายเสียงข้างมากต้องการ ก่อให้เกิดการบิดเบือนนโยบาย มีการฉ้อฉลและคอร์รัปชัน หรือปกครองไปตามที่ตนและพรรคพวกปรารถนา รวมไปถึงรูปแบบการเลือกตั้งก็แข่งขันกันด้วยเพทุบายและทุమ్เทศเงินทุนนานัปการ ดังเช่นปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรป อเมริกา หรือประเทศเสรีประชาธิปไตยทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย จรกระทั่งเป็นเหตุให้ประชาชนประเทศต่าง ๆ ต้องอาศัยกฎหมายและวิธีการนอกรัฐสภา หรือผลักดันให้มีการออกกฎหมายตรวจสอบและควบคุมนักการเมืองที่ขาดจริยธรรม ขณะเดียวกันก็กระเทาะเปลือกของรูปแบบการปกครองเสรีประชาธิปไตยว่า พัฒนาการของระบอบไม่ได้สร้างจิตสำนึกที่รักความเป็นธรรมจริงๆแก่นักการเมือง

ท่ามกลางกระแสประชาธิปไตยตะวันตกที่นักเรียนนอกนำเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย และระบอบไปทั่วเอเชีย จนก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ตุกรุ่นกับฝ่ายที่นิยมระบบศักดินาหรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 7 ดังนั้นการตีพิมพ์ นวนิยายเรื่อง **ดำรงประเทศ** ออกมาจำหน่าย ในรูปจินตนิยายที่เนื้อหาสาระอิงระบอบกษัตริย์ ผู้แสวงหาการปกครองโดยธรรม คนไทยหัวใหม่ที่นิยมประชาธิปไตย จึงไม่ให้ความสนใจอะไรมากนัก แม้กระทั่งภายหลังคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จแล้ว นวนิยายเรื่อง**ดำรงประเทศ**ก็ถูกลืมเลือน ไม่มีใครสนใจนำมาตีพิมพ์ซ้ำ

แม้ว่าภายหลัง ระบอบการปกครองประชาธิปไตยจะแพร่สะพัดทั่วสังคมไทย สลับกับการปกครองของเผด็จการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวิกฤติทางการเมืองที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยของประชาชนขึ้นสูงเป็นลหอลือ ไม่ว่าจะเป็นการเมืองสมัยหลังพ.ศ.2492 เป็นต้นมา จนถึงกบฏสันติภาพพ.ศ.2495 เหตุการณ์นองเลือด 14 ตุลาคม 2516 และยุควรรณกรรมการเมืองเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนเพื่อพ่อช่วง 2516-2519 บรรดานักเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมืองหรือปัญญาชนก็มองไม่เห็นความก้าวหน้าทางความคิดของหนังสือนวนิยายเรื่อง**ดำรงประเทศ** คุณค่าอันดีงามทางความคิดของหนังสือเล่มนี้ จึงไม่มีผู้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่

อะไรคือความก้าวหน้า อะไรคือแก่นสัจธรรมหรือคุณค่าของจินตนิยายเรื่อง “ดำรงประเทศ” คำตอบจะปรากฏอยู่ในหนังสืออย่างกระฉ่งชัดและตรงไปตรงมา

การเข้าถึงหลักปรัชญาชีวิตและปรัชญาการเมือง

ดำรงประเทศ นำเสนออุดมมุ่งหมายของการปกครองคือความเป็นธรรม ด้วยหลักการเช่นนี้ ผู้ปกครองจึงต้องมีหน้าที่เสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อปกป้องประชาราษฎร์และราชอาณาจักร รวมถึงการใช้สงครามด้วยกำลังอาวุธต่อต้านการรุกรานจากอริราชศัตรูทุกรูปแบบ

แนวทางกำหนดให้ตัวละครฝ่ายที่ปกครองบ้านเมืองโดยธรรมะ ชื่อว่า “พระธรรมาธิป” แปลว่าธรรมะเป็นใหญ่ ทรงปกครองกรุงเทว้ปุระอย่างสงบร่มเย็นมาเป็นเวลานาน ภายหลังเจ้าชายเคษานุชิต กษัตริย์กรุงราชกุชยกองทัพบมารุกราน ด้วยข้ออ้างจะเอาตัวเจ้าหญิงกนกเลขา ราชธิดาแห่งกรุงเทว้ปุระไปเป็นมเหสี และต้องการเป็นมหาจักรพรรดิ

ระหว่างการสู้รบกัน กองทัพแห่งกรุงเทว้ปุระพ่ายแพ้ฝ่ายกรุงราชกุชหลายครั้ง กระทั่งต่อมาพระเจ้าธรรมาธิปต้องสูญเสียพระกรข้างซ้ายไป แต่ก็ยังคงทำการรบพุ่งอย่างไม่ลดละ ทั้งได้วางกลอุบายให้เจ้าหญิงกนกเลขาได้เชิญพระราชบิดาต่อหน้าแม่ทัพนายกองอย่างรุนแรง เรื่องขอให้ส่งตัวท้าวเธอไปให้ศัตรู เพื่อยุติสงครามลง

พระเจ้าธรรมาธิปแสวงพิโรธหนัก ทรงเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการสูญเสียเอกราชให้กับอริราชศัตรู และถือเป็นหน้าที่อันชอบธรรมของพระองค์ในการปกครองราษฎร ทรงเน้นการปกครองโดยธรรมะและพร้อมเสียสละทุกประการ ดังจะเห็นถึงจุดขึ้นจากการได้เจอกับพระราชธิดาว่า

“พ่อได้ยึดถือจากคุณิยที่กษัตริราชควรมีอยู่อย่างพร้อมบริบูรณ์ คือพ่อยอมสละทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะตัดสินความเมืองด้วยความยุติธรรม, บำรุงราษฎรด้วยให้มีความสุข, บำรุงผลประโยชน์ของบ้านเมืองที่ควรจะมี และควรจะได้ กับทั้งได้ป้องกันพระนครให้ดำรงคงไว้ซึ่งความมีอิสรภาพ ฉะนั้นบัดนี้, เมื่อคนของเราตายไม่หมด และแขนของพ่อขาดไปเพียงข้างเดียว พ่อและคนทั้งหลายจะยอมเสียผลประโยชน์กับความมีอิสรภาพของเราให้กับใครไปไม่ได้เลย”

หรือตรัสถึงหน้าที่ของผู้ปกครองว่า

“หัวหน้าทุกคนในโลกก็มีลักษณะคล้ายกันหมด ทุกคนต้องทำความดี, ทุกคนต้องทำความสำเร็จ ถ้าคนใดไม่สามารถจะทำได้ คือเห็นแก่ตัวมากที่สุด เห็นแก่คณะญาติโดยขาดความยุติธรรมแก่คนทั่วไป หรือเห็นแก่อำนาจ

ราชศักดิ์เกินไป หัวหน้าชนนั้นต้องเป็นไม่ได้ หรือต้องตาย ไม่มีใครจะเซ็ด
ซูลาไว้เลย...”

ความก้าวหน้าทางความคิดที่อิงกับสังขธรรมหรือธรรมะในพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้อยู่มาก
มาย แม้ว่าบางครั้งจะนำมาใช้ได้ไม่สมจริงสมจัง และเป็นการยึดยึดความคิดของผู้เขียนให้กับตัว
ละคร แต่ถ้าพิจารณากระบวนการประพันธ์ที่มุ่งเสนอปรัชญาความคิดเป็นหลัก โดยแฝงไว้ในรูป
แบบนวนิยาย ข้อบกพร่องเช่นนี้คงพอจะอนุโลมให้ได้

โดยเฉพาะความคิดของเจ้าหญิงนกเงือกที่แสดงออกมา เมื่อพิจารณาตามยุคสมัยที่เขียน
ดำรงประเทศขึ้นมา จะพบว่าผู้เขียนเสนอความคิดที่ก้าวหน้าวิพากษ์วิจารณ์ระบบศักดินา ทั้งทาง
ตรงและทางอ้อม ก่อนหน้านายผี (อัสนี พลจันทร์) จิตร ภูมิศักดิ์ บรรจง บรรเจิดศิลป์ หรือ
เปลื้อง วรรณศรี ฯลฯ เสียอีก

ดังจะเห็นได้จาก เจ้าหญิงนกเงือกทรงตระหนักว่า การที่องค์ทรงอยู่อย่างสุขสมบูรณ์ไป
ทุกสิ่งทุกอย่าง มีชีวิตอย่างสุขสำราญในปราสาทราชวัง ราชอุทยาน และแวดล้อมด้วยนางกำนัล
นั้น คุณค่าของพระองค์

“เป็นเพียงดอกไม้ที่ล้อมรอบไว้ด้วยความอับเฉา เป็นเพียงหุ่นของ
การเมือง และเป็นเพียงรูปปั้นอันงามที่มีไว้สำหรับประดับพระราชวังหรือ
บ้านเมือง แต่แล้วจะหาคุณค่าอะไรให้มากไปกว่านั้นอีกไม่ได้ ไม่มีความ
รู้สึก, ไม่มีหัวใจ นอกจากมีแต่ความเปลือยในคำบำรุงรักษา มากกว่าสิ่งอัน
ใดทั้งหลายทั้งนั้น ซึ่งคำบำรุงรักษาเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นน้ำแรงของชาวทเวะบุ
ระทั้งสิ้น คิดดังนั้นแล้ว เจ้าหญิงทรงพระกรรแสง อย่างมีความเจ็บช้ำอย่าง
หนักที่ดวงใจและที่หน่วยตา และทั้งๆที่ทุกสิ่งทุกอย่างที่ล้อมพระองค์อยู่โดยรอบนั้น
เต็มไปด้วยความเกษม, เต็มไปด้วยความหอมหวาน และเต็มไปด้วยพิภพแห่ง
อุทยานสวรรค์”

เพื่อชาติบ้านเมือง เจ้าหญิงทรงตัดสินใจตัดสินขัดพระทัยพระราชบิดา จนต้องอาญาโบยตีอย่าง
หนัก และถูกขับไล่ออกจากเมืองอย่างทุกขเวทนา พระองค์มุ่งหน้าไปหาเจ้าชายเศษานุชิต ทรงใช้
ความงามแห่งรูป รส กลิ่น เสียง (ตามหลักพุทธธรรม) และการโต้เถียงกันด้วยสติปัญญา
หรือปรัชญาชีวิต ทำให้เจ้าชายผู้แข็งแกร่ง พระทัยอ่อนดกหลุมรัก มีอาจห้ามคำกฤษฎณาในการ
ประเพณีได้

ในการประพันธ์หนังสือดำรงประเทศ เวทาคัจจใจใช้ปรัชญาว่าด้วยสงคราม สันติภาพ และหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแก่นดำเนินเรื่อง มีจุดประสงค์ใช้รูปแบบนวนิยายเป็นสื่อเสนอ สัจธรรมความคิดที่ลึกซึ้ง เต็มไปด้วยความงามทางปัญญา คุณธรรม และความหมายแฝงเร้น ระหว่างบรรทัดที่มีลักษณะวิภาษวิธี (dialectic) อย่างเด่นชัด ดำรงประเทศจึงเป็นจินตนิยายที่เป็น วิภาษวิธีซึมซาบตลอดเรื่องโดยปริยาย นับเป็นหนังสือนวนิยายไทยเล่มเดียวเท่านั้นที่บทสนทนา และคำบรรยายเป็นวิภาษวิธี เพื่อส่งเสริมให้เกิดปัญญาจากการขบคิด

ปัญญาที่ผู้เขียนมุ่งหมายคัดค้านสงคราม ด้วยการเสนอปรัชญาการปกครองที่เป็นธรรม ถ้า ผู้ปกครองมีคุณธรรมทั้งหมด สงครามจักไม่บังเกิดขึ้นในโลก ประชาชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ถ้วนหน้า ในด้านตรงกันข้ามกัน กษัตริย์ที่หวังความสงบสุขโดยไม่ทูลบำรุงกองทัพให้เข้มแข็ง ก็ ย่อมพ่ายแพ้แก่ผู้แสวงหาอำนาจ และบางครั้งหากต้องการปกครองโดยธรรม กษัตริย์เมืองขึ้น จำเป็นต้องใช้สงครามปลดปล่อยตนเอง

ดำรงประเทศยังได้ให้สัจจะความจริงของสงครามอย่างเป็นวิภาษวิธี เช่น กล่าวถึงการดำรง ฐานะของชาติ เป็นสาเหตุหนึ่งของสงคราม แต่ที่ชาติจะทำความต้องการให้สำเร็จลงได้เพียงใดนั้น ย่อมแล้วแต่ความสามารถของผู้ทำ กษัตริย์จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามขึ้นได้

“การสงครามทำให้คนทั้งหลาย ไม่คิดถึงชั้น, ฐานะ, ศักดิ์, ความ พึ่งพิง, ความสำราญ และการถือพวกแม้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลย, โดยที่เมื่อ ใดได้ถึงคราวสงครามแล้ว ทั้งความลำบากยากแค้น, ทั้งความอดอยาก, ทั้ง ความตาย เปนตุลาการอันดีที่จะสอบสวนถึงความสามัคคีและความรัก ว่า คนในชาติจะมีอยู่ต่อกันสักเพียงใด นอกจากนั้น, สงครามยังทำให้เกิดของ แปลก และของใหม่ซึ่งโลกปรารถนา ซึ่งอารยธรรมต้องการใช้ก็อย่าง เหลือที่จะนับได้ เพราะการทำงานเพื่อแลกกับชีวิต มีคุณสมบัติต่างกันมากใน ที่สุด, สงครามก็เหมือนอำนาจที่ปลุกชาติให้ตื่น, ให้จะมีกษัตริย์ขึ้นต่อการ งาน, และให้รู้จักถึงผลร้ายของการขาดอารยธรรม คือเปนบทเรียนอันดีของ คนเกียจคร้าน, ของคนที่โง่เขลา, ของคนที่ไม่พยายามจะสร้างตนให้เป็นคน และข้อสุดท้าย, ชัยชนะของสงครามย่อมเป็นผลของความมีอิสร ภาพ, เสรีภาพ, สภาพของชาติและของคนจึงมีคุณค่าดังนี้ เพราะฉะนั้น, บัดนี้, จึงถึงเวลาอันสำคัญแล้วที่ชาวนครทเวะปุระจะต้องทำหน้าที่ของตนต่อ ไป...หน้าที่นั้นคือ ทำสงคราม! สงคราม! แต่สงคราม...พุทธโธเอ๋ย!”⁴

⁴ อ้างแล้ว, หน้า 7-8.

ความลุ่มลึกในการเสนอปรัชญาชีวิต การปกครอง สังคม สงคราม และความสงบสุขในลักษณะวิภาษวิธี จักพบเห็นอยู่ตลอดในทุกบททุกตอน กระทั่งกล่าวได้ว่า **ดำรงประเทศ** เป็นจินตนิยายทางความคิดที่สำคัญเล่มหนึ่งของนวนิยายไทย หรืออาจกล่าวได้ว่า แท้จริง **“ดำรงประเทศ”** พยายามนำเสนอปรัชญาในลักษณะเช่น **“มหาภารตยุทธ”** วรรณคดีอันยิ่งใหญ่ของอินเดีย จะแตกต่างกันที่ **มหาภารตยุทธ** เป็นมหากาพย์ เนื้อหาเน้นเรื่องปรัชญาการทำสงครามภายในหมู่พี่น้องเชื้อสายเดียวกัน ระหว่างฝ่ายการพบกับฝ่ายปาลาณฑพในพงสาวดารเก่าแก่ของอินเดีย

แต่**ดำรงประเทศ** เป็นร้อยแก้วที่อาศัยรูปแบบนวนิยายเสนอปรัชญาการปกครอง ชีวิต และสงครามที่แอบอิงปรัชญาพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง และจบลงด้วยธรรมะชนะอธรรม สงครามระหว่างสายเลือดยุติลงด้วยการไม่จองเวรและคุณความดี ซึ่งแนวทางเขียนแหวกแนวออกไปจาก **“มหาภารตยุทธ”** เหตุนี้ **ดำรงประเทศ** จึงเป็นหนังสือที่อุดมไปด้วยปรัชญาคำสอนมากกว่าจะเป็นเรื่องบันเทิงคดี แม้ว่าผู้เขียนประสงค์จะให้เป็นเรื่องเร้าอารมณ์ก็ตาม

ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง **“มหาภารตยุทธ”** กับ **“ดำรงประเทศ”** จากการศึกษาพบว่า **มหาภารตยุทธ** มีอิทธิพลต่อแนวทางมาก ถึงกับยอมรับในการเขียนไว้ในคำนำว่า **“ดำรงประเทศ** เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีต้นฉบับเดิมมาแต่ก่อน ที่เป็นรูปเล่มเรื่องขึ้นมาได้ ก็ด้วยข้าพเจ้าได้อาศัยหลักฐานเดิมในวรรณคดีที่ได้มีมาแล้วมาประกอบเป็นโครงขึ้น และวางเรื่องให้เป็นไปในทำนองที่จะเป็นไปได้ในสมัยที่สมมุตินั้น...”

เนื่องจากไม่กี่ปีก่อนที่แนวทางประพันธ์จินตนิยาย**ดำรงประเทศ** นับเป็นช่วงเวลาที่ยุค**มหาภารตยุทธ**เฟื่องฟู ได้รับความนิยมในหมู่นักอ่านไทย โดย หลวงบวรบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย) แปล**มหาภารตยุทธ**เป็นร้อยแก้วก่อน ภายหลังยังได้ประพันธ์เป็นคำกลอนขึ้นใหม่และพิมพ์จำหน่ายเป็นเล่มเล็กๆ อีกทั้งพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ) ก็ได้แต่งเรื่อง **สงครามภารตะ** คำกลอน ขึ้นในปี 2470 ต่อมาได้พิมพ์เป็นเล่มในปี 2475⁵

นอกจากนี้ แนวทางยังได้รับอิทธิพลความคิดจากการอ่านตำรากฎหมายปกครองของหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ซึ่งปอง ทรัพย์สุนทร (นามปากกา “พลับพลึง”) เพื่อนรักผู้เป็นบุตรเจ้าของโรงพิมพ์พาณิชย์สุภผล ผู้เป็นนักเรียนโรงเรียนกฎหมายหอบมาทิ้งไว้ที่ตึกเช่าริมถนนตะนาว เขาซาบซึ่งในหลักสำคัญของคำว่า อิศราภาพ เสรีภาพ และภราดรภาพ ในหนังสือนี้ที่สอดคล้องกับตำราประวัติศาสตร์สากล ตอนปฏิวัติฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 สมัยที่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการทหารสอนเขาสมัยศึกษาในโรงเรียนนายร้อย

ดำรงประเทศ เป็นนวนิยายเรื่องแรกของแนวทางค์ พิมพ์จำหน่ายครั้งแรกปี พ.ศ. 2474 ขนาดฟ็อกเก็ตบุค 252 หน้า

⁵ พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ), “คำนำ:” **สงครามภารตะ คำกลอน**, สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516.

เรื่องย่อ

เจ้าชายเดชานูชิต กษัตริย์กรุงราชภูษกริหาทัพเข้าตีกรุงทเวประ เพื่อแผ่พระบรมเดชานุภาพ และปรารถนาได้เจ้าหญิงกนกเลขา ราชธิดาพระธรรมาธิป กษัตริย์กรุงทเวประไปครอง แต่ฝ่ายพระธรรมาธิปได้ต่อสู้รักษาเมืองไว้อย่างเข้มแข็ง ขอมสูญเสียไพร่พลเป็นอันมาก สถานการณ์ร่อแร่จนยากที่จะรักษาเมืองไว้ได้

พระธรรมาธิปจึงคิดกลอุบาย ให้เจ้าหญิงกนกเลขากราบทูลต่อพระองค์ขณะประชุมแม่ทัพนายกอง ให้ขอมแพ้และยุติศึกสงครามเพื่อความสงบสุขของราษฎร โดยส่งตัวเจ้าหญิงไปให้แก่เจ้าชายเดชานูชิต แล้วกลายเป็นเหตุได้เถียงอย่างรุนแรง จนพระธรรมาธิปลงพระราชาอาญาหวดพระราชธิดาด้วยแส้บาดเจ็บสาหัส และขับไล่ออกจากเมือง

ฝ่ายเจ้าหญิงกนกเลขาเสด็จไปหาเจ้าชาย ใช้มายาหึงและความงามผูกใจ จนหลงเสน่ห์ถึงขั้นร่วมประเวณีกัน และเจ้าหญิงฉวยโอกาสสังหารเจ้าชายด้วยน้ำโสมเจือยาพิษจนสิ้นพระชนม์แล้วหลบหนีไป

ส่วนฝ่ายกรุงราชภูษ แม้จะสูญเสียประมุขไป แม่ทัพชื่อยศกรก็ได้บัญชาการให้ทหารทำการโจมตีครั้งใหญ่ จนกระทั่งพระธรรมาธิปต้องรณสิ้นพระชนม์ และเข้ายึดครองกรุงทเวประได้ในเวลาต่อมา พร้อมตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองแทน

สำหรับเจ้าหญิงกนกเลขานั้น เจ้าชายหิรัญเดช กษัตริย์กรุงพามิซเขต ได้ช่วยเหลือเอาไว้ ต่อมาทั้งสององค์ก็อภิเษกสมรสกัน มีพระราชโอรส 2 องค์ ได้แก่ เจ้าชายศิลปคิลกับเจ้าชายเศรษฐีราช แต่เจ้าชายศิลปคิล แท้จริงแล้วเป็นราชโอรสของเจ้าชายเดชานูชิต

ภายหลังเจ้าชายศิลปคิลทรงทราบความจริงจากพระมารดา จึงคิดกอบกู้เอกราชของกรุงทเวประตามคำสอนของพระมารดา ซึ่งมีให้ล้างอำนาจผู้ใดด้วยอำนาจ แต่ล้างด้วยความชอบธรรม พร้อมกับมอบพระธำมรงค์ของเจ้าชายเดชานูชิตและพระนางแม่โอรส

เจ้าชายศิลปคิลปลอมร่างเป็นนายคันธวิช พาผู้ติดตามอีก 2 คน ไปค้าขายยังเมืองราชภูษ ซึ่งพระเจ้าसानติคุปต์ เสด็จต่างพระมารดาครองราชสมบัติสืบต่อมา ทั้งยังมีโอกาสพบกับเจ้าหญิงอารยดี กนิษฐาของพระเจ้ากรุงราชภูษ จึงมีใจรักกันและกัน นอกจากนี้ยังได้ช่วยชีวิต บุษยเสนาองคมนตรีรอดพ้นจากการถูกลอบทำร้าย ทำให้บุษยเสนานับถือนายคันธวิชเป็นมิตรสนิทใจ

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าसानติคุปต์โปรดให้สร้างโรงพิธีใหญ่ ประกาศให้เจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ มาประชันฝีมือ และจะจัดการสุมพรเจ้าหญิงอารยดีให้แก่ผู้ที่ฝีมือยอดเยี่ยมที่สุด โดยตั้งพระราชประสงค์ไว้ว่า พระเจ้าฐาгурชาติริ โอรสพระเจ้ายศกร ทรงมีฝีมือดีและใกล้ชิดพระองค์น่าจะชนะการแข่งขันครั้งนี้

แต่ในวันพระราชพิธี เจ้าชายศิลปคิลกับพระเจ้าฐาгурชาติริได้ผ่านเข้าชิงชัยในรอบสุดท้าย และต่อสู้กันจนพระเจ้าฐาгурชาติริสิ้นพระชนม์ในสนามประลอง เมื่อเจ้าชายศิลปคิลถูกนำตัวเข้า

เฝ้า ทั้งพระเจ้าสานติคุปต์และเจ้าชายก็รู้ว่า แท้จริงนายคันธวิชคือเจ้าชายศิลปดิลก และ
องคมนตรีบุญยเสนาก็คือพระเจ้าสานติคุปต์ ราชศัตรูนั่นเอง

ขณะที่ทหารและราษฎรกรุงราชภูษตะ โคนเรียกร้องให้นำเจ้าชายศิลปดิลก พระอรหันต์รูป
หนึ่งปรากฏร่างขึ้นใกล้เกลี้ย และเปิดเผยว่าทั้งสององค์เป็นพี่น้องร่วมพระราชบิดาเดียวกันโดยมี
หลักฐานจากพระตำรงค์พระเจ้าเคซานุชิต เมื่อปรับความเข้าใจกันแล้ว เจ้าชายศิลปดิลกก็ได้
สยุมพรกับเจ้าหญิงอารยวดี

พิทยา ว่องกุล

ประวัติเวทาค์

เวทาค์ เป็นนามปากกาของ เรืออากาศโท ทองอิน บุญยเสนา นักเขียนผู้นิยมชมชื่นงาน
ศิลปการประพันธ์ ถึงขนาดลาออกจากราชการทหาร ละทิ้งตำแหน่งยศร้อยตรีและแวดวงเพื่อนัก
เรียนโรงเรียนนายร้อย มาเป็นนักประพันธ์อย่างจริงจังในปี 2474 ซึ่งเป็นปีที่ได้พิมพ์นวนิยายเรื่อง
แรกชื่อตำรงประเทศ ขณะอายุได้ 23 ปีเท่านั้น

ทองอิน บุญยเสนา เกิดวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2451 ที่บ้านหม้อ ตำบลหนองหลวง
อำเภอระแหง(เมือง) จังหวัดตาก เป็นบุตรจ่านายสิบ หมั้นไว้ด้วยวิริยุทธ(ทองอ่อน)กับนางเกด มี
น้องชายชื่อทองอุ(พลอากาศโท พิชิต บุญยเสนา) เป็นทั้งญาติและเพื่อนกับ จอมพลถนอม กิตติขจร
ซึ่งช่วงในวัยเด็กบ้านอยู่ติดกัน

การศึกษา พ่อสอนหนังสือให้เด็กชายทองอินในเวลากลางคืนจนจบแบบเรียนเร็วเล่ม 3 ราว
ปี 2459 คุณลุงชื่อพระไกรสรสิทธิ์สรวุฑ(ทับ บุญยภูติ) ผู้บังคับกองร้อยที่ 3 โรงเรียนนายร้อย
(ชั้นประถม)ไปปรับตัวมาพร้อมกับเด็กชายถนอมและบุญเทิน ล้วนโคกทอง มาเรียนหนังสือใน
กรุงเทพฯ และเข้าชั้น ป.3 โรงเรียนพร้อมพิทยามูล หลังวัดโสมนัสวิหารในปี 2460

ปี 2461 เข้าเรียนโรงเรียนนายร้อย ระหว่างเรียนอยู่ชั้นประถม 6 (เทียบเท่า ม.8)
คุณพระพิสิษฐ์พจนการ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์ ได้คัดเลือกงาน
ประพันธ์ชิ้นแรกในชีวิตไปลงพิมพ์

เขาใช้ชีวิตในโรงเรียนนายร้อยสิบปี จบเป็นร้อยตรีประจำกรมทหารช่างที่ 1 กองทัพบก
สื่อสารที่ 1 ร.อ. ในปี 2471 และเริ่มงานเขียนในนามปากกา “เวทาค์”ตามหนังสือพิมพ์ปี 2473 ซึ่ง
เป็นระยะที่หนังสือพิมพ์รายปักษ์สุภาพบุรุษ อันมิกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ กำลัง
เป็นที่นิยมของคนอ่าน

ปี2574 หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษหยุดกิจการชั่วคราว ร.ต.ทองอิน และ “ยาขอบ” ไปเช่าตึกแถวใหม่อยู่ที่ถนนตะนาว มีเพื่อนนักเรียนกฎหมายหนีโรงเรียนมาซุกด้วย โดยเฉพาะ ปอง ทรัพย์สุนทร บุตรชายเจ้าของโรงพิมพ์พานิชสุภผล ผู้นำเรื่อง**ดำรงประเทศ** นวนิยายเรื่องแรกของเวทาค์ไปพิมพ์ในปีเดียวกัน ซึ่งขณะนั้น ร.ต.ทองอินได้ลาออกจากราชการทหาร(กลางปี)เพื่อจับงานเขียนหนังสืออย่างจริงจังแล้ว

จากนั้นก็ย้ายไปเข้าบ้านในซอยวัดศรีทศเทพ ออกหนังสือพิมพ์ชื่อ “ผู้นำ” เป็นบรรณาธิการจนเกิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 แล้วมาทำหนังสือ**ประชาธิปไตย**ของพระองค์วรรณฯ จนถึงปี 2476 ย้ายไปเป็นบรรณาธิการหนังสือ **ประชาธิปไตย**ได้ 3 เดือนก็ล้มเลิกกิจการ

ในปี 2477 ร.ต.ทองอินไปออกหนังสือ**วัฒนธรรม**ที่บำรุงนุกุลกิจ อยู่ไม่นานก็ไปเป็นบรรณาธิการหนังสือ**ดาวนคร** ปี 2478 ออกหนังสือ**ผิวเหลือง** ของบริษัทวัฒนธรรม และในปี2482 เข้าไปทำหนังสือ**ประชาธิปไตย** ก่อนหันไปจับงานภาพยนตร์เรื่อง “สามปอยหลวง” ที่ออกฉายในเดือนธันวาคม 2483 แล้วเข้าทำงานกองภาพยนตร์ทหารอากาศในปี2484

ในเดือนมกราคม ปี2485ทางการเรียกระดมเข้าประจำกรมทหารสื่อสาร จึงกลับเข้ามารับราชการและถูกย้ายไปอยู่ทุ่งสง จากนั้นอีกไม่กี่เดือนต่อมา ก็ย้ายกลับไป เป็นผู้จัดการฝ่ายโฆษณา กองภาพยนตร์ทหารอากาศ จนกระทั่งได้เลื่อนยศเป็นเรืออากาศโทปี2486 ชีวิตราชการครั้งที่2สิ้นสุดลง เมื่อ เรืออากาศโท ทองอิน บุนนยะเสนาลาออกในปี2489 และถึงแก่กรรมเดือนกรกฎาคม 2522

ผลงานด้านการเขียนนวนิยายอื่นที่สำคัญ ได้แก่ เรื่อง **รักหน้าราชบัลลังก์** (2479) **คนทิพย์** (2482) และ **ดำรงฤทธิ**

ผู้ชนะสิบทิศ

พิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2474-2482

ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์)

(พ.ศ. 2450-2499)

ผู้ชนะสิบทิศ นิยาย “ปลอม” พงสาวดารจากเค้าเดิม 8 บรรทัด เป็นนิยายยาวเหยียด ใช้เวลาประพันธ์ในช่วง 8 ปี และเป็นผลงานอันส่งให้โชติ แพร่พันธุ์หรือยาขอบ เกิดอย่างภาคภูมิ และเข้าไปนั่งในหัวใจคนอ่านทุกชั้นชน ทุกเพศวัย รวมทั้งเพศบรรพชิตก็อ่านอย่างสิ้นแรงอาบิตี ดัง **ติวะ รณชิต** (สุวัฒน์ วรดิลก) เล่าว่าสมัยวัยหนุ่มของตนนั้น

“พระเชษฐภคินีหนังสือวัดมกุฏกษัตริย์ เวียนกันอ่านกุฎีแล้วกุฎีเล่า หลวงพี่ประวิทย์ (สุจริตจันทร์) ต่อมาเป็นศิลปินนักแสดง พี่ชายของเพื่อนสนิท ถนอม สุจริตจันทร์ ดิฉัตรมาลา ขอบเหมือนคนคิดฝัน คุยเรื่องราวของจะเด็ดได้ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเวลาออกบิณฑบาต ชื่อหนังสือกับชื่อนักเขียน คือ **ผู้ชนะสิบทิศกับยาขอบ** เป็นเสมือนพายุได้ฝุ่น ที่จู่ ๆ ก็อุบัติขึ้นกลางทะเลวรรณกรรม ก่อมรสุมด้วยคลื่นลูกใหม่่มหึมาว่าเก่าสาหัสลึกซึ้งท่วมฟากฝั่ง ยังผลให้บรรดานักอ่านไม่เลือกเพศหรือวัย ต้องเปียกปอนไปด้วยความนิยมชมชื่น เหตุแห่งอรรถรสแปลกใหม่ผสมกับเป็นงานเขียนขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ ของนักเขียนไทย ไม่ได้ลอกเอากากหรือเกร็ดพงสาวดารมาแต่ง”

ยาขอบรับอย่างหน้าขึ้นที่ปลอมพงสาวดาร จนเกิดเข้าใจผิดว่าไทยพบพงสาวดารพม่าฉบับใหม่ และมีการเจรจาบาทบาทขอซื้อต้นฉบับ ยาขอบแต่งด้วยหวังเพียง “นำเรอผู้อ่านให้สนุกยิ่งกว่ากอดพงสาวดารเดิม” ครั้นจำเรียงถ้อยถกถ้อยชีวิตให้โลดแล่น และระบือชื่อ มือที่เสกวิญญูณจะเด็ด, จันทรา, กุสุมา, สอพิณยา, ไชลู ฯลฯ มือนั้นเขียนรำพึงในงานคนว่า “ถ้าจะสำคัญราคาชีวิตของคนเล็กน้อยอย่างข้าพเจ้าเช่นวัวกับควาย ข้าพเจ้าก็ได้ลากันไถผ่านเนื้อนาอันใช้หว่านความหลุดทุกข์บันเทิง นำเรอท่านไปจนสุดหูสุดตา อย่างน่าจะเรียกว่าเกินกำลังวังชาของวัวตัวหนึ่งที่เดียว”

ผู้ชนะสิบทิศ นิยายที่มีเนื้อหาประโลมโลกขนาดยาว เริ่มด้วยเค้าความจริงจากประวัติศาสตร์ว่า มหาราชพม่าพระองค์หนึ่งมีพื้นตระกูลกำเนิดสามัญชน จากนั้นสร้างเรื่องให้แม่ของตัวเอกก็จะเด็ดเป็นพระนมลูกหลวง จึงพลอยได้สมาคมกับพระราชวงศ์ นับแต่ร่วมน้ำนมกับมังกรราชบุตรและตะละแม่จันทราพระราชธิดา ต่อมาเป็นดังดวงใจจะเด็ด ฉากของเรื่องมีสามเมืองใหญ่ที่ถูกผูกเหตุการณ์เกี่ยวเนื่องกัน ด้วยการเมือง การรบ ความรักและความแค้น คือ ดองอูเมืองพม่า อันมีจะเด็ดเป็นหนึ่งในดองอู กับเมืองแปรและเมืองหงสาวดีอันเป็นเมืองมอญ ดองอูนั้นสร้างด้วยสามเกลอร่วมใจกัน คือ มังสินธุ ขุนพลผู้เอกบวช ภายหลังเป็นมหาเถรกุโสดออาจารย์ของจะเด็ด, ทะกะยอหินขุนพลผู้พอใจเป็นขุนวัง และเมงกะยิบโยขุนพลผู้ยกเสวตฉัตรเหนือดองอู มีพระราช

ธิดาเกิดแต่พระอัศรมเหสีนามว่าตะละแม่จันทรา มีพระราชโอรสเกิดด้วยพระมหาเทวีเป็น
รัชทายาทนามว่ามังตรา ส่วนจะเกิดเป็นลูกคนปาดตาลที่แม่ชื่อนางเลาชี ซึ่งมีหาเถรกุโสถอถวายคำ
แนะนำกษัตริย์ต้องอุ้มรับเป็นพระนมของมังตราและจันทรา

ฝ่ายเมืองแปร หญิงผู้เป็นแสนรักของจะเด็จอีกคนเกิดที่นั่นามตะละแม่กุสุมา พระธิดาพระ
เจ้าเมืองแปรหรือพระเจ้านรบดี พระเจ้าแปรเป็นพระอนุชาของผู้ครองหงสาวดีคือพระยาราม มี
ราชบุตรชื่อสอพิญา ซึ่งมีบริวารนามว่าไขลู ตัวละครนี้ยาชอบรักที่สุด เพราะจะสร้างพระเอก
อย่างจะเด็จเท่าไร สร้างได้ไม่ยากนัก แต่จะสร้างคนชั่วอย่างไขลูสร้างได้ยาก ตัวละครใน**ผู้ชนะ**
สิบทิศมีเป็นอันมาก และเวลาในเรื่องกินเวลายาว กระนั้น การที่คนอ่านตราตรึงไม่เพียงบทของตัว
ละครเอก ยังแผ่ใจจดจำตัวประกอบรอง ๆ ไม่สับสนหลงลืม เพราะผู้ประพันธ์กำหนดบทบาทและ
บุคลิกภาพของตัวละครชัดเจน กินใจ เป็นกระพี้ที่สำคัญต่อแก่น ประสมประสานเป็นองค์เอกภาพ
เดียวกัน

จะเด็จเจ้าชู้และเป็นชายชาตรีลูกคนธรรมดาเกือบจะพิมพ์เดียวกับขุนแผน ขณะที่ขุนแผน
ใช้เวทย์มนต์และวิหาคความรัก ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตรักโดยเฉพาะชีวิตครอบครัว ส่วน
บทบาทของขุนแผนในทางสังคมก็เพียงขุนนางชาวบ้านผู้จงรักภักดี แต่จะเด็จหนุ่มรูปงามการมดี
มิได้ใช้เวทย์มนต์ใด หากกิริยาจาจกใจทั้งสาว ๆ ตัวละครและทั้งคนอ่าน แม้ผู้หญิงตามปกติ
ไม่เห็นใจชายเจ้าชู้ ทว่าจะเด็จดูว่าเป็นช้อยกเว้น เพราะเคลิ้มตนด้วยความอยากจะเป็นตะละแม่สัก
นางหนึ่ง เมื่อจะเด็จอ้อนรำพัน “ข้าพเจ้ารักจันทราด้วยใจภักดี แต่รักกุสุมาด้วยใจปอง” ซึ่งหัวใจจะ
เด็จยังกว้างเหมือนมหาสมุทรที่ไม่เลือกเรือสำหรับหญิงอื่น ๆ อีกด้วย ในความเป็นสามัญชนของจะ
เด็จยังแตกต่างจากขุนแผน ที่เป็นเพียงข้าผู้ภักดีในฐานะขุนนาง ทว่าจะเด็จไม่เพียงเล็ดคอกฟ้าโดย
เป็นสวามีพระพี่นางของมังตรา หากสิ้นมังตรายังขึ้นเป็นจอมคนของทั้งแผ่นดิน **ผู้ชนะสิบทิศ**

นฤมิตรวรรณกรรมของยาชอบเรื่อง**ผู้ชนะสิบทิศ**ในทางรูปแบบ นับเป็นนิยายมิใช่นวนิยาย
แต่ก็ต่างจากนิยายอื่น ๆ จากบทความเรื่อง**หัวใจของวรรณคดีไทย** ศาสตราจารย์ ม.ล.บุญเหลือ
เทพยสุวรรณ เริ่มเอ่ยถึงยาชอบว่า “ข้าพเจ้าคนหนึ่งในโลกวรรณกรรมที่ข้าพเจ้าจำเป็นต้องกล่าวถึง
คือ “ยาชอบ” และซึ่งลงไปถึงประเด็นนิยาย**ผู้ชนะสิบทิศ**อีก

“นิยายเรื่องนี้ดำเนินตามกลวิธีนิยายโบราณทุกประการ เนื้อเรื่องอิงพงศาวดารพม่าและไทย
และอิงอย่างนิยายทั้งหลาย คือไม่ถือภูมิศาสตร์หรือกาลเวลาอย่างกวดขัน...ความเยี่ยมของ**ผู้ชนะ**
สิบทิศอยู่ที่ลักษณะอันประกอบกันขึ้นเป็นนิยาย ยาชอบใช้ชีวิตบรรยายตามเหตุการณ์ ผู้แต่งอยู่ใน
ฐานะเป็นสัพพัญญูเกี่ยวกับตัวละครในเรื่อง คือ รู้และชี้แจงความคิด ความรู้สึกอารมณ์ในขณะต่าง
ๆ ของตัวละคร ตัวละครใช้สำนวนเดียวกันหมด แต่เช่นเดียวกับนิยายชั้นดีของโบราณ ลักษณะ
นิสัยของตัวละครแต่ละตัว เป็นบุคคลที่เข้าใจคนอ่านได้ ส่วนสำนวนภาษาเป็นสำนวนของยาชอบ
เอง เป็นสำนวนร้อยแก้วที่ละม้ายสำนวนในหนังสือราชาธิราช และหนังสือพงศาวดารจีนแต่ไม่
เหมือนทีเดียว...

“ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบรับว่าได้ลอกแบบเรื่องที่เลขอ่านทุกเรื่อง มีทั้งฉากที่คล้าย สามก๊ก อิเหนา ราชาริราช แต่ยาชอบไม่ได้เอาอย่างโดยไม่ใช้สมอง ทุกฉากที่คนอ่านระลึกได้ว่า ฉายมาจากนิยายเรื่องนั้นเรื่องนี้ ยาชอบก็จะดัดแปลงให้ผิดแผก เข้ากับสมัยของผู้อ่านของยาชอบ ได้”

ศาสตราจารย์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิจารณ์เชิงประเมินผลงานของยาชอบในบทความเดียวกัน ดังนี้

“ยาชอบเข้าช่วยของกวีและนักประพันธ์เอกทั้งหลายของโลกคือมีอำนาจเหนือคนอ่าน แต่ไม่มีอำนาจเหนือตนเอง...

“ชีวิตของยาชอบตกอยู่ในการบีบคั้น ซึ่งยาชอบมีส่วนนำมาให้ตนเอง ดังนั้น นิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จึงเป็นวรรณกรรมชั้นหิมาของยาชอบ แต่เป็นจีนเปรียบได้กับเพชรร้าย อย่างไรก็ตามนิยายเรื่องนี้ก็ไม่ควรถูกละเลย เพราะกาลเวลาล่วงไป ควรเป็นงานสำหรับนักศึกษาทางวรรณกรรมของไทย เอาใจใส่พิจารณาเป็นครั้งคราว แต่ยาชอบมีเพชรทิ้งไว้ให้แก่วรรณกรรมไทย นอกเหนือจากนิยายเรื่องมहिมาดังกล่าวแล้ว ยาชอบเป็นนักเขียนเรื่องสั้นด้วย มีมือชั้นดีเชื่อมคนหนึ่งในสมัยของยาชอบ แม้อ่านซ้ำใหม่ในปัจจุบันนี้ ก็พบว่ายาชอบมีความจำเป็นอัจฉริยะ มีความสามารถสังเกตชีวิต และอารมณ์มนุษย์อย่างประณีต และเรื่องสั้นของยาชอบนั้น เป็นงานเขียนของคนที่เกิดขึ้นเป็นนักประพันธ์จริง ๆ เป็นงานที่ผู้สนใจทางวรรณกรรมของไทย ไม่ควรละเลยเป็นอันขาด”

ศาสตราจารย์ ม.ล.บุญเหลือ ในฐานะนักวิชาการทางอักษรศาสตร์และนักประพันธ์ด้วยคนหนึ่ง วินิจฉัยผู้ชนะสิบทิศและประเมินค่าผลงานเรื่องนี้ รวมทั้งผลงานอื่น ๆ ของยาชอบอย่างน่ารับฟัง แลเห็นประกายเพชรน้ำเอกจากวรรณกรรมอื่นของยาชอบ เท่ากับเห็นรอยร้าวของเพชรผู้ชนะสิบทิศ

อะไรคือรอยร้าวของเพชรน้ำงามนี้ บทความที่อ้างถึงมิได้กล่าวไว้ชัดเจนนัก เว้นแต่แสดงทัศนวิจารณ์ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อพิจารณาสำนวนของยาชอบ โดยไม่ตกอยู่ในมนต์สะกดของตัวพระเอก หรือความตื่นเต้นของเนื้อเรื่อง จะพบว่ามีหลายตอนที่ยาชอบใช้ภาษาที่ไม่คงตัว มีความเหลื่อมล้ำระหว่างสำนวนดีและสำนวนที่ด้อยอยู่

บ่อย ๆ แต่ที่เป็นเช่นนี้จะพบในตอนหลัง ๆ ของเรื่อง เมื่อถูกเร่งรัดหลายทาง”

เพชรจะร้ายหรือไม่ยังอยู่ในการวินิจฉัยของนักอ่านคนอื่น ๆ แต่สิ่งจริงที่แน่นอนคือ **ผู้ชนะสิบทิศ** เป็นเพชรที่เจียรไนไม่สมบูรณ์ เป็นเรื่องที่แต่งไม่จบ หากใช้วิธีเล่าเค้าโครงเรื่องตอนจบไว้หมดท้าย เพียงมั่งตราสิ้นพระชนม์ และขุนพลมอญเข้าครองตองอู หากถึงที่สุดจะเค็ดักกรุงคืนแล้วสถาปนาตนขึ้นเป็นบุเรงนอง ซึ่งจบแค่เพียงนั้น **ยาขอบ** ไขความกับอรรถวรรณนักประพันธ์ร่วมสมัยกันว่า “บุเรงนองเป็นพระเจ้าสิบทิศได้ก็ต่อเมื่อตีเมืองไทยแตก แล้วผมจะให้มันตีบ้านเมืองเราแตกได้อย่างไร คนรักชาติไทยจะได้กระตือรือร้นตายซี” กระนั้น ยังมีเหตุผลสำคัญที่ไม่แต่งต่อจนบริบูรณ์ความที่จะเกิดขึ้นเป็นกษัตริย์ คือ **ยาขอบ** หาดำรงและผู้ให้ความรู้เรื่องเพชรไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อจะเค็ดักปลอมตัวเป็นพ่อค้าเพชรก่อนกลับมาสู่กรุง **ยาขอบ** ไม่มีความรู้เรื่องเพชรดีพอจะเขียนให้สมจริง จึงต้องหยุดไว้

คุณค่าของ**ผู้ชนะสิบทิศ** นอกจากความเร้าแรง อรรถรสทางภาษาที่ไม่เหมือนใคร มีความไพเราะงดงามยังเป็นค่าควรเมือง การสรรค์สร้างผลงานนี้แม้จะมีเค้าของวรรณคดีดั้งเดิม แต่การพลิกปลายปากกาในอีกเหลี่ยมหรือมุมใหม่ เป็นเชิงและอย่างของการอนุรักษ์กับพัฒนาที่ทำอย่างสมน้ำสมเนื้อ ไม่เพียงศึกษาเรื่องของไทยอย่างเชี่ยวชาญ การผ่านวรรณกรรมต่างชาติ เช่น ทะแกลัวทหารสามเกตุ (The Three Musketeers) ของดูมาส์ (Dumas) เราได้เห็นเงาอภินิหารใหม่เป็นคู่बारมีจะเค็ดัก นั่นคือจาเลงกะโบ เนงบาและสืออ่อง ความชำนาญการแห่งการประพันธ์ของ**ยาขอบ** มิใช่เพียงการอ่านมากฟังมากแล้วจึงเขียนได้วิเศษ ความวิเศษของความสมจริงจากการประพันธ์จินตนิยายนี้ คุณค่าสำคัญอย่างหนึ่งมาจากประสบการณ์ตรง กลับมาจากชีวิตที่เคยผ่านพบ คำฝากกริ้วอนสวาท คำตัดพ้อ ไขเรื่องประดิษฐ์จินตนาการ ๆ ก็หาไม่ คำบางคำสรรมาแล้วจากชีวิตจริง หยินเพชรร่วงในจดหมายรักของตนเอง จากเคยมีไป-มาระหว่างคนรักที่ต่างนาง ต่างกรรม และวาระ สิริรวมจดหมายรักของ**ยาขอบ** ประมาณ 700 ฉบับ หรือความสมจริงแห่งการบรรยายเรื่องม้าศึกก็มาจากวัยเยาว์**ยาขอบ** เคยควบอาชาในฐานะจ็อกกี้

ผลสะท้อนเลื่อนลั่นแห่งอมตนิยาย**ผู้ชนะสิบทิศ** มิใช่เพียงอ่านเมื่อไหร่ย่อมบันเทิงใจเมื่อนั้น ผู้มีฉันทะต่อรสภาษาย่อมยินดี และเป็นประจักษ์ต่ออัจฉริยภาพภาษาไทย อัจฉริยะใจต่อความเป็นนายภาษาของ**ยาขอบ** การถือกำเนิดของ**ผู้ชนะสิบทิศ** เป็นการเกิดในอีกหัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย ซึ่งคนกำลังเสื่อมความนิยมในนิยายอิงพงสาวดารจีนตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน การผุดขึ้นมาของสิ่งใหม่กว่าเพื่อแทนสิ่งเก่าคือนิยายอิงพงสาวดารไทยหรือมอญ อาทิ เรื่องยอดทหารเอกของศรีบูรพา แต่การรับสืบทอดที่ยิ่งใหญ่กว่าคือการแปลงพงสาวดารของ**ยาขอบ** แม้จะปลอมพงสาวดารอย่างไร นักประวัติศาสตร์เช่น ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์ต้องศึกษา**ผู้ชนะสิบทิศ** และจัดแบ่งหน้ากระดาษเขียนถึงโดยเป็นหนึ่งในภาคในสามภาคของงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วยฐานะ

“ขุนพลผู้ทรงเสน่ห์” ต่างจากความรู้สึกรักของคนไทยมีต่อบุเรงนองในพงสาวดาร (ไม่|ลอม) ที่ ยাত্রาทัพบในศึกไทยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 **ดร.ธิดา สาระยา** นักวิชาการประวัติศาสตร์ให้คำ นิยามเกี่ยวเนื่องนิยาย**ผู้ชนะสิบทิศ** ตามอ้างอิง ในผลงานเดียวกันของ**ดร.สุนทรว่า** **ประวัติศาสตร์ ประโลมโลก** นี้คือ “ตัวเชื่อมระหว่างเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในพงสาวดาร กับการตีความและการ เข้าใจประวัติศาสตร์ของสาธารณชน ทำให้สามัญชนมีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของอดีตในพงสาวดาร เป็นรูปแบบหนึ่งของการที่ประวัติศาสตร์แตกตัวออกสู่มวลชน”

ผู้ชนะสิบทิศเป็นศิลปวรรณกรรม หากขยายผลสู่ศิลปะแขนงอื่น ๆ นับแต่จิตรกรรม ภาพ ประกอบเรื่องโดยฝีมือ**หม เวชกร** และ**พนม สุวรรณบุญย์** ผู้การเป็นละครเวที ละครวิทยุกระจาย เสียง ละครวิทยุโทรทัศน์ ลิเกและภาพยนตร์ ครั้งแล้วครั้งเล่า รวมทั้งละครพื้นทางของกรม ศิลปากร จวบจนบันดาลใจต่อศิลปินเพลง เกิดเพลงไทยสากลจากเรื่อง**ผู้ชนะสิบทิศ**ถึง 17 เพลง ทั้งในวงการศึกษาวรรณกรรม ยังมีความจำเป็นศึกษางานนี้ ดังที่บางคนศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย ศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ด้วย

ธรรมเนียมเกียรติ ก็นอริ

ประวัติยาขอบ

ยาขอบมีนามจริงว่า**โชติ แพร่พันธุ์** เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2450 และมรณกรรมวัน ที่ 5 เมษายน 2499 มีเชื้อสายเจ้าเมืองแพร่ คือเป็นบุตรเจ้าอินแปง เทพวงศ์ มารดาชื่อจ้อย เป็นคนห้องของหม่อมเลื้อย หม่อมในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ่อกับแม่มีได้อยู่ด้วยกันเพราะพ่อแต่งงานกับธิดาผู้ครองนครน่าน แม่จึงพยายามกีดกันพ่อลูกพบ กันด้วยขังสามีตน ทั้งที่พ่อพยายามติดต่อและพบโชติเมื่อเยาว์ ความตั้งใจก่อนโชติเกิด เจ้าอินแปง เตรียมตั้งชื่อลูกและให้ใช้นามสกุลตนว่า อินทรเดช เทพวงศ์ ชื่อโชตินั้นแม่จ้อยตั้ง แต่นามสกุล แพร่พันธุ์ เป็นนามสกุลที่เสด็จในกรมพระยาดำรงฯ ทรงประทาน

ยาขอบเมื่อเยาว์เป็นเด็กซุกซนมากกว่ารักเรียน ทว่ามีลักษณะนิสัยรักการอ่าน รักการผจญ ภัย ร่างเล็กผอมแต่แกร่ง การศึกษาสอบได้บ้างตกบ้าง จนเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แล้วจึงลา ออกจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ เพื่อนร่วมรุ่นของ**ยาขอบ**มีนักประพันธ์ชาวเทพศิรินทร์หลายคน อาทิ **ม.จ. อาภาศดำเกิง รพีพัฒน์**, **ศรีบูรพา**, **สด ฐรมะโรหิต**, **ม.ล.ด้อย ชุมสาย** เป็นต้น แม่จ้อยไม่ อาจจะมีชีวิตอยู่เลี้ยงดูจนถึงวันที่ลูกประสบความสำเร็จ เพราะตายเสียก่อนวันนั้น หากทันเห็น ความเกรงใจนำลูกไปฝากพระยาบริหารนครินทร์ (เดิม จามรกุล) ขุนนางคนดูแลเข้มงวด **ยาขอบ**

ถูกจับเคี้ยวมากและมีหน้าที่อ่านหนังสือให้ฟัง ทั้งต้องเก็บความเล่าเรื่องได้ถูกต้อง ยามที่เจ้าคุณหลับแล้วพอตื่นขึ้นมาก่อนอ่านต่อไปต้องเล่าเรื่องโดยย่อก่อน **ยาขอบ**หนีจากบ้านนี้ เทียวพนงไปจนต่อมาฝากตัวอยู่กับพระยาพิทักษ์ภูบาล (สวัสดิ์ วิเศษศิริ) ดำรงหลวงผู้ใกล้ชิดรัชกาลที่ 6 เจ้าคุณเป็นคนเจ้าระเบียบ ที่นี้**ยาขอบ**มีโอกาสอ่านหนังสือมากขึ้น ทั้งโดยหน้าที่อ่านให้นายฟัง และอ่านเองจากหนังสือในห้องสมุดของบ้าน

ยาขอบเป็นเสรีชนประเภทไร้บ้านสังกัดจึงรอนแรมต่อไป มีโอกาสทำงานหนังสือเมื่อครูณิม เล่าเหวโหล ฝากกับนายพร้อม วีระสัมฤทธิ์ เจ้าของสยามรีวิตรายสัปดาห์ แล้วไปทำหนังสือพิมพ์ของไทยของเพื่อนร่วมรุ่นที่เทพศิรินทร์ หนังสือถูกสั่งปิด จึงหันไปทำโฆษณาขณะอายุ 20 ปี การคลุกคลีกับเพื่อนนักหนังสือพิมพ์กลุ่มสุภาพบุรุษ เมื่ออิวเมอริสต์ไม่ส่งต้นฉบับ ศรีบูรพาจึงสั่ง**ยาขอบ**เขียนเรื่องอารมณ์ขันแทน ตั้งนามปากกาให้ว่า **ยาขอบ** โดยเลียนแบบชื่อนักเขียนอารมณ์ขันของอังกฤษ J.W. Jacob นักเขียนแห่งหนังสือพิมพ์สแตรนด์ (Strand) หากศรีบูรพาจะบุชต์เจนว่าต้องเป็น “ขอบ” มิใช่ “ค็อบ” เรื่องข้างขึ้นเรื่องแรกคือ “จดหมายจากเจ้าแก้ว” พิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ครั้นศรีบูรพาไปออกหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ บริษัทในเครือเดียวกันจึงออกหนังสือพิมพ์อีกเล่มชื่อว่า **สุริยา** มอบให้**ยาขอบ**เป็นบรรณาธิการ ศรีบูรพาเสนอแนะให้**ยาขอบ**เขียนนิยายอิงพงศาวดารลงใน**สุริยา** เพราะ**ยาขอบ**เคยเขียนนิยายลิลาเดียวกันเรื่องยอดทหารเอก แทนศรีบูรพาในบางคราวที่ตนไม่ว่าง ดังนั้น**ยาขอบ**จึงเริ่มนิยายปลอมพงศาวดาร “ยอดขุนพล” อันเป็นตอนต้นของ**ผู้ชนะสิบทิศ** เมื่อ พ.ศ. 2474 ใน**สุริยา**

ยาขอบมีผลงานวรรณกรรมดีเด่นอื่น ๆ เช่น **สามก๊กฉบับวณิพก** และงานเขียนเรื่องสั้นที่ยอดเยี่ยม มีงานแปลบ้างเท่ากับมีกวีนิพนธ์เพียงเล็กน้อย ลักษณะเด่นทางเนื้อหาในงานของ**ยาขอบ**คือ การให้เกียรติสตรี และมีความสามารถทางรูปแบบการประพันธ์ด้วยการใช้คำที่กินใจลึกซึ้ง นอกจากงานหนังสือพิมพ์และงานประพันธ์แล้ว **ยาขอบ**เคยกำกับภาพยนตร์ที่ตนเขียนบทเองสองเรื่อง เป็นผู้ร่วมร่างหลักสูตรวิชาการหนังสือพิมพ์ และเป็นอาจารย์พิเศษบรรยายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และรับการเชิญชวนไปสมัครส.ส.กลายเป็นส.ส.สอบตกคราวหนึ่ง

ชีวิตส่วนตัวเป็นคนร่าเริง แม้เคยบวชช่วงสั้นๆจะรักษาพระวินัยไม่เคร่งครัดนัก มีความสามารถเล่าเรื่องให้คนฟังเกิดความครึกครื้น เป็นผู้ดื่มสุรานักพนันจนจบชีวิตด้วยพิษสุรา การเป็นนักเขียนคิมเหล้าจัด จึงปรากฏบุคลิกภาพส่วนหนึ่งในงานวรรณกรรมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คือตอนโนรีในวรรณกรรมเรื่องหลายชีวิต **ยาขอบ**เป็นเช่นเดียวกับสุนทรภู่ตรงที่ไม่อาจระบุชัดว่ามีภรรยากี่คน ก่อนวាយชนม์ทราบเพียงว่ามีภรรยา 5 คน และผู้ที่อยู่กันจน**ยาขอบ**ตายจากไป และเป็นภรรยาผู้รับภาระจัดงานศพ คือ ประกายศรี ศรีदानนท์ **ยาขอบ**จากไปโดยไม่เหลือทรัพย์สินใดเว้นแต่งานวรรณกรรม ซึ่ง**ยาขอบ**ยกลิขสิทธิ์**ผู้ชนะสิบทิศ**ให้แก่นางวรกิจบรรหารหรือ

คุณนายชลอ รั้งควร อันนับถือเป็นมารดาอุปถัมภ์ นอกนั้นเป็นของประกายศรี ยาขอบมีบุตรกับ ภรรยาลำดับต้น ๆ หนึ่งคน แต่นัยว่ายังมีบุตรสาวด้วย เพราะมีผู้อ้างตนเป็นบุตรสาวยาขอบ

นามปากกาที่ใช้ในงานประพันธ์ นิยมใช้ยาขอบเป็นส่วนมาก แต่มีผลงานเขียนที่ใช้นาม ปากกาอื่นที่อยู่บ้าง คือ ใช้ “กฤษณา” เมื่อเขียนนวนิยายเรื่องแรก “มารหัวใจ” กรทองใช้กับงาน ประพันธ์ ส่วน ข. ช่าง ใช้เขียนบทความหนังสือพิมพ์บ้างครั้ง

ประวัติการพิมพ์ผู้ชนะสิบทิศ

ยอดขุนพล คือตอนต้นของผู้ชนะสิบทิศ ลงพิมพ์ในหนังสือสุริยา เมื่อ พ.ศ. 2474 ได้รวม เล่ม พ.ศ. 2476 ครั้นหนังสือพิมพ์สุริยาเลิกกิจการ คณะสภาบุรุษมาทำหนังสือพิมพ์ประชาชาติจึง เขียนต่อยอดขุนพล แม่ฮ่องคำหรือมาลัย ชูพินิจตั้งชื่อให้ว่า **ผู้ชนะสิบทิศ** การจัดพิมพ์**ผู้ชนะสิบทิศ** รวมเล่มมีหลายลักษณะและทั้งเคยพยายามกระจายให้แก่สำนักพิมพ์ต่างกัน มิให้จัดพิมพ์ติดต่อกัน ด้วยรักษาสัจจวาจามอบลิขสิทธิ์บุชชาคุณแก่นางวรกิจบรรหารไปแล้ว แต่มอบให้ผู้อื่นพิมพ์ก็ขอ อนุญาตแม่อุปถัมภ์เพราะต้องการใช้เงิน ตามวิสัยคนใจกว้างราวแม่น้ำของยาขอบคงเดียวกับอา บุหะชัน งานพิมพ์รวมเล่ม**ผู้ชนะสิบทิศ**จึงเริ่มจาก พ.ศ. 2476 ที่พิมพ์ยอดขุนพล จากนั้นทยอยพิมพ์ เป็นภาค ๆ รวม 6 ครั้งระหว่าง พ.ศ. 2476-2489 การจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์คือพิมพ์สามภาคกับสรุป เรื่องจบ รวมนวนิยายทั้งชุดเป็นหนังสือปกแข็ง 8 เล่ม พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2498 และพิมพ์ซ้ำชุด สมบูรณ์นี้ต่อมาในปี 2506, 2509, 2514 และ 2520 รวมการพิมพ์ทั้งสิ้น 11 ครั้ง การจัดพิมพ์ชุด 8 เล่มมีสำนักพิมพ์ผดุงศึกษา พิมพ์โดยตลอด

ขนาดรูปเล่มของการพิมพ์ชุด 8 เล่ม คือ 13.5 X 19 ซม. รวมการพิมพ์ทั้งสิ้น 5,120 หน้า

หนังสืออ้างอิง

ยาขอบ (นามแฝง). **ผู้ชนะสิบทิศ**. เล่ม 1-8 สำนักพิมพ์ผดุงศึกษา, กรุงเทพฯ 2520.

สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. **ยาขอบอนุสรณ์**. ธนะการพิมพ์, พระนคร 2520

สุนทร ชูตินทรานนท์. **บุเรงนองกะยอদিনนรธา กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย**. อมรินทร์ วิชาการ, กรุงเทพฯ 2538,

หลานสาวยาขอบ (นามแฝง). **ยาขอบผู้ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน**. แพร่พิทยา, กทม.

หนึ่งในร้อย

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2477

ดอกไม้สด

(พ.ศ. 2448 - 2506)

ดอกไม้สด นามแฝงของ ม.ล.บุปผา (กฤษกร) นิมมานเหมินทร์ (2448 - 2506) เป็นนักเขียนนิยายสมัยใหม่ เป็นสตรีคนแรก ๆ เริ่มเขียนนิยายในยุคเดียวกับ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง และ ศรีบูรพา เธอเป็นธิดาของเจ้าพระยาเทเวศร์ วงศ์วิวัฒน์ และเคยใช้ชีวิตในวังจนถึงอายุ 13 ปี จึงได้กลับมาอยู่บ้าน และเข้าเรียนที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ คอนเวนต์ จนจบมัธยมปีที่ 8 ทางภาษาฝรั่งเศส ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดและการเขียนนิยายของเธออยู่มาก งานของเธอส่วนใหญ่แม้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว โดยเฉพาะเรื่องความรักและการหาคู่ของคนหนุ่มสาว ในยุคทศวรรษ 2470 - 2490 แต่ก็เป็งานที่เขียนด้วยความประณีต เอาใจใส่ในเรื่องความคิดและพฤติกรรมของตัวละคร, การใช้ภาษา การบรรยายฉากและเหตุการณ์ เป็นนิยายกึ่งพาฝันกึ่งสมจริง รุ่มรวยเบิก ที่ควรจัดได้ว่าเป็นนิยายคลาสสิกของไทย งานเด่น ๆ ของเธอมี อาทิเช่น หนึ่งในร้อย (2477) ผู้ดี (2480) นีแหละโลก (2483) พลเมืองดี (2490) ผู้แนะนำเลือก**หนึ่งในร้อย** งานรุ่นแรก ๆ ของเธอ (เขียนเมื่อตอนอายุ 29 ปี) เพราะเห็นว่า คีทั้งในแง่เนื้อหาที่สะท้อนชีวิตและสังคมในสมัยนั้น และดีในเชิงวรรณศิลป์เค้าโครงเรื่องกระชับ กระทัดรัด มีลักษณะหักมุมที่น่าสนใจ ตัวละครสมจริงมีชีวิตชีวา มีความเป็นไปได้ ไม่ถึงกับเป็นอุดมคติ หรือตั้งใจปั้นแต่งตั้งใจสอนมากเกินไป เหมือนกับเรื่องอย่าง**ผู้ดี**

นิยายของดอกไม้สดส่วนใหญ่เป็นเรื่องของคนหนุ่มสาวในวัยหาคู่ครอง ซึ่งมักจะมีทัศนะเกี่ยวกับความรักและการแต่งงานที่ต่างกับคนรุ่นพ่อแม่ ในสังคมหลังปีพ.ศ. 2475 ซึ่งเริ่มรับแนวการพัฒนาประเทศและแนวคิดแบบตะวันตกมากขึ้น อย่างไรก็ตามหนุ่มสาวแต่ละคนก็ยังคงมีทัศนะต่อเรื่องนี้แตกต่างกันไป แล้วแต่ภูมิหลัง การศึกษา และทัศนคติของแต่ละคน เค้าโครงเรื่องนิยายส่วนใหญ่ของดอกไม้สดก็เป็นเรื่องชีวิตของครอบครัวคนชั้นสูงและคนชั้นกลางในกรุงเทพฯ การคบหาสมาคมกับเพื่อนต่างประเทศ และจบลงด้วยการแต่งงานหรือการพลาดหวัง ฟังดูก็เหมือนกับนิยายพาฝันทั่ว ๆ ไป แต่งานของดอกไม้สด เป็นนิยายสมัยใหม่ของไทยรุ่นแรก ๆ ที่ค่อนข้างประณีตกับอุปนิสัยความคิดความอ่านและชีวิตความเป็นอยู่ของตัวละคร ทำให้เราเห็นว่าตัวละครทำงานอะไร มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไร มีทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ อย่างไร ชีวิตความเป็นอยู่การสมาคม การใช้เวลาว่าง เป็นอย่างไร ไม่ใช่มีแต่คำพูดจิบกันแบบคนปัญญาอ่อนของนักเขียนนิยายพื้น ๆ แบบน้ำเน่าในระยะหลัง

นิยายหลายเรื่องของดอกไม้สด แม้จะเขียนคล้าย ๆ กัน แต่เรื่องเด่น ๆ ของเธอสร้างอารมณ์ความรู้สึก ได้มีศิลป์ในการเล่าที่ดึงดูดใจ แม้ดอกไม้สดจะนิยมเขียนเรื่องแบบมุ่งแสดงคติธรรมอยู่บ้าง จนบางคนวิจารณ์เธอว่าเป็นนักเทศน์ที่มาเขียนนิยาย แต่เรื่องหนึ่งในร้อย ก็แทรกคติธรรมได้อย่างแนบเนียนไม่ค่อยรู้สึกว่ามีสอนคนอ่านเหมือนอย่างเรื่อง “ผู้ดี” เรื่อง “พลเมืองดี” ซึ่งเป็นเรื่องสั้นนั้นเธอเขียนได้อย่างเป็นเรื่องสมจริงเป็นธรรมชาติมาก โดยไม่รู้สึกว่าสอนอะไร

ตัวละครเด่นในเรื่องหนึ่งในร้อย คือ วิชัย หรือพระอรรคพล ซึ่งเป็นพระเอกแบบนิยายไทย ในยุคหลัง 2475 เป็นผู้ชายแบบสุภาพบุรุษที่เสียสละเพื่อน้อง ๆ และแม่, ครูเข้ม ๆ เซย ๆ แต่ก็ฉลาดและเก่งในการทำงานราชการจนได้เป็นคุณพระแต่ยังหนุ่ม มีความคิดแบบชาตินิยมกึ่งเสรีนิยม มีวุฒิภาวะ ใจกว้าง มีความเป็นธรรม ออกล้นใจเย็น เป็นคนดีไม่เห็นแก่ตัวอย่างหาได้ยาก จะอาจจะเป็นพระเอกชนิดหนึ่งในร้อย ในใจของดอกไม้สด ผู้มีพื้นเพมาจากลูกเจ้าพระยา และได้รับการศึกษาชั้นมัธยมจากโรงเรียนฝรั่ง ซึ่ง มีครูในสมัยนั้นมีแนวคิดทางศาสนาและจริยธรรมอยู่มาก แม้ตัวละครอย่างวิชัยจะดูเหมือนเป็นคนในอุดมคติอยู่มาก แต่ดอกไม้สดก็วาดภาพตัวละครวิชัยได้สมจริงมีชีวิตชีวา เช่นอารมณ์กักตักลุ่มคอนโดนแม่ต่อว่าที่ไม่ช่วยหนุนให้น้องชายแต่งงานกับคนที่แม่ต้องการได้เป็นลูกสะใภ้ ทั้งที่ตนเองเป็นผู้พร้อมเสียสละให้น้องชายทุกอย่าง ทั้งเรื่องทรัพย์สินสมบัติ หรือแม้แต่ผู้หญิงที่ตนหลงรักในตอนแรก, อารมณ์อกหัก การวาดภาพบุคลิกนิสัย คำพูดคำจาของตัวละครเด่น ๆ ก็สอดคล้องกัน ทำให้รู้สึกว่าตัวละครมีความเป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ผู้อ่านรุ่นปัจจุบันต้องพยายามทำความเข้าใจในด้วยว่าในสมัย 60 - 70 ปีที่แล้ว ซึ่งความคิด ค่านิยมแบบปัจเจกชนนิยมในระบบทุนนิยมยังไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากเหมือนสมัยนี้ ดังนั้นการที่คนสมัยนั้นยังมีค่านิยมแบบรักแม่ รักพี่รักน้อง มากจึงไม่ใช่เรื่องแปลก

การวางเค้าโครงเรื่อง ให้องค์ซึ่งเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ ที่ทั้งสวยทั้งฉลาดปฏิเสธผู้ชายคนอื่น ๆ ที่มาติดพัน หันไปชอบวิชัย ที่เธอเห็นว่าเป็นคนขริบ ๆ เซย ๆ และวิชัยซึ่งชอบผู้หญิงเรียบร้อยแบบไทยมากกว่าภายหลังก็เปลี่ยนใจมาชอบองค์ซึ่งดูภายนอกเป็นคนได้รับอิทธิพลฝรั่งเกินไปสำหรับเขา นับเป็นการผูกเรื่องได้อย่างน่าสนใจ จากที่องค์แสดงท่าทีชื่นชมวิชัยก่อนอย่างตรงไปตรงมาก็ทำได้อย่างริเริ่มมากสำหรับผู้หญิงในปี 2477 และก็มีเหตุผลน่ารับได้เป็นฉากโรแมนติคที่มีความคิดอ่านอยู่มาก

ตัวละครที่น่าสนใจไม่น้อยกว่าวิชัย คือ องค์กร ซึ่งคงเป็นผู้หญิงที่ล้ำหน้าทั้งในเรื่องการแสดงออกและการคิดการพูดมากสำหรับปี 2477 แต่ก็ก็เป็นคนที่มีความเป็นไปได้และไม่ถึงกับ “เว่อ” มากเกินไป แม้ว่าจะทั้งสวยทั้งฉลาดแบบนางเอกมากไปหน่อย แต่ก็ก็เป็นตัวละครที่มีชีวิตชีวา และสะท้อนความคิดว่าคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาในสมัยนั้น เริ่มท้าทายคัดค้านความคิด

เก่า ๆ เช่น เรื่อง การแต่งงานเพื่อความมีหน้ามีตาของพ่อแม่ หรือเพื่อความมั่งคั่ง ทำลายความคิดว่าผู้หญิงต้องสงบเสถียรปิดบังซ่อนเร้นความรู้สึกของตน ฯลฯ

ข้อที่น่าสนใจจากการอ่านนิยายของดอกไม้นาคคือ ได้เห็นว่าสังคมชั้นกลางกรุงเทพฯ ในช่วงหลังปี 2475 ค่อนข้างเห่อวัฒนธรรมฝรั่ง ในเรื่องการจัดงานเลี้ยง, การเดินรา, การสูบบุหรี่, ภาพยนตร์ อยู่มาก แต่ก็มีคนอย่างวิชัย ซึ่งยังมีความคิดในเชิงปกป้องวัฒนธรรมไทยในบางเรื่อง เช่น วิจารณ์การแต่งตัว การให้สินค้ายฝรั่งมากเกินไป จนทำให้ไทยเสียเปรียบ ซึ่งน่าจะให้คนรุ่นปัจจุบันที่ฟุ่มเฟือยกันจนเป็นหนี้ต่างชาติหัวปักหัวปำ ต้องเป็นทาสของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ได้อ่านและเกิดแง่คิดกันว่ามีคนเริ่มเห็นปัญหานี้ มาตั้งแต่ 60 กว่าปีมาแล้ว

ตัวละครอื่น ๆ เช่น คุณนายชื่น แม่ของวิชัย ที่รักชื่อน้องชาย มากกว่า และมีความคิดแบบคนหัวเก่าที่เอาแต่ใจ ดอกไม้นาคก็สะท้อนภาพได้ดี ฉากที่คุณนายชื่นฟุ่มเฟือยเล่นงานวิชัยด้วยอคติ หว่านไม่ช่วยหนุนให้ชื่อน้องชายได้แต่งงานกับผู้หญิงที่เธออยากได้เป็นลูกสะใภ้ เป็นฉากที่แสดงความเจ็บปวดในใจของวิชัยอย่างได้อารมณ์เสทือนใจ

ตัวละครอื่น ๆ ก็สะท้อนหนุ่มสาวชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่มีลักษณะต่าง ๆ กันในสังคมไทยสมัยนั้น ได้อย่างหลากหลายพอสมควร ที่น่าสนใจ คือ ตัวละครอย่างน้อย 2 - 3 คน ใช้เวลาว่างอ่านหนังสือ รวมทั้งตัวละครบางคนก็แสดงความคิดเห็นวิจารณ์เรื่องทหาร และเรื่องอื่น ๆ ในสังคมอยู่พอสมควร (เช่นพี่ชายของอนงค์ที่เป็นพลเรือนพูดว่าทหารเป็นพวกหลงตัวเอง ไม่ชอบคนอื่น) แม้ว่าตัวละครจะไม่ได้พูดเรื่องการเมืองในยุคนี้เลยก็ตาม คงไม่ใช่ดอกไม้นาคเป็นนักเขียนที่ไม่สนใจจะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเท่านั้น อาจจะเป็นเพราะว่าคนที่เธอมีโอกาสพบปะสมาคมก็คงไม่ค่อยคุยเรื่องการเมืองกับเธอด้วย เพราะคนชั้นสูงในสมัยนั้นคงจะระวังตัวเรื่องวิจารณ์การเมืองพอสมควร อย่างไรก็ตามเรื่องสมัยหลัง เช่น นีแผละโลก (2480) เริ่มวิจารณ์การเมืองแบบรัฐธรรมนูญจอมพลป.พอสมควร

แม้เรื่องยุคแรก ๆ อย่างหนึ่งในร้อยของเธอจะไม่สะท้อนการเมืองโดยตรง แต่ถ้าอ่านอย่างตั้งใจสังเกต ก็ sẽเห็นความคิดทัศนคติของคนชั้นสูงและชั้นกลางในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นมากพอสมควรทีเดียว และในแง่วรรณศิลป์แล้ว เรื่องของเธอก็เขียนได้น่าติดตาม ให้เรารู้สึกโหยหาสังคมกรุงเทพฯ สมัยก่อน ซึ่ง ดูจากสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นจะดีกว่ากรุงเทพฯ ในปัจจุบันมาก โดยทั่วไปมีคนดีและค่อนข้างดีอยู่มากกว่าคนกรุงเทพฯ ยุคปัจจุบันเยอะทีเดียว

คำบรรยายและบทสนทนา ดอกไม้นาคเขียนด้วยภาษาที่เรียบง่ายชัดเจนและรัดกุม แม้ว่าสำนวนและภาษาในปี พ.ศ. 2477 จะต่างไปจากปัจจุบัน แต่ก็ดูเป็นธรรมชาติเหมาะกับยุคสมัย มาอ่านสมัยนี้ก็ยังรู้สึกว่าเป็นภาษาเก่า ๆ ที่น่ารักมากกว่าสำนวน ลองดูสำนวนภาษาตอนที่วิชัยออกหักเพราะหญิงที่เขาแอบรัก ไปชอบชื่อน้องชาย ผู้เป็นนายทหารหน้าตาดี คล่องแคล่วกว่า

“วิชัยพยายามผลักใสและบอกตัวเองว่าเขาไม่เสียดายหญิงคนนี้ หญิงที่เขาสละแล้วเพื่อความสุขและความพอใจของตัวเองคนอื่น และทั้งของน้องด้วย แต่ความไม่เสียดายนี้นี้ก็เป็นแต่เพียงความไม่เสียดายที่วิชัยบอกกับตัวเอง เพื่อทรงระดับแห่งดวงใจ ไว้ในความบริสุทธิ์ แต่ก็ดวงใจนั้นแหละ ทั้งที่ได้รับความฟักฟุมนเป็นหนักหนาบางคราวก็ชวนเซไปได้เพราะความพลั้งเผลอแห่งคนผู้เป็นเจ้าของ แล้วก็เป็นพิษทำอันตรายแก่เจ้าของเองประจวบสนิมแห่งเหล็กเกิดแต่เหล็ก แล้วก็ทำลายเนื้อเหล็กให้กร่อนไปละนั่น

กิเลสอย่างหยาบ มีละโมภ 1 โกรธแล้วประทุษร้าย 1 รักจนมืดหน้า 1 ผู้มีธรรมกำกับในเช่นพระอรหันต์ฯ ย่อมสลัดเสียได้โดยเด็ดขาด เพราะเล็งเห็นแล้วทั้งโดยตัวอย่างและโดยรู้สึก ว่ากิเลสเหล่านี้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ใด ก็ชักพามนุษย์นั้นให้ทำกรรมอันลามก แต่ความรักที่ละเอียดอ่อนละมุนละม่อมค่อยเป็นค่อยไป แต่ทว่าซาบซึ้งดุจคืบ ความรักที่หวังทะนุถนอมเชิดชูผู้ที่ตนรัก ความรักชนิดนี้วิชัยมิได้สำนึกว่าอาจจะนำมาซึ่งความทรمانร้ายแรงดังที่เขาผจญอยู่ จึงบัดนี้ตัวเขาเปรียบทหารที่ถลำเข้าไปในแนวรบโดยปราศจากอาวุธ สำหรับป้องกันตัว และสิ้นปัญญาในอันที่จะออกอุบายเอาตัวรอดจากน้ำมือศัตรู ความทุกข์ในใจก็เปรียบได้ดังไฟสุมนขอน กระธนูเตรียมจะพุ่งโพล่งขึ้นทุกเวลา”

วิทยากร เชียงกูล

บางระจัน

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2481 สำนักพิมพ์เหม เวชกร

ไม้ เมืองเดิม

(พ.ศ. 2448 - 2485)

ในหนังสือ “อนุสรณ์ แด่ ไม้ เมืองเดิม” (พ.ศ. 2485) เหม เวชกรได้เล่าถึงชีวิตไม้ เมืองเดิมในฐานะเพื่อนสนิทว่า นามจริงของไม้ เมืองเดิมคือก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา (พ.ศ. 2448-2485) นักประพันธ์ซึ่งงานของท่านยกย่องว่า เป็นขอมนิยมในสมัยนั้น มีชีวิตที่ยากแค้นและสั้นมาก อายุเพียง 37 ปีเท่านั้น คงมีเวลาในการผลิตนวนิยายเพียงหกปี แต่ในช่วงเวลาเพียงเท่านี้ ก็สามารถผลิตนวนิยายได้ไม่ต่ำกว่า 38 เรื่อง ส่วนใหญ่พิมพ์จำหน่ายเป็นเล่ม มีลงพิมพ์ติดต่อกันในหนังสือพิมพ์รายวันเป็นเรื่องราวบ้างในระหว่าง พ.ศ. 2479 ถึง 2485 เรื่อง “ขุนศึก” เป็นนวนิยายที่ยาวที่สุด แต่เรื่องนี้ผู้เขียนเขียนไว้ไม่จบ เนื่องจากต้องจบชีวิตเสียก่อน

ไม้ เมืองเดิมตั้งต้นเขียนนวนิยายเรื่องแรกและเรื่องที่สองแต่ก็ต้องประสบความผิดหวังเนื่องจากสำนักพิมพ์ไม่รับพิมพ์ จนถึงเรื่องที่สามคือ “คนดีศรีอยุธยา” (ใช้นามปากกาว่า “ฮ. ไพรวัลลส์”) สำนักพิมพ์เหม เวชกรเป็นผู้พิมพ์จำหน่ายในปี พ.ศ. 2479 ปรากฏว่านวนิยายเรื่องนี้จำหน่ายได้ดีพอสมควร แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ นวนิยายเรื่องนี้มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นนักประพันธ์ของไม้ เมืองเดิมมาก เพราะทำให้ไม้ เมืองเดิมมีความเข้าใจและก็ตระหนักได้ดีว่า สไตล์ในการประพันธ์ “คนดีศรีอยุธยา” นี้เองที่ตนถนัด และเป็นสไตล์ที่ผู้อ่านส่วนใหญ่ด้วย

ในระยะต้น ๆ นวนิยายเรื่องที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงามที่สุดของไม้ เมืองเดิมก็คือ “แผลเก่า” ซึ่งยังผลให้นามปากกาไม้ เมืองเดิมที่นิยมชมชอบของผู้อ่าน พูดาย ๆ ว่า มีแฟนคิดจำนวนมาก “แผลเก่า” ถูกสร้างเป็นภาพยนตร์โดยศรีกรุงซึ่งเป็นผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่สำคัญในสมัยนั้น (ประมาณ พ.ศ. 2481) “แผลเก่า” ฉายครั้งแรกที่โรงภาพยนตร์เฉลิมกรุงซึ่งเป็นโรงภาพยนตร์ชั้นหนึ่งโรงเดียวในกรุงเทพฯ

ความจริง “แผลเก่า” เป็นนวนิยายที่มีพล็อตเรื่องธรรมดา ๆ เป็นเรื่องของความรักความแค้น ความหวังและความผิดหวัง อย่างนิยายทั่วไป แต่ที่มีผู้นิยมอ่านจนถึงนิยมชมภาพยนตร์ เมื่อสร้างขึ้นจากนวนิยาย น่าจะเป็นเพราะไม้ เมืองเดิมสามารถถ่ายทอดชีวิตชาวชนบทได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง แม้จนกระทั่งความรู้สึกนึกคิดของชาวนาชาวไร่ที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญของเมือง แม้แต่ภาษาที่ชาวชนบทใช้พูดกัน ไม้ เมืองเดิมก็รักษาความสมจริงไว้ ด้วยการใช้คำแทนคำว่า “กู มึง เอ็ง ข้า ฯลฯ...” ซึ่งภาษาดังกล่าว คนมีการศึกษามีฐานะในกรุงถือกันว่า หยาบคาย

จากผลสำเร็จในการสร้างนวนิยายที่ถ่ายทอดชีวิตจริงของชาวชนบทหรือคนบ้านนอกที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างสมจริง และก็หมดจดงดงามในแง่วรรณศิลป์ เราน่าจะยกย่องไม้

เมืองเดิมได้ว่า เป็นนักประพันธ์วรรณนิยมนิยมหรือสัจนิยม (Realism) ชื่อนักคนหนึ่งของวรรณกรรมไทย คุณสมบัติพิเศษของไม้ เมืองเดิมน่าจะอยู่ที่ ความกล้าริเริ่มสไตล์การประพันธ์นวนิยายที่พอจะเรียกง่าย ๆ ในสมัยนี้ว่า “แหวกแนว” กล่าวคือ “ไม่มีใครเหมือน และก็ไม่เหมือนใคร” ด้วยอย่างใดก็ดี สไตล์การประพันธ์ของไม้ เมืองเดิมที่ว่านี้ ในระยะแรกก็ใช้ว่าจะไม่มีปฏิกิริยาในด้านลบเสียเลย ตามที่“บรรเลง”(บรรพต สิงหนพันธุ์) นักประพันธ์รุ่นน้องที่เขียนสไตส์เดียวกับไม้ เมืองเดิมเล่าไว้ใน“อนุสรณ์”แก่ ไม้ เมืองเดิม” ว่า “ไม้ เมืองเดิมถูกกล่าวหาในระยะแรกเริ่มการประพันธ์นิยายของอ้ายลูกทุ่งชาวนาและอีสานชาวไร่ไร่เดิม ๆ มาว่า เป็นผู้ทำลายภาษา เพราะถอดคำเจรจาและอุปนิสัยของชาวป่าชาวไร่ตามบ้านนอกมาไว้อย่างแนบเนียนรัดกุมไม่ผิดเพี้ยน แม้กระทั่งความรู้สึกซึ่งคนบ้านนอกในนิยายเหล่านั้นรู้สึก...”

นี่คือ เคล็ดลับของความสำเร็จในฐานะนักประพันธ์ผู้สร้างนวนิยายที่แหวกแนวออกไปจากนวนิยายส่วนใหญ่ในสมัยก่อนจนถึงสมัยไม้ เมืองเดิม เส้นหัวของนวนิยายที่ไม้ เมืองเดิมสร้างจนกลายมาเป็นมนตร์ขลังที่นักอ่านสมัยนั้นติดกันจนอมแงม โดยเฉพาะผู้อ่านที่มีพื้นเพเดิมเป็นชาวชนบท แล้วเข้ามาศึกษา ทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ

ผมยังจำได้ว่าในสมัย พ.ศ. 2480 เศษ ๆ นวนิยายขายดีของไม้ เมืองเดิมที่สำนักพิมพ์เหม เวชกรจัดพิมพ์จำหน่าย จะมีราคาเล่มละ 15 สตางค์ มีขนาดที่เรียกกันว่า แปกหน้ายก ภาพหน้าปกและภาพประกอบเรื่องลายเส้นฝีมือ เหม เวชกร ระหว่าง พ.ศ. 2483-2485 ผมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมสี่-ห้า-หกอยู่ที่โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร ที่โรงเรียนมีที่ใส่หนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่สำหรับหนังสือพิมพ์รายวันเพื่อให้นักเรียนมาขึ้นพลิกอ่าน ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์รายวันที่ลงพิมพ์นวนิยายของไม้ เมืองเดิม จะมีนักเรียนมาขึ้นอ่านกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่องชายสามโบสถ์และขุนศึก จะมีนักเรียนมาขึ้นอ่านมากเป็นพิเศษ พุดง่าย ๆ ว่า อ่านจนติด ถ้าพูดอย่างสมัยนี้เพื่อนนักเรียนคงกล่าวถ้วนเป็น “แฟน” ไม้ เมืองเดิมทั้งนั้น และแฟนไม้ เมืองเดิมที่ว่านี้ ถ้วนมาจากต่างจังหวัดหรือชนบททั้งสิ้น เป็นลูกชาวนา ชาวสวน ฯลฯ ถ้วนแล้วแต่นิยมชมชอบนวนิยายที่ตัวละครมีชีวิต ความเป็นอยู่ แม้จนกระทั่งพูดจากันด้วยภาษาที่ตนเองคุ้นเคยมาตั้งแต่จำความได้นี่เองเป็นเคล็ดลับของความสำเร็จดังกล่าว ทำให้ไม้ เมืองเดิมต้องเร่งผลิตงานประพันธ์ประเภทนี้เนื่องจากมี “แฟน” นิยมอ่านเป็นจำนวนมาก

ในบรรดานวนิยายชีวิตชาวนาชาวไร่หรือชาวประมง ที่พอจะพูดรวม ๆ ว่า เป็นชีวิตชาวนาชนบท ที่นับว่าประสบความสำเร็จอย่างงดงาม มีผู้นิยมยกย่องอยู่จนทุกวันนี้ก็เช่น ชายสามโบสถ์ ศาลเพียงตา สีนินน้ำ เรือเพลงเรือเร่ ฯลฯ นวนิยายประเภทนี้ ถ้าจะพิจารณาโดยรวมแล้ว ทั้งเนื้อหาและรูปแบบ (วรรณศิลป์) ไม่แตกต่างกันมากนัก มักสะท้อนถึงชีวิตการต่อสู้ ความรัก ความแค้น ความหวังและความผิดหวัง บ้างก็ต้องต่อสู้กับอิทธิพลเถื่อนหรือความอยุติธรรม ที่คนส่วนใหญ่ของประเทศคือชาวนาต้องเผชิญอยู่ และปัญหาที่ว่า ผู้ต้องประสบเคราะห์กรรมอยู่เสมอ

มานั้น ก็ยังเป็นชาวนาอยู่ มาจนกระทั่งทุกวันนี้ เว้นเสียแต่ว่า จากชาวนาชาวไร่ คาสีดาสา ก็เปลี่ยนมาเป็นสมาชิกคนจน หากแต่สมาชิกคนจนทุกวันนี้ไม่มีไม้ เมืองเดิมเสียแล้ว

นอกจากนวนิยายประเภทวรรณกรรมหรือสำนิยน์ที่ถ่ายทอดชีวิตจริงของลูกทุ่ง นวนิยายอีกประเภทหนึ่งที่ไม่ใช่ เมืองเดิมมีความสามารถเป็นพิเศษในการประพันธ์ก็คือ นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Novel) นวนิยายประเภทนี้ที่ไม่ใช่ เมืองเดิมสร้างขึ้น มีจำนวนน้อยกว่านวนิยายประเภทชีวิตลูกทุ่ง น่าจะเป็นเพราะว่า นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์นั้น ไม่ใช่ เมืองเดิมต้องใช้เวลาศึกษาค้นคว้ามาก ส่วนมากจึงไม่มีดำเนินในแง่ของประวัติ และสามารถสร้างบรรยากาศในรั้วในวังได้อย่างหมดจดงดงาม อย่างเรื่องทหารเอกพระบันฑูร เป็นต้น

นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นงานประพันธ์ที่เด่นที่สุดของไม้ เมืองเดิม และก็น่าจะถือได้ว่า เป็นงานชิ้นเอกของนักประพันธ์ท่านนี้ก็คือ “บางระจัน” นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้สมบูรณ์พร้อม นับตั้งแต่หัวใจของเรื่อง (Theme) ซึ่งได้แก่ วิกรรมของชาวบ้านบางระจันในการสู้พม่าเข้าศึกจนตายหมดทุกคน ท่ามกลางความขาดแคลนและเห็นแก่ตัวของชนชั้นปกครอง ในส่วนเนื้อหาของเรื่อง ไม้ เมืองเดิมสามารถสร้างวีรบุรุษของชาวบ้านบางระจันให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีก และก็อย่างสอดคล้องกับความจริง เว้นเสียแต่ว่า จะมีข้อเท็จจริงใหม่ ๆ ที่นักประวัติศาสตร์สมัยหลังไม้ เมืองเดิมได้ค้นพบ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นวิสัย สำหรับรูปแบบนั้นนับว่าหมดจดงดงาม ทั้งในแง่ของความสมจริง และในแง่ของวรรณศิลป์ โดยเฉพาะฉากสุดท้ายที่ชาวบ้านบางระจันสู้ตายหมดทุกคน แต่ละชีวิตที่ล้มลงด้วยดาบพม่า คนแล้วคนเล่า สามารถเรียกน้ำตาจากผู้อ่านได้

ไม้ เมืองเดิมตั้งต้นเรื่องบางระจัน โดยแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างท้าวบุตรชาย นายทหารยอดฝีมือที่ถูกสังขักถันเกล้ง เพราะรักผู้หญิงคนเดียวกัน ท้าตกเป็นเป้าหมายของสังขักที่อาศัยอำนาจในตำแหน่งหน้าที่ในฐานะทหาร คุมพลออกมาไล่ล่าจับตัวท้าว ความจำเป็นบังคับให้ท้าวต้องคุมสมัครพรรคพวกออกไปเป็นโจรแบบโรบินฮู้ด แต่เนื่องจากเป็นช่วงจังหวะที่พม่ารุกรานไทย ส่งทหารออกปล้นสดมภ์และทำร้ายชาวบ้านอย่างโหดร้าย ท้าวจึงหันดาบใส่พม่า ยังผลให้คู่แค้นคู่มากลายเป็นเพื่อนรักที่ต่างฝ่ายต่างก็ยอมสละความอาฆาตบาดหมางด้วยเรื่องส่วนตัว กอดคอกันสู้ศัตรูของแผ่นดิน ท้าเกิดความสำนึกผิดจากการที่ต้องสู้รบกับทหารหลวง จนคนของตนต้องเสียชีวิตไปด้วย ฉากนี้ไม้ เมืองเดิมบรรยายได้อย่างสมจริงและก็มีชีวิตชีวา สะท้อนถึงความเชื่ออันเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนไทยสมัยก่อน ทุกวันนี้เห็นจะไม่มีเสียแล้ว

“ทัพยี่นคูสีแดงเพ็งจะหมาดของเลือดที่เซ็ด แล้วก็หวนนึกสงสาร
ซากศพที่นอนดิน 7-8 คน และเจ็บอีกมาก แล้วเรียกพลให้มายืนอยู่โคนไม้
นั้น

“น้องกู มึงเป็นพยานด้วยกันทุก ๆ คนเถอะ กูทำผิดเพราะรักชีวิต
พวกเรานี้เท่านั้น แต่...” มันชี้มือไปที่รอยไม้ “นั่นมันเป็นเลือดข้า
แผ่นดิน เลือดทหารที่กูไม่ยอมให้เปื้อนมืออ้ายโจรอย่างกู ก็ไม่รู้จะแก้ตัวขอ

ขมาโทษใคร คุณต้องพึ่งต้นไม้นี้ ภูเขาเชิญผีเจ้าของเลือดมันมาเป็นทวดอยู่
นี้ คุณจะคุกเข่ากราบขอขมาไปถึงผีที่นอนดินอยู่บ้านคำหยาดโน้น และขอให้
น้องกุสามคนที่นอนตายกลางรบนั่นขึ้นสวรรค์เถิด” ลั่นคำมั่นจึงคุกเข่าลง
พลทั้งหมดยกเท้าตามมัน

“ทัพอธิษฐานนิงนาน หัวใจเจ็บสนิททวนไปบ้านคำหยาด ทวนไป
ยังศพที่มันกำลังรำลึกขอขมาโทษ เพราะอ้ายสังข์และอ้ายขาบแท้ที่เห็นแก่
สุขชั่วใจเดียวตัวคนเดียว จึงพลอยให้ข้าแผ่นดินต้องมาขับเพราะหันสู้กันเอง
ทหารและน้องกูจึงจกชื่อเรียงเรียงไร้แล้วแต่ ชีวิตมึงดับไปแล้วอยู่ไหน
แต่เลือดมึงจะติดไม้กร่างนี้อยู่ ให้คนบูชาตลอดชีวิตไม้ แล้วมันลูกโซเซหัก
กิ่งไม้ปักโคนต้นไม้เป็นการคำนับ และก็ได้ผ้าห่มอี่แฟงมันอุทิศให้เป็นผ้าห่มไม้
กร่างเทพารักษ์นั้นต่อไป”

บางระจันถ่ายทอดจุดเริ่มต้นของการต่อสู้ และวีรชนของประชาชนชาวไทยก็มีชีวิตชีวาขึ้น
มาอีกครั้งหนึ่ง วีรชนเหล่านี้สู้ตายกับค่ายบางระจัน กว่าคนรุ่นหลังจะสร้างอนุสาวรีย์ให้ เวลาที่
ล่วงไปถึงร่วมสองศตวรรษ

“ไ้ว่าเมืองไทยจะสิ้นคนดีก็หาไม่ ชายชาติทหารของไทยยังจะพอมิ
พอลา นายแท่นชาวบ้านศรีบัวทองแขวงเมืองสิงห์ซึ่งหลบตัวซุ่มอยู่พร้อม
ด้วยพวกพ้องเพื่อนฝูงอีกสามคนล้วนแต่มีฝีมือเป็นหัวหน้า และชาวพื้นบ้าน
ศรีบัวทองด้วยกันคือ นายโชติ นายอิน นายเมือง ส่วนพวกชาวบ้านพื้น
วิเศษชัยชาญ ต่างก็บอกเล่าถึงข้อปรีกษาคลงกับผู้เป็นหัวหน้ามีฝีมือพวก
บ้านเดียว คือ นายทองแก้วบ้านโพธิ์ทะเลกับนายดอกไม้ชาวบ้านกรับ เมื่อ
ต่างรู้และหัวใจตรงกันว่า จะขอกอดคอสู้ตายทุกยิบดา ตายไหนตายกัน แล้ว
พวกชายใจทหารทั้งหกก็ประชุมปรึกษารับอุบายที่จะทำกันในวันรุ่งขึ้น...”

ภาพของการร่วมแรงร่วมใจอย่างที่ทำได้ยากในหมู่คนไทยทุกวันนี้ ไม้ เมืองเดิมพรรณนา
ออกมาแจ่มชัดด้วยความรู้สึก

“เสียงตะโกนกู่ก้องยังอิงคึงไปอีกนาน กอดคอกันสะอื้น...รักบ้าน
เกิดเมืองนอน แขนเลือดไหลย้อยเพราะปลายมีดจ๋า ดาบเฉือนเนื้อให้เลือด
มันไหล ร้อยแผลนี้ยังไม่เจ็บเหมือนแผลใจที่ถูกข่มเหง ปากก็พราสาบานไม่
ขาด บ้างคุกเข่าหันหน้าสู่ทิศกรุง...แล้วกราบลงบนผืนนาบ้านระจัน ทั้งดาบ

มิดชว่อน มือประนมอธิษฐานพลีชีวิตให้แก่ชาติ...สองแขนจะขอทำศึกให้
ถวายเป็นแผ่นดิน...สองมือจะกำดาบกันประเทศ สองแขนทั้งสี่ร้อยคนของบ้าน
บางระจันและชาวแขวงอื่นจักเป็นกำแพงเหล็กล้อมชีวิตเด็กชีวิตหญิงและปู่ย่า
ตาหวด แล้วก็เสียงกึกก้องดังไปอีก ตะโกนไปอีกว่า ดังค่าย...ดังค่ายรบกับ
มัน...เมื่อเสียค่ายก็จะขอเอาค่ายเป็นหลุมฝัง เอาบ้านระจันนี้แหละเป็นป่าช้าฝัง
อายันกรบบ้านระจันโดยไม่ยอมถอยหรือทิ้งค่ายโดยเด็ดขาด"

พม่ายกกำลังเข้าปราบถึงเจ็ดครั้ง ค่ายบางระจันสามารถต่อต้านอย่างกล้าหาญจนแตกพ่าย
ไปทุกครั้ง หากแต่ครั้งสุดท้าย พม่าได้แม่ทัพคือ สุกี้พระนายกองที่เคยอยู่เมืองไทยมาก่อน และก็
ใช้ปืนใหญ่ยิงกระหน่ำเข้าใส่ ไม่รุกสวาท โดยที่บางระจันเป็นรองอยู่แล้วตรงที่ไม่มีปืนใหญ่ สุ
กี้พระนายกองจึงใช้จุดเด่นของตนทำลายจุดด้อยของบางระจัน เมื่อบางระจันไปขอปืนใหญ่จากกรุง
ศรีอยุธยา ทางกรุงก็ไม่ยอมให้ ด้วยเหตุผลของทหารที่ไร้เดียงสา เช่นเดียวกับเมื่อพระเจ้าตากยังปืน
ใหญ่ต่อต้านพม่าก็ถูกห้าม เพราะเกรงว่า สาวสนมนางกำนัลจะเสียขวัญ ภายหลังมีผู้สันนิษฐานกัน
ว่า ความจริง กษัตริย์และชนชั้นปกครองกรุงศรีอยุธยาสมัยนั้น เกรงพระเจ้าตากจะตั้งตัวเป็นใหญ่
และก็จะมีความสำคัญเหนือพวกตน ถ้าสามารถพิชิตพม่าได้

เหตุผลดังกล่าวน่าจะนำมาใช้กับการที่กรุงศรีอยุธยาไม่ยอมให้ปืนใหญ่แก่ชาวบ้านบางระ
จัน ไม่ใช่เพราะเกรงว่าจะตกไปอยู่กับพม่าหรอก หากแต่เกรงว่า ชาวบางระจันจะมีอาวุธเข้มแข็ง
ถ้าสามารถต่อต้านพม่าได้แล้ว ทางกรุงศรีอยุธยาเองจะไม่สามารถปกครองได้อีกต่อไป เหตุผล
สำคัญก็คือ กรุงศรีอยุธยาพินาศได้ เอกราชของชาติก็สูญเสียได้ แต่ฐานะของชนชั้นปกครองต้อง
คงอยู่อย่างเดิม ถ้าสถานะเดิม (Status Quo) ต้องเปลี่ยนไป กรุงศรีอยุธยาพินาศเสียดีกว่า

จากสุดท้ายซึ่งเป็นอวสานของชาวบ้านบางระจัน เป็นฉากที่สามารถเรียกน้ำตาจากผู้อ่าน
ได้ ขณะชาวบางระจันตายลงไปเกือบหมดนั้น

"บุตรชายนายทหารอาทมาตเมื่อปลงชีวิต ถวายเป็นที่ระลึกบูชาชาติเสร็จก็ร่ำลาและให้สดี
คนอื่น

"สังข์ เราจะตายพร้อมกันหมด เราไม่รอดแล้ว บ้านระจันก็ล่มแล้ว เราจะอยู่ดูหน้าใคร
อีก"

น้องเขยทหารกล่อมมณเฑียรใจ รอบคายนี่ล้วนแต่หน้าศึกพรุ่งพร้อม แต่ไทยนั้นนอน
สนิทหน้าแนบแผ่นดินซบไปแล้วทั้งสิ้น

"ฉันจะตามไปตายร่วมทุกแห่ง แต่หญิงห้อยมโนแล้วจะยอมตาย"

"ห้อยมศิกมากข้างหน้านี่แหละ แฝงเอ๊ย ขึ้นมาเคียงที่เจ็ด มาตายเคียงพี่ ใกล้หัวใกล้เมีย"
มันกัวกมือแฝงเมื่อเจ้าประชิดมาแล้ว และจวงก็ขึ้นคู่สายสังข์ ยืนหยักรับศึกเป็นสองคู่ ทัพก็กล่าว

ไปอีก “เราจักยืนตายตรงนี้” ก้าวเดียวก็จะไม่ยอมถอย และไม่รูล้ำหน้า เพราะจะทำให้แยกกันตาย...”

นักวิจารณ์ศิลปวรรณกรรมชาวตะวันตกสมัยใหม่เคยสรุปไว้ว่า นวนิยายคือมหากาพย์ของชนชั้นกลาง ด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์อันสูงส่งของบางระจันที่ไฉ่ เมืองเดิมประพันธ์ บางระจันก็คือมหากาพย์ของประชาชนไทย ที่ได้สละชีวิตกรรมอันเป็นอมตะของชาวบ้านบางระจันชั่วนิรันดร์กาล

ทวีป วรดิกล

8 พฤษภาคม 2540

ประวัติไฉ่ เมืองเดิม

เป็นนามแฝงของ ก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา เกิดวันที่ 21 มิถุนายน 2448 ที่พระนคร เป็นบุตรของ ม.ล.ปรี และม.ล.หญิงแสง พึ่งบุญ ได้รับการศึกษาจนชั้นมัธยมโรงเรียนวัดบวรนิเวศ และรับราชการในกรมบัญชาการ มหาดเล็ก ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 อยู่ระยะหนึ่งก็ออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวตามหัวเมืองต่าง ๆ แม้เขาจะมาจากตระกูลราชินิกุล แต่ครอบครัวก็ยากจน ตัวเขาเองก็อยู่อย่างซอมซ่อ แต่เขาเป็นนักอ่านและนักศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง เริ่มเขียนหนังสือในปลายปี 2478 เมื่ออายุได้ 30 ปี โดยใช้นามแฝงว่า ฮ. ไพรวัลล์ ภายหลังเปลี่ยนมาใช้นามแฝง “ไฉ่ เมืองเดิม” เขียนเรื่องแรกคือ แผลเก่า ซึ่งเป็นเรื่องโรแมนติกที่คนชื่นชอบกันมาก หลังจากนั้นก็เขียนนิยายแนวลูกทุ่งและแนวประวัติศาสตร์ออกมารวมแล้วราว 40 เล่ม ในช่วง 6-7 ปี ก่อนที่เขาจะเสียชีวิตในปี 2485 (ในวัยเพียง 37 ปี) เนื่องจากโรคภัยไข้เจ็บอันเป็นผลมาจากการดื่มสุราจัด นิยายเด่น ๆ เรื่องอื่น ๆ ของเขาคือ ชายสามโบสถ์ ทหารเอกพระบัณเฑาะฐ ขุนศึก (นิยายขนาดยาวที่เขียนไม่จบ)

หญิงคนชั่ว

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2480

ก.สุรางคนางค์

(พ.ศ.2454-)

เมื่อเอ่ยชื่อ ก.สุรางคนางค์ ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง หญิงคนชั่ว ในปีพ.ศ. 2480 ขณะที่เธอมีอายุ 26 ปี บางทีอาจมีผู้อ่านไม่มากนักที่รู้จักผลงานของเธอชิ้นนี้ หากแต่ผู้จักเธอจากผลงานอันโด่งดัง “บ้านทรายทอง” ซึ่งถูกนำมาดัดแปลงเป็นบทละครทางโทรทัศน์ และภาพยนตร์ ครั้นแล้วครั้งเล่ามากกว่า

นวนิยายเรื่อง บ้านทรายทอง (ลงในปียมิตร 2493)อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ หญิงคนชั่ว ในหลายประการ ก่อนอื่นใดทั้งหมด บ้านทรายทอง เป็นชีวิตในฉากละครโรงใหญ่ของผู้มั่งคั่ง มีชีวิตแวดล้อมด้วยทรัพย์สินถุกการ พงมาน สว่างวงศ์ นางเอกของเรื่องนั้น แม้เธอจะต้องเห็นเคหน้อยต่อผู้กับการคหมีนนานาประการ แต่เธอเป็นตัวแทนความคิดใหม่แบบชนชั้นกลาง เธอกล่าวาจาอันคมคายวิพากษ์วิจารณ์พวกชนชั้นสูง อันเป็นความปรารถนา ที่ต้องตรงกันกับผู้อ่านส่วนใหญ่ที่สังกัดชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง เธอจึงกลายเป็นผู้ชนะใจ “คุณชายกลาง” และเปลี่ยนฐานะไปเป็นเจ้าของบ้านทรายทองเป็นผู้สืบทอดตระกูลผู้มั่งคั่งอย่างแท้จริงในที่สุด ซึ่งนี่ก็เป็นความหวังความฝันอีกด้านหนึ่งของชนชั้นกลางอีกเหมือนกัน

ผู้ที่อ่านบ้านทรายทองแล้วรู้สึกพึงพอใจ อิ่มใจ กลับจะรู้สึกตรงกันข้าม เมื่ออ่านเรื่องราวของ รื่น “หญิงคนชั่ว” ซึ่งทั้งยากจนและต่ำต้อย รื่นเป็นหญิงสาวลูกชานาฉะเชิงเทรา แม้รื่นจะเป็นเด็กสาวสะสวยบริสุทธิ์ แต่เธอก็เป็นเพียงชานา เป็นชนชั้นล่างตามที่สังคมมักเข้าใจ ต่อมาเธอหลงคารมของชายหนุ่มผู้มาจากกรุงเทพฯ ตามเขาเข้าเมืองกรุง จนกระทั่งเธอถูกนำไปขายเป็นหญิงโสเภณี (ถึงตอนนี้เธอจะเลื่อนฐานะลงไปต่ำกว่าชนชั้นชานา)

ไม่มีเหตุการณ์มหัศจรรย์ใดได้เกิดขึ้น แม้ผู้อ่านจะภาวนาให้เป็นเช่นนั้น นอกเสียจากว่า รื่นได้กลายเป็นหญิงสาวที่ถูกบังคับให้ “ขายตัว” แม้ผู้อ่านจะรู้สึกใจชื้นขึ้นมาบ้าง เมื่อรื่นของเรามีโอกาสพบกับชายหนุ่มน้ำใจดีนามว่า วิทย์ เขาทำท่าเข้าใจรื่น เขาดูจริงใจ และเขาบอกว่าเตรียมจะพา รื่น “ออกไป” จากที่ๆ รื่นเคยอยู่ เพื่อไปเป็น “ภรรยา” ของเขา แต่สุดท้าย ความโหดร้ายของสังคมต่างหากที่ยึดครองพื้นที่ได้มากกว่า ตามความเป็นจริงของโลก วิทย์พระเอกของรื่นตัดสินใจไปเรียนต่อเมืองนอกเพราะเหตุว่า ครอบครัว “ผู้คู้มั่งคั่ง” ไม่มีวันยอมรับสะไภ้ “คนชั่ว”

แต่ทว่ารื่นตั้งครรภ์เสียแล้ว และเธอกำลังจะให้กำเนิดบุตรกับวิทย์คนหนึ่ง....ณ ใจกลาง “สำนักโสเภณี” ที่เธอ “ทำงาน” อยู่นั่นเอง

ผู้อ่านคงจะเห็นใจรึ้น เห็นใจที่ชะตากรรมทำให้เธอมาพบกับเหตุการณ์อันเลวร้าย และในฐานะที่เธอเป็นนางเอก ควรจะมีอะไรคลับแคลให้รึ้นมีทางออกอะไรสักทางหนึ่งบ้าง แต่ ก.สุรางคนางค์ ใจเค็ดันัก เธอให้ไม่ได้ เพราะว่า ก.สุรางคนางค์ ไม่ได้ “บ๊น” รึ้นขึ้นมาให้เล่น ตลกกับผู้อ่าน ก.สุรางคนางค์ไม่ได้ต้องการเอาใจผู้อ่าน เธอได้ตัดสินใจแล้วว่า เธอจะเขียนเรื่องราว รันทดของหญิงคนชั่ว ผู้อ่านจะต้องเตรียมใจไว้เสียแต่เนิ่นๆ ในเรื่องนี้เธอได้เตือนผู้อ่านไว้แล้วในคำนำของเธอว่า

“โลกทั้งโลกย่อมต้องอยู่ด้วยสุขและทุกข์ เมื่อมีความแจ่มใสสดชื่น ก็ต้องมีความเศร้าหมอง เป็นของคู่กัน โลกจะพลิกเพี้ยนไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริง มั่งคั่ง สมบูรณ์ แต่เพียงด้านเดียวหาได้ไม่ว” (หน้าคำนำ)

ความเศร้าหมอง ที่ ก.สุรางคนางค์ ว่านั้นมีไว้สำหรับรึ้นนี้แหละ รึ้นต้องหอบลูกสาวของเธอไปฝากคนอื่นเลี้ยง และตนเองก็แสวงหาหนทางเลี้ยงชีพด้วยหนทางแห่งอาชีพปริศนา เพื่อหาทางเลี้ยงลูกน้อย ผู้อ่านอาจจะรู้สึกได้ว่า ก.สุรางคนางค์ ให้ความพยายามน้อยไปหน่อยที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่ารึ้นได้พยายามเพียงใดที่จะประกอบสัมมาอาชีพ เพราะ ก.สุรางคนางค์ต้องการตัดลัดไปสู่ ‘พล็อต’ ของเธอที่ว่า โชคชะตาทำให้รึ้นกลายเป็นผู้ต้องสาป กลายเป็นหญิงโสเภณีที่ร่อนเร่ขายตัว ตั้งแต่เหนือจรดใต้ เรื่องของรึ้นไม่ “สนุก” เสียแล้ว ลำพังการขายตัวของหญิงผู้มีน้ำใจซื่อใส สะอาด เช่นรึ้น ผู้อ่านก็รู้สึกสลดใจอยู่พอแรง เป็นสิ่งที่เหลือจะทนที่รึ้นถึงกับต้องประพฤติดนเช่นคนอับจนสิ้นคิดเช่นนั้น รึ้นไม่มีทางอื่นเลยจริงๆ หรือ เช่นสะสมเงินจากการขายตัวมาขายของเล็กๆ น้อยๆ หักเย็บผ้า ทำงานแบกหาม หรืออะไรอื่นสักอย่างหนึ่ง ผู้อ่านเพียงแค่อาจตั้งคำถามด้วยไม่พอใจที่ชีวิตรึ้นลำเค็ญเกินไป

วิทย์เป็นผู้คิดหรือไม่ ผู้อ่านคงจะลงโทษวิทย์ได้ไม่เต็มทีนัก แม้วิทย์จะไม่ได้รักษาสัญญาที่ให้ไว้แก่รึ้น เขาไม่กลับมารับรึ้นไปเป็นภรรยา แต่ก็น่าเห็นใจเขาอยู่บ้างเหมือนกัน เขาถูกคัดค้านทัดทานจากทุกคน แม้แต่จากรึ้นเองว่าเขาจะรักหญิงโสเภณีได้อย่างไร เขากำลังจะทำในสิ่งที่เขารู้ว่าไม่ได้ วิทย์เองก็ไม่ใช่ว่าเขาที่เข้าใจโลก หรือเป็นตัวของตัวเองมากนัก เมื่อรึ้นทัดทานว่าเขาแน่ใจหรือว่าจะเดินคู่กับรึ้นเคียงกันไปได้ในทุกที่ เขาลังเลใจ เขาเพียงแค่เป็นคนที่มีน้ำใจ แต่เขาไม่ใช่ “พ่อพระ” และทำไมเล่าจะต้องเกณฑ์ให้เขาเป็น ในเมื่อในสังคมก็ยากนักที่จะเกิดมี “พ่อพระ” ขึ้นมาได้ ถึงตอนนี้ผู้อ่านเองก็ยังคงลังเลใจว่า ถ้าเราจะต้องเป็นผู้ร่วมแบกรับชะตากรรมไปกับรึ้น เราจะทนได้หรือไม่ จะทำอย่างไรในสถานการณ์เช่นนั้น

สิ่งอันจรรโลงใจและทำให้เราต้องอ่านชีวิตของรึ้นให้ “จบ” ก็คือสิ่งที่ ก.สุรางคนางค์เรียกว่า “ความดี” ซึ่งข้าพเจ้าใคร่จะขอเรียกว่า “เจียมตัว” ไปพลางก่อน แม้รึ้นจะเป็นหญิงขายตัว แต่เธอรักษาความเจียมตัวไว้ได้เสมอต้นเสมอปลาย รึ้นไม่ได้ยินดีที่จะได้เป็นภรรยาของวิทย์ เธอวิตก

กังวล และเศร้าหมอง เมื่อวิทย์จากไปอย่างแน่นอนแล้ว รื่นก็ไม่ได้ประหลาดใจจนคุมชีวิตไว้ไม่ได้ เธอก็มหันหลังดูลูก ประคองชีวิตของเธอ เธอนึกถึงโลกในทางที่ดีและพยายามไม่คิดร้ายผู้อื่น เธอมีได้ทวงสิทธิแห่งการเป็นแม่ของลูกจากวิทย์ (ซึ่งแม้ว่าเธอทำก็ไม่แน่ว่าเธอจะเป็นฝ่ายได้) คลอดจากชีวิตของริน เธอมองเห็นแต่ความผิดพลาด ความรู้ค่าความต่ำต้อยของตัวเอง เธอไม่เคยคิดลงโทษใครเลย ถ้าความตระหนักในความต่ำต้อยของตนเช่นนี้คือ “ความดี” รื่นก็ ดี อยู่พอแรงทีเดียว

รินมี สมร หญิงโสเภณีอีกคนหนึ่งเป็นเพื่อนคู่ใจ สมรช่วยให้รินได้พักพิงอยู่ในระยะสั้นๆ หลังจากที่ชีวิตรินทำท่าจะเลวร้ายจนหม่นไหม้ สมรช่วยให้รินได้ ออกจาก ‘สำนักโสเภณี’ ไปเป็นคนใช้เขาอยู่ สักพัก สมรยังคงมีสถานะเป็นหญิงคนชู้ เพื่อเลี้ยงตนและเลี้ยงดูริน และปลูกปลอบใจ รื่นอยู่ตลอดมา ระหว่างที่รินตั้งครรภ์ จนรินคลอดลูกหญิงของเธอ แต่สุดท้ายรินต่างหากต้องออกไปขายตัวอีกครั้งเพราะสมรล้มเจ็บ และเพื่อเลี้ยงดูตัวเองและลูกน้อย น้ำใจของสมรและรินที่มีต่อกันและกันในยามนี้สะท้อนให้เห็นถึงมิตรแท้ในหมู่คนยาก

วันหนึ่งอีกไม่นานเลย รื่นก็หมดสภาพแห่งการเป็นหญิงสาวสวยเสียแล้ว รื่นทรุดโทรมลงจนจำไม่ได้ เธอกำลังตัดสินใจจะเลิกอาชีพหญิงขายตัวอีกครั้งหนึ่ง และในเวลาเช่นนี้เองเธอกลับได้พบวิทย์โดยบังเอิญ ซึ่งบัดนี้จบการศึกษาจากต่างประเทศแล้ว รื่นไม่อาจหวังสิ่งใดได้อีกแล้ว แม้ว่าวิทย์จะเข้าใจรินได้ในที่สุด และเชื่อว่าลูกของเธอเกิดมาจากเขา แต่เธอไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่อีกเลย ที่ตนเองหรือวิทย์จะนับถืออยู่ร่วมกัน

บัดนี้เธอไม่ใช่รินที่เพียงแต่ถูกหลอกมาจากบ้านนอก แต่เธอกลายเป็นโสเภณีอาชีพโดยแท้ เธอไม่มีสิ่งใดอีก นอกเสียจากลูกน้อยวัย 7 ขวบ ซึ่งฝากให้ผู้อื่นเลี้ยงไว้ รื่นเพียงแต่ขอให้วิทย์รับภาระเลี้ยงดูลูกของเขา ส่วนรินคิดว่าเธอไม่ควรเข้าใกล้ให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ลูกน้อยผู้เป็นหญิง ผู้อ่านคงจะนึกชมเชยที่แม้วิทย์ ของริน จะแต่งงานไปแล้วกับหญิงอื่น แต่เขาก็ยังแสดงเจตนารับผิดชอบต่อรินและลูก ก.สุรางคนางค์ พยายามจะเปิดช่องให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ยืนอยู่ในชนชั้นที่สูงกว่ารินอยู่มากทีเดียว เพื่อหาทางออกให้ผู้อ่านเชื่อมั่นในความคิดว่ามีอยู่ในที่ที่เราอยากให้มีเหมือนกัน กล่าวคือแม้หญิงคนชู้เช่นรินจะมีน้ำใจดี แต่บรรดาพวกคนร่ำรวยมั่งคั่งก็เชื่อว่าจะต้องเป็น “คนชั่ว” อย่างน้อยในกรณีของวิทย์เขาก็ไม่ใช่คนเลว เขาอาจไม่ใช่อำมาตย์พระเอกในฝัน แต่เขาก็มีความดีบางอย่าง มีความรับผิดชอบแบบที่มนุษย์พึงมี อย่างน้อยก็ต่อลูกในไส้ของเขานเอง นอกจากนี้ จิตราภรรยาของเขาก็ยังมีน้ำใจดียอมรับเลี้ยงดูของรินไว้โดยเต็มใจ นี่ก็เป็นการช่วยยืนยันความใจกว้างของ “ผู้ดี” อีกแรงหนึ่ง ลองคิดดูเล่นๆ ว่า ถ้ารินของเราลุกขึ้นมาเรียกร้องวิทย์เกินกว่าที่เขาจะ ให้ได้ และรินก็กล่าวโทษต่อเขา คราวนี้วิทย์จะยังเป็นผู้ซึ่ง ‘ผู้ดี’ อยู่ไหม และรินเล่า เธอจะกลายเป็นคน ‘ไม่ดี’ ไม่ผู้จักประมาณตนไปหรือเปล่า

นวนิยายในแนว “หญิงคนชู้” นี้เป็นเส้นทางชีวิตของหญิงสาวชาวบ้านนอกผู้ถูกหลอกมาขายเมืองกรุงในยุคเก่าก่อน ประมาณว่าในราวปี พ.ศ. 2480 ในสมัยเช่นนั้นการที่หญิงถูกล่อลวง

จากหมู่บ้านมาขายข้าวเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องขายหน้าของพ่อแม่ พี่น้อง ญาติมิตร จนไม่อาจยื้อนคั้น การหายไปจากบ้านเป็นปัญหาร้ายแรงๆ พอๆ กับปัญหาที่รินเธอถูกหลอกไปขาย รินเองก็รู้สึกว้าวเธอไม่อาจกลับบ้านไปเป็นหญิงชานาเช่นเดิมได้อีก เพราะตราหน้าที่ว่าเธอถูกหลอกเข้ากรุง แสดงให้เห็นว่าเส้นศีลธรรมเวลานั้นเป็นเส้นที่เด็ดขาดรุนแรงเอาการอยู่ หวนคิดว่าถ้าเป็นในปัจจุบันนี้ ความร้ายแรงของเรื่องก็อาจจะลดลง เพราะเด็กสาวๆ มีกฎเกณฑ์ทางเพศควบคุมน้อยลง รวมทั้งการไปมาระหว่างต่างจังหวัดกับกรุงเทพฯ ก็ดูเป็นเรื่องธรรมดาไปแล้ว แม้ว่าหญิงอาจพลาดพลั้ง เพราะถูกลวงก็ดี หรือเพราะใจสมัครก็ดี เพียงระยะเวลาหนึ่ง เธออาจจะกลับเลือกทางชีวิตอื่นๆ อีกทางหนึ่งก็ได้ และโดยที่อาจไม่ได้ถูกประณามรุนแรง และไม่จำเป็นต้องหลุดเข้าไปเป็น “หญิงคนชั่ว” เต็มตัวอย่างกรณีของริน

กล่าวในแง่นี้จะเห็นได้ว่า การยอมรับเรื่องความดี-ชั่วนั้นแปลก มันเปลี่ยนแปลงความหมายไปตามยุคตามสมัย ตามแต่ช่องทางของมัน มันไม่ใช่สิ่งที่ป็นสัจจะนิรันดร์

ฝ่ายสมรนั่นเล่า เธอเป็นใครอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจทีเดียว สมรเป็นหญิงโสเภณีผู้มีน้ำใจงาม เธอมอบความช่วยเหลือให้แก่รินอยู่เสมอ แม้กระทั่งเสี่ยงภัยเพื่อเพื่อนในยามยาก สมรต่างกับริน เธออาจจะเสียใจสำหรับชีวิตหญิงโสเภณี แต่เธอไม่เสียเวลา หรือทุกข์ระทมอยู่กับคำถามทางศีลธรรมแห่งอาชีพ สมรเสียสละผู้คนในอาชีพอื่นสังคมอื่นไว้อย่างคมคาย เธอรู้ว่ามีชีวิตเลวปะปนอยู่ในหลายที่ สมรมีความสุขตามสมควร แม้จะอยู่ในอาชีพ “ชั้นต่ำ” สมรคิดว่าคนที่อยู่ในอาชีพ “ดี” ก็ไม่แน่ว่าจะสะอาดไปกว่าผู้หญิงขายข้าวอย่างเธอเสมอไป สมรรู้จักตัวของเธอดีพอทีเดียว กล่าวในแง่นี้ต่างกับกับริน ซึ่งต้องคอยปกปิดตนเอง หลบหนีสังคม เพราะสำนึกฝ่ายดีของเธอเปี่ยมด้วยความละอาย และความรู้สึกต่ำต้อยเป็นสาระสำคัญ รวมทั้งว่าเธอมองโลกภายนอกในด้านดีงามจนเกินไป ทำให้ยิ่งเห็นตนเองต่ำต้อยลงไปอีกมาก หากว่าความรู้สึกเจียมตัวของรินเป็นความดีชนิดหนึ่ง ความรู้สึก “ไม่เจียมตัว” ของสมรเป็น “ความดี” หรือเปล่า

กล่าวในแง่โครงเรื่อง หญิงคนชั่ว เป็นนวนิยายที่มีโครงเรื่องธรรมดาๆ หากแต่ความสามารถในการสร้างรายละเอียดเหตุการณ์ และการผูกบุคลิกตัวละครสร้างความซับซ้อนเหตุการณ์ต่างๆ ช่วยให้เรื่องราวน่าติดตามได้มากขึ้น และประการสำคัญคงจะอยู่ที่ว่า “หญิงคนชั่ว” เล่มนี้พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2480 ซึ่งเวลานั้นการที่นักเขียนหญิงจะเขียนนวนิยายแบบนี้ และโดยที่มีโสเภณีเป็นตัวเอกคงจะเป็นเรื่องแปลกเอาการอยู่ บ้างก็คิดว่าคงจะเป็นนวนิยายเรื่องโป๊ เล่นเอาวงการนักเขียน นักอ่านกล่าวขวัญเรื่อง “หญิงคนชั่ว” กันอยู่นานทีเดียว ร้อนถึงพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ต้องทรงออกมาวิจารณ์หนังสือเล่มนี้เพื่อปกป้อง “หญิงคนชั่ว” ใจความสำคัญว่า

“เรื่อง “หญิงคนชั่ว” สมจะเป็นจริงได้ ตัวละครทุกตัวดูเป็นคนจริงๆ มีเลือดมีเนื้อ มีใจ แต่เป็น “เงา” ทั้งตอนเล็กๆ น้อยๆ เช่น การเล่าถึงสภาพการในบ้านนอก ถึงการทำบุญที่วัดในบ้านนอก การละเล่นต่างๆ สภาพการอยู่กินของหญิงคนชั่ว ชีวิตในสถานที่ซึ่งเรียกกันว่า “ช่อง” ก็ดูน่าจะเป็นจริงได้ทั้งสิ้น ทั้งยังแสดงนิสัยอันดีงามของนางเอกที่ถูกเป็น คนชั่วโดยพื้นนิสัย และแสดงนิสัยของเพื่อนที่ดี สุจริต และความรักลูกและความกตัญญูอย่าง น่าอ่าน ทั้งมีตอนที่ทำให้ผู้อ่านใจเต้น และตอนขบขัน ทั้งอาจจะเป็นบทเรียนและเป็น ตัวอย่างให้แก่หญิงสาวให้ระวังตัว มิฉะนั้น จะตกอยู่ในสภาพอันน่าทุเรศอย่างนางเอก หนังสือนี้จึงเป็นเรื่องที่จะอ่านให้สนุกเพลิดเพลินก็ได้ จะอ่านให้เป็นประโยชน์ก็ได้ ทั้งไม่มีเรื่องหยาบลามก หญิงสาวอ่านจะได้แต่ความรู้ไม่มีอันตราย สรุปรวมว่า มีข้อทุกๆ ข้อที่จะ ทำให้หนังสือนี้เป็นหนังสืออ่านเล่นที่ดี และเป็นประโยชน์ หวังว่าจะมีผู้ซื้ออ่านแพร่ หลาย เพื่อที่จะเป็นการชักนำอุดหนุนให้ ก.สุรางคนางค์ จะแสดงความสามารถของตนอีก โดยนิพนธ์เรื่องอ่านเล่นอื่นๆ มาชุมนุมในหมู่อักษรศาสตร์ของไทยเรา ซึ่งต้องการคน แต่งอยู่อีกเสมอ” (หน้าคำวิจารณ์)

มองในแง่จุดอ่อนของนวนิยาย รื่นหลึงสาวชวานาออกจะมีความสามารถสูงไปสักหน่อย ในการวิเคราะห์ชีวิตด้วยสำนวนภาษาอันคมคายในหลายตอน เธอให้สติแก่วิทย์ หลายครั้งหลายคราด้วยตรรกะที่เสียดแทงลึกซึ้ง ภาษาที่เธอใช้หลายครั้งก็ดูไม่ใช่ภาษาคิดของรื่นหลึงชวานา

“ดิฉันจะมีชีวิตอยู่นานพอที่จะเอาความชั่วเลี้ยงลูกไปอีกสักกี่วัน ก็เป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ เพราะสังขารร่างกายมนุษย์ย่อมไม่เที่ยงแท้ ห่วงแต่ว่า ถ้าไม่มีดิฉันแล้ว ลูกจะได้รับความลำบากยากแค้นขาดคนพิทักษ์รักษา ลูกจะพลอยได้รับกรรมไปด้วย โดยที่ไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำของผู้ให้กำเนิดเลย สิ่งที่คุณคิดว่าเป็นไปไม่ได้มัน ได้กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ขึ้นมาแล้ว จริงอยู่, คุณเป็นชายที่มีเกียรติคุณงาม มีชื่อเสียง มีคนต้อนรับด้วยความนิยมนับถือในทุกๆ แห่งที่คุณย่างเหยียบเข้าไป แต่อย่างไรก็ดี ยังมีหญิงคนหนึ่ง ไม่ใช่คนดีอะไรหรอกคะ คนชั่วซำชนั่นแหละ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจคุณดีว่า คุณเป็นผู้ที่ปราศจากเกียรติคุณของผู้ชาย ขาดมนุษยธรรมในการที่คุณปฏิเสธไม่รับเลี้ยงดูแลของคนที่คนหนึ่งตามหน้าที่อันควร คุณว่าสิ่งแวดล้อมอันเป็นความจำเป็นของมนุษย์บังคับให้ทุกคนมีบาป และเผชิญบาปอย่างกล้าหาญ คนอ่อนแอจะเป็นเหยื่อของความบาปและจะรู้สึกบริสุทธิ์ใจไม่ได้เลย ถ้าหากยังไม่ได้ใช้หนี้ความบาปนั้น ดิฉันขอเอาคำพูดของคุณมาปรกปรักคุณ ว่าคุณเป็นชายที่ไม่กล้าเผชิญบาป และยังไม่ได้ใช้หนี้ความบาปที่คุณสร้างไว้ ส่วนดิฉันนะหรือ ดิฉันบริสุทธิ์ใจแล้ว ที่ยอมทนเป็นคนชั่วยอมยากแค้นแสนเข็ญ ยอมก้มหน้ารับกรรมทุกๆ อย่าง เพื่อใช้หนี้ความบาปที่สร้างไว้” (หน้า 217)

เมื่ออ่านดูแล้วบางครั้งก็ไม่แน่ใจว่าควรจะเป็นคำพูดของรึนจริงๆ หรือไม่ ถ้ารึนช่างคิดถึงเพียงนี้ วิพากษ์วิจารณ์ได้ลึกซึ้งเช่นนี้ เธอจะยอมเลือกหรือยอมถูกบังคับให้เดินทางชีวิต หญิงคนชั่วเช่นนี้หรือ และถ้าเธอเป็นคนเจ้าความคิดแบบนี้ เธออาจไม่ใช่รึนที่ช่างเจียมตัว และ ย่อม 'คนอื่น' อยู่เป็นนิจกระมัง

อย่างไรก็ดีเราขอรับได้ว่า ก.สุรางคนางค์ เป็นนักเขียนผู้มีมนุษยธรรม ในงานเขียนของเธอ เธอกล่าวไว้ในคำนำว่า “หญิงชั้นสูงอาจมีจิตใจต่ำ เช่นเดียวกับหญิงชั้นต่ำอาจมีจิตใจสูง ความชั่วถ้ายังไม่มีผู้รู้เห็นก็ยังคงเป็นความดี แต่ในโลกนี้จะมีสักกี่คนเล่าที่เชื่อว่า “ความดี” นั้นย่อมมีอยู่แม้ในหมู่ของหญิงที่ได้ชื่อว่า “โสเภณี”” (คำนำ)

ความประสงค์ของ ก.สุรางคนางค์ มีอยู่เช่นนี้ คือขอให้เราเชื่อว่าความดีเลวอาจมีอยู่ในตัวของใครก็ได้ โดยตัดสินไม่ได้จากรูปลักษณ์ภายนอก เธอเรียกร้องให้มนุษย์มีความเป็นธรรมในการพิจารณาชีวิตผู้อื่น ซึ่งเธอประสบความสำเร็จแน่นอนในงานชิ้นนี้

แต่ผู้อ่านคงจะต้องใช้เวลาพิจารณาความดีของรึนอีกหน่อยหนึ่งก่อนที่จะจะจบลงว่าความดีมีความหมายว่าอย่างไร เพราะคำว่า “ความดี” มีความหมายกว้างขวาง ความดีของรึน คือความผู้จักเจียมตัวว่าตนด้อยต่ำ ความดีของรึนคือการไม่คิดอาฆาตพยาบาทจองเวรผู้ที่ทำให้ชีวิตเธอจมปลักไปสู่การเป็นหญิงคนชั่ว ความดีของรึนคือว่ารึนก้มหน้ารับกรรมที่เกิดแก่ตนโดยไม่เปลี่ยนเป็นความก้าวร้าวต่อผู้อื่น ถ้าเผอิญรึนเลือกทำอย่างอื่นที่ผิดแผกไปจากนี้ เช่น รึนยอมจำนนน้อยกว่านี้และรึนต่อสู้กับการถูกรังแกมากกว่านี้ เรายังจะเห็นว่ารึนเป็นหญิงผู้มีความดีอยู่หรือไม่

แม้จะยังคงข้องใจเรื่องความดี-เลวอยู่ แต่เราก็ยอมรับว่า ก.สุรางคนางค์เป็นนักเขียนที่มีความกล้าหาญ และกล้ายืนยันความคิดของเธอเอง บทนำของเธอ และบทวิจารณ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ต่องานของเธอชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า ก.สุรางคนางค์ ต้องฝ่าอุปสรรค ฝ่าสายดา และคำวิจารณ์นานา จึงจะเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ออกมาได้ งานของ ก.สุรางคนางค์ นี้เป็นงานรุ่นบุกเบิก และถูกปฏิเสธ หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์รุนแรง จากคนบางกลุ่มเท่าๆ กับที่ได้รับการต้อนรับอย่างฮือฮา ในขณะที่หนังสือเล่มนี้ถูกตีพิมพ์ออกมาเป็นครั้งแรกก็เพราะเป็นงานแนวใหม่ และเป็นงานชิ้นแรกๆ ที่เธอในฐานะนักเขียนหญิงยกเอาเรื่องราวของ “ชนชั้นต่ำ” ขึ้นมาพิเคราะห์ ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า นับจากปีพ.ศ.2480 ไปอีกราว 15-20 ปี นวนิยายสะท้อนชีวิตแนวอัตถนิยมจะเติบโตอย่างเต็มที่ และก้าวหน้าไปถึงขั้นวิพากษ์วิจารณ์ระบบสังคมทั้งระบบอย่างรุนแรง “ความดี” ของตัวละครในนวนิยายยุคถัดๆ ไปจะมีความหมายในเชิงการต่อสู้มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ก.สุรางคนางค์ ชื่อจริงว่า กันหา เคียงศิริ เธอเขียนงานนวนิยายออกมาจำนวนทั้งสิ้น 47 เรื่อง แทบทุกเรื่องได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านอย่างดี เล่มที่โด่งดังในหมู่นักอ่านนวนิยาย คือ บ้านทรายทอง พงมาน สว่างวงศ์ ดอกฟ้าและโคมผู้จองหอง เป็นต้น ก.สุรางคนางค์ยังใช้นามปากกาอื่นอีกได้แก่ “รสมาลิน” ใช้เขียนคอลัมน์ “นคร สุรพันธ์” เขียนงานสารคดีและ “มฤตติ” ใช้ตอบ

ปัญหาผู้อ่านในนิคยสารสกุลไทยระยะหนึ่ง เธอได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ เป็นคนที่สองถัดจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

พรพิไล เลิศวิชา

มิถุนายน 2540

ประวัติ ก.สุรางคนางค์

ชื่อจริงคือ กัณหา เคียงศิริ (นามสกุลเดิม วรรณะภักดิ์) เกิดปีพ.ศ. 2454 ที่ชนบุรี เป็นธิดาคนโตของ พระสุริยภักดิ์ พระตำรวจหลวง จบการศึกษาชั้นมัธยม 8 จากโรงเรียนราชินีบน เป็นครูสอนภาษาไทยอยู่ 3-4 ปี ก่อนที่จะมาทำหนังสือและเขียนหนังสือเป็นอาชีพ เริ่มสนใจเขียนเรื่องสั้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 ขณะอยู่ชั้นมัธยม 6 แต่งงานกับป่วน บุณศิริปิน หรือ ป. บุณศิริปิน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง

ก. สุรางคนางค์ เขียนหนังสือไว้ประมาณ 47 เล่ม เป็นนิยายส่วนใหญ่อีก 3-4 เล่ม เป็นเรื่องสั้น, สารคดี, ข้อเขียนสั้น ๆ นิยายที่สำคัญเรื่องอื่น ๆ มี กุหลาบแดง, รักอันสุนทร, ความคิดคำนึง ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ในปีพ.ศ.2529 พร้อมกับ อบ ไชยสุ (ฮิวเมอริสต์)

พล นิกร กิมหงวน

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2481 - 2510

ป. อินทรปาลิต

(พ.ศ. 2453 - 2511)

ในบรรดางานประพันธ์รูปนวนิยายของไทย งานที่เขียนชวนให้ขัน หรือเรียกกันว่า “ล้อเลียน” มีอยู่น้อย และในบรรดาที่มีอยู่-และมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งเป็นงานที่เด่นอย่างยิ่งและอ่านกันแพร่หลายกว้างขวางคือ เรื่องชุดสามเกลอ หรือเป็นที่รู้จักกันดีกว่าในชื่อ พล นิกร กิมหงวน (2481 - 2510) ของป. อินทรปาลิต (2453 - 2511) แม้ว่างานของเขาอาจจะเป็น “มันนอกสายตา” ของบรรดานักวิชาการและนักอ่านที่หาสาระทางข้อคิดเกี่ยวกับสังคม การเมือง และปรัชญาชีวิต แต่การจะมองว่างานเขียนของเขาเป็นเรื่องประโลมโลก จะเป็นการมองข้ามคุณค่าที่ทั้งปรากฏชัดและแฝงอยู่อย่างมากมาย สำหรับผู้อ่านทั่วไป ๆ ที่อ่านงานประพันธ์เพื่อความรื่นรมย์ ป. อินทรปาลิตคงเป็นนักเขียนที่ยังมิได้คลายมนต์แม้ผู้อ่านสมัยปัจจุบัน ซึ่งเราสามารถหาได้ตามร้านหนังสือ โดยเฉพาะร้านให้เช่าหนังสือทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง การทำงานของเขาซึ่งอ่านสนุกย่อมชวนให้เราคิดถึงลักษณะอันเป็นเสน่ห์ในงานประพันธ์นี้

แนวหลัก ๆ ในมุขตลกของเขามีได้อยู่ที่คำพูดที่แสดงความคมคาย หรือเขาว์ปัญญาของตัวละครท่ากับอยู่กับการกระทำ และเรื่องราวที่ดำเนินไป เขาเขียนประหนึ่งเป็นการบรรยายเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่บนเวทีละคร หรือภาพบนจอภาพยนตร์ หรืออาจจะพูดอีกนัยหนึ่งว่า ป. อินทรปาลิต เขียนราวกับให้น่าไปทำเป็นตัวตลกสั้น ๆ เพราะฉะนั้นผู้อ่านมิใช่เพียงผู้เก็บความทำความเข้าใจของเรื่องราว แต่ที่สำคัญกว่าคือเขาทำให้ผู้อ่านเป็นผู้กำกับการแสดงบนเวทีละครในอากาศ และ “ผู้กำกับ” นี้เมื่อมีอารมณ์ขันร่วมกับ “ผู้เขียนบท” ด้วย ก็จะสร้าง “ละคร” ให้ครื้นเครงขึ้นได้ จึงไม่น่าประหลาดใจที่คนอ่าน พล นิกร กิมหงวน จะอ่านไปหัวเราะไป

ในเรื่อง ขาวทะโมน ตอนที่พล นิกร กิมหงวน คบคิดกันเป็นไอ้โม่งปิ่นเข้าบ้านพิทยเสถียร ให้ผ่องผัวกับแพรวพรรณลูกสาวของเจ้าพระยาราชมณฑิรพิทักษ์ตกใจ เมื่อเสียดังหงวนส่งเสียงดังขณะที่ยืนบนหลังของพล

“เฮ้ย! พลควา “โธ่- อยากติดตะรางหรืออายเสีย” พูดจบก็ยกมือหมายเขกหน้าแก้มหงวนเต็มแรง หงวนเป็นนักสังเกตการณ์ที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ได้ เขารู้ตัวอยู่แล้วว่าคำคมของเขาจะต้องเป็นอันตราย พอพลเขก ก็รีบยกเท้าขวขึ้น มะเหงกของนายพัชรภรณ์เลยสัมผัสกับศีรษะตนเองดังสนั่นหวั่นไหว ... พลชักฉีกก็เลยสปริงตัวออกจากกำแพง ร่างอันชะลูด

ของ กิมหงวน “แขวนต้องแต่ง อาเสียชอยเท้าทั้งสองถีบอากาศเหมือนกับ
ถีบจักรยาน เกร็งข้อทั้งสองโหนราวเหล็กเหนือกำแพง”

หรืออย่างใน **หนุ่มรักสนุก**

“ดูเหม่งเดินออกไปจากห้อง เจ็กคงซึ่งสืบเชื้อสายมาจากยิว ก้าว
ขึ้นมานบนยกพื้น หยุดยีนหน้าห้องนายพัชรภรณ์ ดูเหมือนจะรู้ว่าพลแกลังทำ
เป็นหลับ “อาคุณกำแหงโอ๊ย คุณกำแหงอ้อ! อาคุณกำแหงผมมาเอาชาดาง
โน้นหลับทำไมตาป๊อปป๊อป” (เวลาอ่านโปรดทำเสียงเป็นเจ๊กไหหลำด้วย)

ปัจจุบันวิธีการนำเสนอในทำนองนี้อาจจะไม่เป็นที่นิยม แต่ในสมัยก่อนสงครามสำหรับผู้่านวง
กว้างที่คุ้นเคยกับการแสดง ย่อมเป็นที่น่าชื่นชม

ตัวละครหลัก ๆ ใน **พล นิกร กิมหงวน** เป็นคนที่ใกล้ชิดอยู่ในแวดวงเดียวกัน เป็นญาติ
สนิทมิตรสหาย ที่มีความสัมพันธ์ที่รักใคร่กลมเกลียว เป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องอย่างที่เราจะเป็น
ตัวละครโยงโยและปฏิบัติต่อกันอย่างกันเอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยและอย่างจริงใจ เราจะไม่พบ
พฤติกรรมที่คอยใช้คนอื่นให้เป็นประโยชน์ และพฤติกรรมที่ทำให้คอยคิดคำนวณในเชิงได้เชิงเสียเลย
การดำเนินเรื่องก็คงจะเป็นไปไม่ได้แต่เรื่องดำเนินไปจบลงด้วยดีเสมอ ๆ และที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะ
เมื่อมีเรื่องล่วงเกินซึ่งกันและกัน ก็มีได้ผูกใจเจ็บ หรือโกรธซึ่งเป็นเวลานาน หรือแม้กระทั่งถือสา
หาความ ฉะนั้นเหตุการณ์ของเรื่องแต่ละตอนที่ปรากฏชัดเจนต่อผู้อ่านคือ เป็นความสนุกสนาน
ครื้นเครง บ่อย ๆ ครั้งเป็นการเล่นแบบเด็ก ๆ เป็นการรื้อฟื้นความทรงจำของชีวิตวัยเยาว์ ชุบชีวิต
ชีวิตรักที่กำลังจะร่วงโรยให้สำราญอารมณ์ ในส่วนที่เป็นพื้นฐานซึ่งแฝงอยู่เป็นการกำหนดวางสัณ
บรรยาการของโลกใน พล นิกร กิมหงวน คือความรัก ความสมานฉันท์ และความให้อภัยต่อกัน
และกัน ซึ่งก็เป็นโลกของอุดมคติในการใช้ชีวิตของครอบครัวไทย และอยู่ในความปรารถนาตาม
หลักธรรมที่คนไทยทั่วไปรับสืบทอดมา จนเป็นแสง เป็นความหวังในการดำรงชีวิตที่ต้องผจญกับ
ขวากหนามของความทุกข์อยู่เสมอ ๆ ฉะนั้นความรู้สึกที่ผู้อ่านคนแล้วคนเล่าได้รับก็คือ อ่านแล้ว
สนุก สบายใจ คลายเครียด และนี่คืออีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เราได้เห็นถึงเสน่ห์ในงานประพันธ์
ของป. อินทรปาลิตนี้

ทั้งนี้ทั้งนั้น มิได้หมายความว่า ป. อินทรปาลิตจะมองโลกแต่ด้วยแว่นสีชมพู ในฐานะที่
มาจากครอบครัวข้าราชการ อาศัยในเมืองหลวง และผ่านระบบการศึกษาทางทหารมาหลายปี
ป. อินทรปาลิต มีลักษณะของคนร่วมสมัยที่อยู่ในหลอมของสังคมเดียวกันอยู่ค่อนข้างมาก เขาจะ
ได้รับความคิดชาตินิยมซึ่งเป็นเชื้อของการสร้างทัศนคติต่อสาธารณชนตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลง
การปกครองปี 2475 และข้อคิดความเห็นทางการเมืองอาจจะเอนเอียงไปทางนิยมทหาร ระบียบ
ตามนโยบายของรัฐข้าราชการ และผู้อ่านสามารถจะจับน้ำเสียง ป. อินทรปาลิต ได้ว่า เขาไม่ชอบ
หรือถึงขั้นชิงชังคนประเภทไหนบ้าง พวกกงกเงิน พวกเหี้ยมสกปรก คนจีนที่กอบโกย (เพราะฉะนั้นเสีย

กิมหงวน หนึ่งในพระเอกของเขาถึงต้องเป็นคนชอบฉีกเบ๊งส์เล่น) พวกอวดรู้ คนอวดเก่ง คนประเภทที่ตามจำนวนสมัยนี้คงเรียกว่า นักวิชาการ เรื่องความแตกต่างกันทางฐานะในสังคม สังคมที่ลดหลั่นกันตามชนชั้น เป็นฉากของสภาพการณ์อยู่ตลอดเวลา นั้น เขาก็มิได้เป็นใจด้วย แต่เขาเขียนถึงในลักษณะแบบหยิกแหยงในเชิงกระแซะเข้าแหย่ หรืออย่างมากที่สุดก็เพียงกระแนะกระแหน มากกว่าจะเป็นการประชด แดกดัน หรือเรียกได้ว่าวิธีของเขาเป็นการ “ตอด” มิใช่เป็นการ “ตี” ฉะนั้นเมื่อนำคนมาทำตลก หรือเพียงการพูดถึงบุคคลประเภทไหน ชนชั้นใด ก็ไม่ทำร้ายจิตใจใคร เขา “ตอด” คนประเภทที่เขาไม่ค่อยถูกโฉลกด้วยอยู่เสมอ ๆ คงจะมีแต่ทหารเท่านั้นที่เขาไม่เคยเอ่ยถึงในแง่ลบเลย จะอธิบายว่าเขาเคยเป็นนักเรียนทหารก็อาจจะขัดกับข้อที่ว่าความเป็นลูกพระยาของเขา หากได้ทำให้เขาละเลยจะหยอกล้อฝ่ายที่มียศถาบรรดาศักดิ์ไม่ (เขาล้อเรียกชื่อพระยาว่า พระยามูลเหล็ก) การเขียนให้ข้าของเขาจึงเป็นที่เพลิดเพลินใจ มิใช่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยการทำให้ตลกประเภทนี้เป็นหลักหนึ่งของหัตถนิยายไทยก็จริงอยู่ แต่ความเด่นในพล นิกร กิมหงวน ยังอยู่ที่ความสามารถของป. อินทรปาลิตในการสร้างเรื่องให้มีเงื่อนไขชวนให้ติดตาม แม้แต่ละตอนจะถือได้ว่าเป็นเรื่องสั้น แต่บางตอน ก็มีเรื่องรอง (Sub-Plot) ในเรื่องใหญ่ ทำให้สอดคล้องกลมกลืน และส่วนใหญ่เรียกได้ว่าลงตัว เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนการแบ่งแต่ละฉาก และความสมเหตุสมผลในการนำเรื่องให้ไปสู่ข้อสรุป เพราะฉะนั้นเรื่องของเขาคง “อ่านแล้วติด”

การที่เราอ่าน พล นิกร กิมหงวน ในปัจจุบัน เท่ากับเป็นการอ่านเรื่อง เหตุการณ์ สถานที่ ที่ผ่านไปแล้ว บทประพันธ์ของป. อินทรปาลิตชุดนี้จึงเป็นการบันทึกอดีตช่วงหนึ่งไว้ สถานที่อยู่ในเขตที่เราคงเรียกกันด้วยศัพท์สมัยใหม่ว่า เขตกรุงเทพฯ ชั้นใน เช่น เจริญกรุง รองเมือง ลี้พระยา สาทร ถนนเพชรบุรี ในสมัยที่ปัญหารถติดเป็นเรื่องที่ยังไม่อยู่แม้แต่ในจินตนาการ ถนนโล่งเตียนจนกิมหงวนสามารถขับฟอร์คเก้ “โกยแนวไปตามถนนวิบูลย์ราษฎร์กับลมพัด ...ถึง 60 กิโลเมตรต่อชั่วโมง” ตัวละครเป็นเจ้าคุณ ขุน หลวง พระยา ก็น้ำยาอุทัย รวมไปถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น สงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายรัฐนิยมของจอมพลป. เพราะฉะนั้นงานประพันธ์ชิ้นนี้ในแง่หนึ่งเรียกได้ว่าเป็น บันทึกคดี ที่ล้ำค่าในฐานะที่เป็น “บันทึกความรู้สึกของสมัย” บุคลิกของตัวละคร พล นิกร กิมหงวน เจ้าคุณปัจจานึก นายแก้ว ยังเป็นภาพลักษณ์ที่ตราติดคนรุ่นอายุ 30 ขึ้นไป รวมไปถึงตัวละครบางตัวที่กลายเป็นศัพท์แสงเข้าใจกันทั่วไป เช่น ลุงเชย แก้ว สำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจอารมณ์ขันของคนไทย ในวัฒนธรรมไทยแบบไทย ๆ บทประพันธ์นี้ย่อมมีคุณค่าในฐานะข้อมูลสำคัญที่ทำทนายการตีความ

พล นิกร กิมหงวน นี่ลงพิมพ์ในนิตยสารเพลินจิตต์ เป็นตอน ๆ แต่ละตอนจบในตัว ทุกวันนี้เราอ่านต่อเนื่องในรูปรวมเล่ม เมื่อเรามองงานที่ต่อมารู้จักกันในชื่อว่า ชุดสามเกลอ หรือศาลาโกหก โดยรวมทั้งหมด ป. อินทรปาลิต เขียนอยู่นานถึงเกือบ 3 ทศวรรษ คือตั้งแต่ช่วง 2481 - 2510 จะมีวนไปก็ระหว่างสงครามที่กระด้างอุปกรณ์การพิมพ์ขาดแคลน และไปเขียนเรื่อง

อื่น ๆ บ้างเช่น เสือใบ เสือดำ ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมเช่นกัน แต่นับรวมทั้งหมดแล้วเป็นจำนวนพันตอน แต่มุขตลกก็มีได้อ่อนฤทธิ์ลง และก็มีได้ซ้ำๆ เดิม ๆ เฉพาะในแง่นี้ย่อมถือว่า ป. อินทรปาลิตเป็นนักประพันธ์ที่รุ่มรวยอารมณ์ขัน เป็นดาวที่ส่องแสงจรัสเด่นที่สุดดวงหนึ่ง ในประวัติการประพันธ์สมัยใหม่ของเรา หรือนับมาถึงจนปัจจุบันก็ยังไม่เห็นว่ามีดาวดวงอื่น ๆ จะมา เบียดบังรัศมีได้ และความเป็นเลศนิตก็ไม่จางไปง่าย ๆ ถึงจะมีใช่เป็นงานประพันธ์ที่เขียนด้วยภาษาที่ประคี่ประค่อง หรือเสนอความคิดเกี่ยวกับโลก สังคมชนิตที่เป็นที่นิยมของปัญญาชน แต่คุณค่าในเชิงส่งเสริมให้รักการอ่าน อ่านเพื่อการพักผ่อน อ่านเพื่อความชุ่มชื่นของจิตใจแล้ว พล นิกร กิมหงวน ย่อมเป็นสวนอักษรที่ชวนเชิญนักอ่านทั้งหลาย

ไชยันต์ รัชชกูล

ประวัติ ป. อินทรปาลิต

แม้กระทั่งในบรรดาผู้ที่ชอบอ่านงานของป. อินทรปาลิตเป็นชีวิตจิตใจ ก็อาจจะนึกไม่ถึงว่าป. อินทรปาลิตเป็นชีวิตจิตใจ ก็อาจจะนึกไม่ถึงว่า ป. อินทรปาลิตมีอะไรที่เกี่ยวข้องกันกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งสองจะสนทนาวินิจฉัย หรือถึงขั้นคบค้าสมาคมกันหรือไม่ ไม่ปรากฏ แต่ในวัยเด็กช่วงสั้น ๆ เขาทั้งสองเคยเรียนอยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกด้วยกัน ซึ่งในสมัยนั้นมีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ความขี้เกียจมิได้สลักสำคัญในตัวเอง เพียงแต่ช่วยให้เรามีภาพจำสะดักขึ้น ว่าป. อินทรปาลิต มีอายุอานามอยู่ในรุ่นใด เขาไม่ได้เรียนจนจบเป็นนายทหาร แต่ออกมาศึกษาต่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 (ม. 6 ปัจจุบัน) ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 นั้น เขาอายุย่าง 23 ปีแล้ว และได้เริ่มเขียนหนังสือ ที่เรียกกันว่า หนังสือ 10 สดางค์ มาได้ 2 ปี ส่วน พล นิกร กิมหงวน นั้นมาเริ่มตอนแรกเมื่อ 2481 และเขียนเรื่อยมาจนถึงปี 2510 ก่อนที่จะถึงวาระสุดท้ายของชีวิตในปี 2511 ซึ่งช่วงท้ายนี้ มีโรคภัยไข้เจ็บรบกวนการทำงาน บางช่วงจึงเป็นการบอกปากเปล่าให้หลาน (ปริญญ์ อินทรปาลิต) พิมพ์แทน ถือได้ว่าป. อินทรปาลิตเป็นนักเขียนมืออาชีพรุ่นแรก ๆ ของไทย นอกจากเขียนหนังสือเลี้ยงชีพแล้ว เขาเคยได้ผ่านงานอื่น ๆ หลายอย่างมาก่อน เช่น รับราชการ ข้าราชการ ล่องเรือโยนส่งข่าวสาร โดยเฉพาะเขียนบทและกำกับละคร พากย์หนัง ซึ่งมีส่วนในการสร้างสรรค์งานประพันธ์ของเขาอย่างมาก ชื่อจริงของเขาคือ ปรีชา อินทรปาลิต เป็นลูกคนโตของบรรดาพี่น้อง 7 คนของ พ.ท. พระวิสิษฐพจนการ (อ่อน) กับนางชื่น เกิดเมื่อปี 2453 ในกรุงเทพฯ และในชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในเมืองหลวงจนสิ้นชีวิต เมื่ออายุ 58 ปี

หนังสืออ้างอิง

เริงชัย พุทธาโร. ป. อินทรปาลิต ชีวิตของคนขายฝัน กองบรรณาธิการนิตยสาร
ถนนหนังสือ 2529.

ปริญญ์ อินทรปาลิต. โลกส่วนตัวของ ป. อินทรปาลิต. แสงดาว 2532.

สมเกียรติ วันทะนะ. “วิเคราะห์เสือใบ - เสือดำ วีรบุรุษคนยากของ ป. อินทรปาลิต”
โลกหนังสือปีที่ 1 ฉบับที่ 9 มิถุนายน 2521

ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2486

สด. กุหลาบโรหิต

(พ.ศ. 2451-2521)

ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง เป็นนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยหนึ่ง เช่นเรื่อง ละครแห่งชีวิต โดย หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง หรือ ข้างหลังภาพ โดย ศรีบูรพา

แก่นเรื่อง (Theme) ของปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง เป็นเรื่องของความรักที่เน้นในเรื่อง ความเสียสละ โดยไม่เอาอารมณ์เป็นใหญ่ ความรักในเรื่องปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง ได้ขยายกว้าง ครอบคลุมไปถึงความรักระหว่างพ่อลูก เน้นที่ความเสียสละเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นจะเด่นที่แตกต่าง จากเรื่อง 2 เรื่องข้างต้น

ปักกิ่ง-นครแห่งความหลังเป็นการเล่าเรื่องจากมุมมอง (Point of View) ของระพีพันธุ์ หนุมไทยที่ได้รับทุนการศึกษาไปเรียนที่กรุงปักกิ่ง หรือ เป่จิงตามการออกเสียงของภาษาจีนกลาง

ตัวละครเอก (Characters) ของเรื่อง คือ วารยา ราชบุรุษภักย์ ซึ่งเป็นหญิงในชนชั้น ศักดินาของรัสเซีย ผู้ลี้ภัยการปฏิวัติของบอลเชวิคมาอยู่ในประเทศจีน และระพีพันธุ์ หนุมไทยผู้ได้ รู้จักวารยาจนกระทั่งภูมิหลัง และความผิดหวังต่าง ๆ นานาในชีวิตทั้งด้านความรัก ความสูญเสียแม่ และที่ ๆ น้อย ๆ และทรัพย์สิน เหลือกันอยู่ 2 คนพ่อลูกที่ต้องอยู่กันอย่างกระหิณกระแห่ม

โครงเรื่อง หรือ โครงการดำเนินเรื่อง (Plot) คือ ความใกล้ชิดของระพีพันธุ์ และวารยา ได้เป็นตัวเดินเรื่องไปสู่การเรียนรู้ภูมิหลังของกันและกัน โดยเฉพาะโศกนาฏกรรมในชีวิตของ ครอบครัวของวารยา มีเชื้อสายในตระกูลโรมานอฟ ผู้เป็นเจ้าปกครองรัสเซีย โดยมีพระเจ้าซาร์ เป็นกษัตริย์ อยู่ก่อนที่จะถูกพรรคบอลเชวิค ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ยากไร้ปฏิวัติโค่นอำนาจลง วารยาต้องสูญเสียแม่ไปในการปฏิวัติ และเมื่ออพยพมาอยู่ที่เมืองฮาร์บินในแมนจูเรีย ก็ยังต้องสูญเสียพี่ น้องไปอีก จนเหลืออยู่ตัวเองและพ่อที่ชราภาพ คนทั้งคู่ได้ก่อให้เกิดความเห็นใจและแปรเป็นความรัก ความเข้าใจ ที่บริสุทธิ์ใจต่อกัน และนำไปสู่ความพยายามที่จะช่วยเหลือแก้ปัญหาให้กันและ กันโดยตัดเอาอารมณ์ส่วนตัวออก เป็นความรักที่บริสุทธิ์ที่ถือเอาความเสียสละให้กับคนที่ตนรัก เป็นสรณะ

วลาดิมีร์ ขอมสละชีวิตตัวเองเพื่อให้วารยาหมดพันธพันธมาเป็นธูระเป็นห่วงเป็นใยและ ต้องมุ่งหาเลี้ยงชีพมาช่วยเหลือในการดำรงชีพ ของตน เป็นความเสียสละอันยิ่งใหญ่ของพ่อที่มีต่อ

ลูก โดยต้องการให้ลูกมีทางออก และทางเลือกในชีวิต เขาคิดว่าสิ่งที่เธอจะไปบวชชีเพื่ออุทิศตัวให้แก่ศาสนาโดยไม่ต้องมีหวังเป็นหนทางที่ดีที่สุดในทัศนะของเขา ดังบทสนทนากับระพินทร์ดังนี้

“วารยาอาจลำบากเพราะเป็นห่วงตัวฉันมากไป ถ้าไม่มีฉันเสีย เขาก็คงจะไม่ต้องยุ่งยากเช่นนี้ ฉันเป็นคนทำให้วารยาต้องคิดรน ฉันควรจะตัดสินใจทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้วารยาเลิกคิดเลิกกังวลในตัวฉัน”

และจดหมายลาตายที่เขาเขียนถึงวารยา

“วารยา ลูกรัก

พ่อจากไปเพื่อความสุขของลูก พ่อได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้ว พ่อแก่ลงทุกวัน ไม่มีประโยชน์แก่ใครอีกต่อไป ถ้าพ่อขึ้นอยู่ ลูกจำต้องกังวลและจะทิ้งชีวิตอย่างที่เป็นอย่างทุกวันนี้ไม่ได้ พ่อต้องการให้ลูกเปลี่ยนชีวิตใหม่ ต้องการให้มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับความยุ่งรื้อยแปดในโลกละนี้ จงเชื่อพ่อ อย่าเสียใจ จงยินดี และจงทำตามสิ่งที่พ่อเคยสั่งไว้ ถึงเวลาที่พ่อจะไปแล้ว นาฬิกาตีสี่เดี๋ยวนี้อย่างนี้ ขอให้ลูกมีความสุขเสมอ

พ่อรัก”

วารยาตัดสินใจไปบวชตามความปรารถนาของพ่อทั้งที่ใจรักระพินทร์ แต่ก็ไม่ได้เรียกร้องตามหัวใจปรารถนา แต่กลับตัดสินใจไปบวชแทน เมื่อได้รับรู้คำโกหกของระพินทร์ว่าตนมีคู่รักและคู่หมั้นแล้วในเมืองไทย และนี่คือ คำพูดของวารยา อันแสดงถึงความรักที่บริสุทธิ์ และความเสียสละเพื่อความรักอันบริสุทธิ์นั้น

“ขอให้เชื่อเถิด ระพินทร์ ว่าฉันไม่ได้รักเธอ ฉันต้องการเธอเป็นเพื่อน และเธอก็ได้อุปการะฉันมาก ข้อนี้ฉันไม่ลืม ขอให้ฉันได้ตอบแทนความรักของเธอด้วยความกตัญญูจะดีกว่า เธอต้องเป็นผู้ชายตัวอย่างที่เคยเป็นมาแล้ว เธอมีคนคอยอยู่ในเมืองไทยไม่ใช่หรือ ระพินทร์ เธอต้องไม่ทำให้เขาผิดหวัง”

“นี่เป็นแหวนที่แม่ให้ไว้แก่ฉัน เป็นของมีค่าสิ่งเดียวที่ฉันมีอยู่ เธอจงเอาไปสวมให้แก่ประมุขของเธอเถิด บอกว่าเธอซื้อมาจากปักกิ่งก็แล้วกัน”

ระพินทร์เองทั้งที่ใจรักวารยา แต่ก็ปั่นเรื่องขึ้นมาโกหกว่าตนมีคู่รักแล้ว เพื่อปิดหนทางความสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้วารยาได้บวชตามความปรารถนาของพ่ออย่างไม่ต้องกังวล

คุณค่าโดยรวมของปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง นอกจากแก่นเรื่อง หรือ “สาร” (Message) ที่ผู้เขียนต้องการสื่อ คือ ความรักเป็นเรื่องของความเสียสละ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ฉากที่นำมาใช้ประกอบซึ่งเป็นเหตุการณ์จริงของประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งที่ผู้เขียนได้สัมผัส คือ ภาวะสงคราม

กลางเมือง ที่ประเทศกำลังถูกรุกรานจากศัตรูภายนอก และการต่อสู้ภายในระหว่างชนวนการประชาชนที่ต้องการปลดปล่อยประเทศจากเอกราชของต่างชาติ และเอกของชนชั้นปกครองที่เป็นนายหน้าของต่างชาติ รวมทั้งการกล่าวโง้งถึงสถานการณ์ปฏิวัติในประเทศรัสเซียซึ่งส่งผลให้ตัวละครเอกในเรื่องต้องลี้ภัยการเมืองมาอยู่ในประเทศจีนด้วย

“ในสันนิบาตชาติ มหาอำนาจหลายชาติในในที่ประชุมแห่งนี้ ได้พยายามพูดเพื่อตัวของตนเอง พูดเพื่อตลาดและดินแดนที่เขาปล้นเอาไปจากชาตินิยมที่อ่อนแอ ตามส่วนต่าง ๆ ของโลก ตลอดเวลา 300 ปี ที่ได้ผ่านไปแล้ว-พูดเพื่อรักษาทรัพย์สมบัติที่เขาสะสมไว้โดยอาศัยอำนาจเป็นธรรม พูดเพื่อกอบโกยทุกสิ่งทุกอย่างให้มากขึ้น โดยไม่มีอัตราจำกัด อนิจจา...”

ฉากที่สดเขียนถึงทำให้เราเห็นธาตุแท้ของมนุษย์ในภาวะบ้านเมืองมีวิกฤติได้หลาย ๆ แบบ เช่น

“ความทารุณในรัสเซียเมื่อคราวปฏิวัติใหญ่ เขาทำกันอย่างเลือดร้อน ความโกรธ ความไม่พอใจ อาจทำให้ขาดสติไปได้ แต่ความทารุณที่ฉันได้พบเห็นในฮาร์บินและปักกิ่ง เขาทำกันอย่างเลือดเย็น ฉันคิดว่าเลือดเย็น ป่าเถื่อนกว่าเลือดร้อนมาก”

การใช้ฉากดังกล่าวมีจุดอ่อนอย่างมากในการใช้มุมมองด้านเดียว และขาดการศึกษาถึงสถานการณ์ และเหตุการณ์ที่เป็นจริงทางการเมืองอย่างลึกซึ้งจนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้เขียนสรุปไปเลยว่าฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายขาว อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายดำ ซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีผู้รับรู้และเขียนมาภายหลังได้พิสูจน์ว่าข้อสรุปของผู้เขียน ซึ่งมีประสบการณ์ไปเรียนที่จีนในสมัยรัฐบาลก๊กมินตั๋งนั้นเป็นข้อที่ขาดการศึกษาสถานการณ์อย่างถ่องแท้ เช่น

“วิธีการของคอมมิวนิสต์ มีอยู่ว่า ต้องพยายามปั่นป่วน ขึ้นเสมอทุก ๆ โอกาส เพื่อทำลายความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เมื่อบ้านเมืองปั่นป่วนอยู่เรื่อย โอกาสที่จะเข้าชิงอำนาจการปกครองก็ย่อมจะมีมากขึ้น

ก๊วยคอมมิวนิสต์ในเมืองจีนเป็นภัยที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นภัยซึ่งสร้างความปั่นป่วนขึ้นภายใน เป็นผลให้จีนต้องแตกแยกกันในทางใจ”

อย่างไรก็ตามจุดเด่นของปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง คือเป็นเรื่องโรแมนติคที่ผู้เขียนพยายามวาดภาพให้สมจริงโดยใช้ฉากเหตุการณ์จริงเข้าช่วย

การใช้จุดยืนทางด้านมนุษยธรรมของผู้เขียน มาจับสถานการณ์ที่ใช้ฉาก ก็เป็นการให้แง่คิดและกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดที่ดี เช่น

“ภาพที่ทำให้ไม่สบายก็คือภาพของคนจน ชาวปักกิ่งจนมาก-จนอย่างที่เราคาดไม่ถึง-จนอย่างที่จะเป็นจะตายทีเดียว พวกเราคนไทยไม่เคยจนอย่างนั้น คนจนของเมืองไทยไม่เคยจนตาย

แต่คนจนของปักกิ่งและตลอดจีนเหนือจนดาเยาบ่อย ๆ วันที่ร้ายกาจที่สุดสำหรับคนจนในจีนเหนือก็คือ วันในฤดูเหมันต์”

จุดอ่อนอีกจุดหนึ่งของ **ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง** คือ การเดินเรื่องในช่วงแรกค่อนข้างยืดเยื้อ และเต็มไปด้วยความคิดของผู้เขียน แม้ว่าจะเป็นความคิดที่ดี แต่ก็ไม่เกี่ยวกับเรื่อง หรือการเดินเรื่องไปสู่จุดหมายตามหลักเกณฑ์การเขียนนวนิยายที่มีมาตรฐาน

ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง เป็นหนังสือโศกนาฏกรรมในทศวรรษ 2480 ที่เป็นที่ยินยมาก เพราะเป็นเรื่องที่มีฉากต่างประเทศที่ผู้เขียนบรรยายได้อย่างเห็นภาพพจน์ และเรื่องวาระราชนกเป็นเรื่องโศกนาฏกรรมที่ทำให้คนสมัยนั้น รู้สึกเศร้าตาม ส่วนนวนิยายที่ดี นอกจากเรื่องวาระราชนกแล้วสหายยังเขียนเรื่อง **คนดีที่โลกไม่ต้องการ** และเมื่อหิมะละลายซึ่งเป็นเรื่องในชุดปักกิ่งตามมาแต่คนมักรู้จักและกล่าวขวัญถึงแต่เรื่องวาระรามากกว่า

ในแง่ความคิดไม่ค่อยชอบสังคมนิยม ดังนั้นจึงไม่ค่อยเข้าพวกกับนักเขียนไทยฝ่ายก้าวหน้านัก แต่เขาก็พยายามเสนอแนวคิดแบบสหกรณ์นิยมและชาตินิยม และเคยไปบุกเบิกทำไร่ โดยไม่ประสบความสำเร็จ

กมล กมลตระกูล

ประวัติสด กุระโรหิต

สด กุระโรหิต เกิดที่ตำบลท่าเรือจ้าง อำเภอเมือง จันทบุรี เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2451 ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 มีอายุ 69 ปี 9 เดือน 20 วัน เป็นบุตรของพระจรรยาการ (เดิม กุระโรหิต) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี และคุณแม่เหนย

การศึกษา เริ่มการศึกษาเมื่อมีอายุได้ 5 ขวบ เข้าเรียนครั้งแรกที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศราชบุรี เพียงปีเดียวก็มาเรียนต่อที่โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย นครปฐม จนจบชั้นมด แล้วจึงเข้ามาเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ในชั้นประถมปีที่ 1 จนจบชั้นมัธยมปีที่ 8 โดยเป็นเด็กเรียนดี มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 80-90 % เป็นที่ 1 มาโดยตลอด

ได้ทุนจากกระทรวงธรรมการไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ในแผนกประวัติศาสตร์ และเรียนเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาเลือก

ชีวิตข้าราชการ ได้ทำงานใช้หนี้รัฐบาลตามสัญญา ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบดูแลโรงเรียนจีน หัวหน้าแผนกตำรา กองการศึกษาผู้ใหญ่ ขณะนั้นลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแทรกซึมเข้าเมืองไทยในโรงเรียนจีน จึงทำหน้าที่ปราบปรามและปิดโรงเรียนจีนไปหลายแห่ง กวาดเก็บหนังสือต้องห้ามส่งสันติบาล

งานการประพันธ์ เป็นนักเขียนที่มีผลงานมาก มีทั้ง นวนิยาย สารคดี งานแปล บทละคร บทภาพยนตร์ บทเพลง และเรื่องสั้น

งานเขียนด้านนวนิยายที่เด่น เช่น ชูด ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง อันได้แก่วรยา ราชพฤกษ์, คนดีที่โลกไม่ต้องการ, และเมื่อหิมะละลาย, เลือดสีน้ำเงิน, นักปฏิวัติ, ขบวนการจีน, ชีวิตคือความฝัน, นีแผลชีวิต และระย้า

งานสารคดี คือ มหายุทธสงคราม, ข้อคิดจากไร่แผ่นดินไทย, เมืองสหกรณ์, โครงการบูรณะชนบท, ไขปัญหาชีวิตของขุนลึกลาตราสุนทร, บทความบาร์บารา, ขบถเมืองเซียน

งานแปล ได้แก่ รักรักเลดี้แซตเตอร์เลย์, อัสนเทวี, และแซมไวท์ ได้รงสยาม

บทละคร ได้เขียนบทละครเวทีประมาณ 10 เรื่อง ละครวิทยุมากกว่า 50 เรื่อง บทละครโทรทัศน์ประมาณ 5-6 เรื่อง

บทภาพยนตร์ ได้แก่ ทาสหัวใจ, ขบวนการเร่ร่อน, ไฟชีวิต, และพลายมะลิวัลย์

เรื่องสั้น เขียนไว้หลายร้อยเรื่อง โดยลงพิมพ์ใน ศัพท์ไทย, ไทยเขมม, ประชาชาติ, เสนาศึกษา, สุภาพบุรุษ, ไทยใหม่, เดลิเมล์วันจันทร์, ประชามิตร, ปิยะมิตร, วิทยากรย์, เอกชน, สานอักษร, ศิลปิน, และรุ่งอรุณ

นวนิยายที่รักที่สุด คือ ระย้า เรื่องของคนไทยที่ทำงานต่อต้านญี่ปุ่นในสมัยญี่ปุ่นเข้ามายึดครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

เรลิจิต-บนหลุมศพวาสิฏฐี
พิมพ์ครั้งแรก ในนิตยสาร ปี 2489 และ 2493

ร.จันทพิมพ์

(พ.ศ.2452-2497)

นวนิยายสองภาคจบ ภาคแรกชื่อว่า “เรลิจิต” ลงตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารประชามิตร-สุภาพบุรุษ พ.ศ. 2489 และต่อมาภาค สอง ซึ่งเป็นภาคจบ ได้ลงพิมพ์ในนิตยสารสยามสมัย ในพ.ศ. 2493 ในชื่อ “บนหลุมศพวาสิฏฐี” พิมพ์รวมเล่มในปี 2505

นวนิยายที่ชื่อฟังดูแปลกเรื่องนี้มีอะไรที่เกี่ยวกับ “วาสิฏฐี” ของกามนิต ผู้เขียน-ร.จันทพิมพ์ เขียนคำนำให้แก่นั่งสือนวนิยายอันโด่งดังเรื่องนี้ของเธอไว้ดังนี้

“ปรากฏว่าก่อนพุทธกาลหรือต้นพุทธกาลก็ดี หญิงได้ยึดถือความรักเป็นพรหมลิขิตของตน และต้องถูชีวิตตนลงไปสู่ความทุกข์ระทมที่เหมือนกับหลุมฝังศพอันมืดมัวมากแล้ว เต็มนี้เป็นกึ่งพุทธกาลที่ดูเหมือนจะกลายเป็นกลียุคยิ่งขึ้น เรามีอดีตอยู่ในปัจจุบัน เราอาจจะมีหรือไม่มีอะไรเลยในอนาคตของเรา นอกจาก “กรรม” ของเราเอง ซึ่งบังคับบัญชาอยู่เหนือสิ่งซึ่งกำลังมีกำลังเป็นอยู่ตลอดจน โชคชะตาสุดท้ายและอนาคตของมนุษย์ ถึงกระนั้นหญิงก็ยังยึดถือ “ความรัก” เป็นสิ่งบังคับบัญชาชีวิตผู้ใหญ่อยู่อเสมอ หญิงจึงมักจะเขียน โชคชะตาตัวเองบนหลุมศพอันมืดมัวเหมือนเก่า” (หน้าคำนำ)

ถูกละ บนหลุมฝังศพอันมืดมัวที่หญิงยึดถือ ‘ความรัก’ เป็นสรณะนี้เอง ที่ร.จันทพิมพ์-ผู้เขียน เห็นว่า หญิงก็ล้วนแต่เดินตามรอย ‘วาสิฏฐี’ ของกามนิตหนุ่ม ผู้ปลื้ดคนไปจากโลกแล้วตามลำพัง

จิตรี รัถการ และกานดา ดิเรกกุล หญิงสาวในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ในรั้วไม้ชายคาเดียวกัน และเขาทั้งสองเกี่ยวดองเป็นญาติสนิท ต่างมีความรักที่มุ่งมาดปรารถนา กานดาร์รักกันเจิบๆ อยู่กับวิชัยลูกพี่ลูกน้องของเธอเอง ซึ่งอยู่ในบ้านเดียวกัน ส่วนจิตรีนั้นเธอมีที่หมายแล้ว เขาเป็นนายพันตรีรูปงาม เข้ามาพัวพันกับเธอเมื่อคราวเธอและกานดาอพยพหลบภัยสงครามไปพร้อมกับวิชัย ที่จะไปรับราชการที่แหลมเหลือ เมืองพะเยา แหลมเหลือจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่เปิดโอกาสให้แก่หนุ่มสาวสองคู่คือจิตรีกับพันตรีตะวัน วงศ์วิโรจน์ คู่หนึ่ง กับกานดา ดิเรกกุล กับวิชัย เขารัตน์ อีกคู่หนึ่ง

จิตรีและกานดา คู่เป็นผู้หญิงสองแบบที่ไม่เหมือนกันเลย จิตรีเป็นคนหัวแข็ง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ทำทาย ชอบนำชีวิตไปเป็นเดิมพันกับอนาคต ส่วนกานดาเป็นหญิงสาวผู้มีจิตใจอ่อนโยน

รักสงบอีกทั้งใจอ่อน เธอเป็นแบบของหญิงผู้แบกทุกข์ของใครทั้งโลกไว้ เพื่อรักษาสถานการณ์ให้สงบตลอดไป

จิตรีเป็นหญิงสาวที่อยู่ในอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงของยุคปรมาณูภายหลังสงครามโลก นั่นคือ เธอต้องการแสวงหาความหมายทุกอย่างด้วยตัวของตัวเอง ด้วยเหตุนี้เมื่อกลับมาเรียนวิทยาศาสตร์ปีสุดท้าย นิสิตจุฬาฯ ที่มีผลการเรียนดีผู้นี้จึงรีไทร์ตัวเองออกมาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ในธนาคารแห่งหนึ่ง ‘คูเหมือนจะมีมนต์ประหลาดและวิเศษสักอย่างมาทำให้จิตรีลืมตัวและปล่อยตามเหตุการณ์เกินไป คูเหมือนไม่มีมนต์จะแก้กันอีกด้วย ...’ จิตรีจึงลอยกว้างไปตามกระแสคลื่นของความเป็นอยู่อย่างใหม่ ฟุ้งเฟ้อและสนุกสนาน เสรีอย่างเต็มที่ จิตรีพอใจชีวิตแบบที่เธอเป็น เพราะเธอได้พบกับความตื่นเต้น ความแปลกใหม่ที่ไม่จี๊ดจ๊าดเหมือนครั้งยังเป็นนิสิต แต่วันหนึ่งจิตรีก็พลาด เธอหยิบเงินของธนาคารไปให้พันตรีตะวันใช้ก่อนจำนวนหนึ่ง เพราะแน่ใจว่าเขาจะนำเงินมาคืนทันเวลาเนื่องด้วยความจำเป็นบางอย่าง ทว่าเขากลับหายตัวไปไร้ร่องรอย ความผิดของจิตรีถึงขั้นที่เธอควรลาออก และยังต้องหาเงินไปชดใช้คืนแก่ธนาคาร คุณจรรยาผู้เป็นเสมือนพี่สาวของจิตรีเสียใจนัก เมื่อประกอบเข้ากับความไม่พอใจในการดำเนินชีวิตแบบจิตรี เธอตัดสินใจบอกความจริงเพื่อแก้แค้นให้แก่ความปรารถนาดีของตัวเองว่า จิตรีไม่ใช่ลูกสาวที่แท้จริงของผดุง เธอเพียงแค่เป็นลูกติดภรรยาของเขาเท่านั้น และความเหลวไหลของจิตรีก็มาจากเลือดเลวฝ่ายแม่ของเธอนั่นเอง

ความหยิ่งผยอง และความสำราญใจของจิตรีสะดุดหยุดลงแล้ว จิตรีรู้สึกตัวว่าเธอสูญเสียไปหมดทุกอย่างอย่างไม่น่าเชื่อ ความสับสนงุนงงเข้ามา และความมั่นคงของจิตใจคลายลง จิตรีรับไม่ได้ที่ว่าเธอใช้นามสกุลของผู้ที่หาใช่พ่อที่แท้ของเธอไม่

ร.จันทพิมพะ ได้นำเผด็จก้าวเข้ามาในชีวิตของจิตรีแบบฉับพลัน เธอต้องการสื่อสารให้ผู้อ่านรู้จักธาตุแท้ของคนนี้ ‘เข้า’ กันได้ดี เผด็จมีบุคลิกสอดคล้องกับจิตวิญญาณหยิ่งผยองของจิตรียิ่งนัก เขากล่าวเหยียดหยันชะตากรรมต่อจิตรีว่า “ชีวิตที่ถูกกำหนดมาหมดสิ้นแล้ว เหมือนอย่างที่เราว่าพรหมลิขิตแค่นี้เอง แต่เราไม่รู้เรื่องพรหม เรารู้เรื่องของเรตลอดชาติ เรารู้ว่าเราทำชั่วใช่ไหม?” และเขายังลำทับแก่เธอว่า

“ตกลงเรื่องอะไรๆ ของเราไม่ว่าความเชื่อความหวัง หรือเรื่องชีวิตวันนี้ วันไหนทั้งนั้นจิตรีเราลิขิต ของเราเองอีกเหมือนกัน คราวนี้เราลิขิตของเราเปื้อนเปรอะไปแล้ว คราวหน้าเรามาคั่งใจลิขิตของเราให้สวยสดเสียใหม่”

คำพูดอันหนักแน่นเช่นนี้เพียงวูบเดียว จิตรีได้ตัดสินใจจะแต่งงานกับเขา การตัดสินใจฉบับนี้ของจิตรีเป็นการป้องกันตัวเอง ขณะเดียวกันก็เป็นความประมาท ร.จันทพิมพะได้ชี้ให้เห็นว่าคนเรานี้บ่อยครั้งหาทางออกง่ายๆ เร็วๆ ให้พ้นไปเสียจากความอับยศ โดยไม่รู้ว่ามีความอับยศอื่นรออยู่ข้างหน้า “ความสามารถและความอดทนของจิตรีทรงตัวอยู่ได้ด้วยความหยิ่งผยองอย่างเดียว ความเย่อหิยังย่อนนำไปสู่ความประมาท และความประมาทก็คือความตาย”

จิตรีแต่งงานแล้ว แต่ความผูกพันที่เธอมีต่อคนรักเก่า ประกอบกับความรักใหม่มิได้ก่อตัวขึ้นมาโดยธรรมชาติ ทำให้จิตรีกำลังสับสนใหม่อีก จิตรีสงสัยว่าเธอไม่ได้รักเธอ เธอเพียงแค่ฉวยโอกาสจากความสับสนของเธอ และเพียงแค่หมายจะครอบครองเสน่ห์แห่งความเป็นหญิงของเธอเท่านั้น

ร.จันทพิมพะ สร้างจิตรีขึ้นมาเป็นตัวแทนของผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งเฝ้าคิดว่าตัวเองได้รับความยุติธรรมคืออยู่ทุกขณะหรือไม่ คอยตรวจสอบดูแต่ว่าใครทำร้ายเธอตั้งแต่เมื่อไหร่และทำไม จิตรีแต่งงานกับเผด็จ แล้วเธอก็ร้องไห้กับ สิ่ง ที่เธอเสียเปรียบไปแล้ว เธอน้อยใจคนอื่น เวลานี้สำหรับจิตรีมีมนุษย์อยู่เพียงสองคนในโลกที่เธอมองไม่เห็นความผิด คือพันตรีตะวัน และอีกคนหนึ่งก็คือตัวเธอเอง

จิตรีมีชีวิตใหม่แล้วกับเผด็จ แต่เธอกลับมิได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ เธอจมอยู่กับความรักความปรารถนาและขุ่นเคืองใจ เผด็จเองไม่ใช่ผู้ชายธรรมดาที่ผู้หญิงจะเอาชนะเขาได้ด้วยน้ำตาหรือการกดดันและข่มขู่ เขาเป็นคนมีความคิดอ่านและเป็นตัวของเขาเองเอาการอยู่ แต่ความเจนโลก ชูรกีการ คำทำให้เขาไม่เสียเวลากับชีวิตที่มีรายละเอียดมากเกินไป ดูเหมือนเผด็จเลือกเอาการตัดสินใจจิตรี ยิ่งเธอคิดว่าเขา ผิดกับเขา เขาก็ยิ่งใช้อำนาจ หยาบคายลง และกดดันเธอยิ่งขึ้น เผด็จไม่ใช่ผู้ชายแบบที่ผู้หญิงใฝ่ฝันถึง เขาเป็นคนซื่อตรงเอาการอยู่ แต่เขาไม่ใช่คนอ่อนโยน ช่างปลอบ หรือเอาอกเอาใจ เผด็จปล่อยให้จิตรีต่อสู้กับสำนึกที่รื้อนรื้อยของหล่อน วาจาที่เขากล่าวแก่หล่อนนั้นเล่า รุนแรงเกินกว่าที่จิตรีจะรับเอาไว้ได้

ร.จันทพิมพะ บอกเราว่า ชีวิตนี้ไม่มี อะไร ผ่านไปง่ายๆ ดอก วันหนึ่งจิตรีจึงได้รับรู้ความจริงโดยบังเอิญว่าแท้จริงแล้วตะวันของเธอหาได้ทรยศต่อเธอไม่ เขาเขียนจดหมายมาขอให้เธอรอเขาสองปี แต่จดหมายนี้ก็กลับกลายเป็นความลับอยู่ในมือของเผด็จแทนที่จะถึงมือเธอเผด็จรู้เรื่องนี้แล้วเขาก็ยังปล่อยให้มีการแต่งงานระหว่างเขากับจิตรี จิตรีเธอรู้สึกละอายใจโดยทั้งคุณจรวายและเผด็จซึ่งบัดนี้คือสามีของเธอเสียแล้ว จิตรีไม่เพียงแต่อาละวาด แต่เธอยังตั้งความหวังใหม่อีกครั้ง หมายจะลิขิตชีวิตของตัวเอง ด้วยการหย่ากับเผด็จ และรอการกลับมาของตะวัน

เผด็จหาได้ยอมปล่อยให้เกมรักของเขาอยู่กับจิตรีจบลงง่ายๆ ดังนี้ไม่ เผด็จหลอกจิตรีว่า เขาเองมีภรรยาแล้ว เป็นชาวต่างประเทศ จิตรีเป็นก็แต่เพียงเมียหน้าอก จะหย่าให้อายคนเขาหรือ จิตรีล้มลงอีกครั้ง คราวนี้เธอหกละเมนหมดทั้งตัว จิตรีหมดมุมนุชชอนเสียแล้ว หล่อนแลเห็นคุกชีวิตอันขึ้นขมของหล่อนในวงแขนของเผด็จ (149) ชีวิตของจิตรีผ่านความชัดเจนเกินวัย ผ่านมูมมิดมูมโกง และมูมหลอกหลวงมาแล้วหลายอย่างก่อนจะถลำเข้ามาจนมูมอยู่ในอ้อมแขนของเผด็จดังนี้ (244)

ร.จันทพิมพะ หาได้ปล่อยให้ตัวละครของเธอลอยนวลไปง่ายๆ ไม่ เธอขอร้องถามจิตรีให้โอกาสจิตรีทบทวนตัวด้วยสารที่รุนแรงไม่แพ้กันว่า

“แต่หล่อนเองไม่เคยบอก (เผด็จ) สักครั้งว่าหล่อนเจตนาแต่งงานกับเขาเพราะหล่อนจนมุมหมดแล้ว และเขาไม่เคยรู้กานเนคอันไขว้ไขวของหล่อน จิตร (เองนั่นแหละ) ก็ไม่ได้ตรงต่อเผด็จ ก็โดนเล่าเผด็จจึงจะหลอกลวงว่าหล่อนไม่ได้ดังนี้” (ถ้าการหลอกลวงของเขาเป็นเรื่องจริง) (245)

ร.จันทพิมพะถ่ายทอดให้เราได้เห็นประจักษ์วิธีการที่คนเรายอมจำนนเมื่อจนมุมชีวิต ชีวิตของจิตรไม่อาจรอดพ้นไปสู่สถานภาพอื่น ถึงอย่างไรเธอก็แต่งงานแล้ว ความอับศของเธอก็ไม่ปรากฏแก่ตาโลก มันเป็นเรื่องภายใน ไม่ว่าในใจ ในบ้าน หรือในครอบครัว จิตรเลือกเอาการวางยศอยู่ในกลุ่มกุลสตรีต่อไปได้อีกด้วยเกียรติยศ แม้ว่าจะเป็นเกียรติยศของผู้อื่น แม้ความจริงล่อนจ้อนประจักษ์แก่ใจจิตรอย่างลึกซึ้ง แต่มันก็เป็นชนกสนิมในอก มันทิ่มแทงเชือดเฉือนหัวใจ ร.จันทพิมพะสรุปลงแล้วว่า หญิงมักไม่อาจทำลายเกียรติยศในปัจจุบันของตนเอง

ผู้อ่านย่อมจะเห็นได้ว่า เมื่อจิตรและเผด็จร่วมกันลิขิตชีวิตของเขาทั้งสองแล้ว มันกลับมิได้เป็นพลังแห่งจุดเริ่มต้นที่ดีพอที่จะทำให้เกิดความอดทนอย่างแท้จริง นอกจากนั้น มันกลับทำให้หล่อนทนงในความสามารที่จะกำชะตาชีวิต และหวังก็เฉพาะผลตอบแทนที่ดี คนเรามักลืมนึกไปว่าความสำเร็จทุกสิ่งย่อมเกิดจากการเผชิญอุปสรรคมาก่อน และความล้มเหลวครั้งแรกของชีวิตเป็นเพียงบทเรียน จิตรไม่ได้ศรัทธาในสิ่งที่เธอและเขาลิขิตขึ้นมา แต่กลับจมอยู่กับลิขิตของพรหม เธอจึงสูญเสียศรัทธาไปทุกสิ่ง

กานดา ดิเรกกุล นั้นตรงกันข้ามกับ จิตร รัถการ ร.จันทพิมพะเอาใจใส่ต่อที่มาของบุคลิกตัวละครของเธอเสมอ เราจึงได้พบว่า กานดาเป็นคนดีเพียบพร้อมด้วยความเป็นหญิง และอยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่ กานดาไม่เคยดื้อนร่นเที้ยมเคร่ง ไม่ผูกพันกับเพื่อนฝูงคนใดหรือมีความสนใจในการใช้ชีวิตด้านไหนเป็นพิเศษ การที่มารดาของกานดาตายตั้งแต่เธอก็นั้นยังเป็นปัจจัยที่ทำให้เธอชอบอยู่กับการเก็บงำ ขณะที่จิตรชอบแสดงตัวของเธอต่อโลก กานดากลับหลบหน้าตลอดเวลา ทั้งที่เธอมิได้มีความลับอะไรซ่อนอยู่ หากแต่เธอหวั่นไหวต่อโลกอันซับซ้อนใบนี้นมากกว่า

กานดากับวิชัยรักกันอยู่อย่างเงียบๆ ชีวิตของกานดาไม่มีสิ่งใดนอกจากบ้าน และวิชัย “ไม่ผูกพันกับเพื่อนฝูงคนไหนพอที่จะชดเชยช่องว่างในชีวิตที่เชื่อมอยู่กับวิชัย นิสัยของกานดามักน้อยและเจาะจงจำเพาะทิศเฉพาะทาง เมื่อผูกพันกับเรื่องใดแล้วก็ไม่มีการเหลียวแลเรื่องอื่น ๆ ถ้าพูดเฉพาะเรื่องความรักใคร่นี้ กานดาน่าจะไปเกิดในดินแดนที่หญิงฆ่าตัวตายตามคู่ครองมากกว่า” (365) ความสัมพันธ์ระหว่างกานดากับวิชัยเป็นความลับแม้จะไม่มิดชิดนัก แต่ก็มิได้แสดงออกโดยเปิดเผย โดยที่วิชัยมักชอบครอบงำ และกานดาก็พอใจให้เป็นเช่นนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองจึงเป็นไปโดยความสมยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้เขียนเป็นผู้เชื่อว่ารูปแบบความสัมพันธ์จะดำเนินไปก็ด้วยความสอดคล้องของสองฝ่าย

นับตั้งแต่กานดาได้รู้ความจริงโดยบังเอิญเรื่องที่ว่า จิตรอาจไม่ใช่ถูกแท้ ๆ ของคุณผดุง รู้ว่าคุณจรวยพิสาวของเธอเองเป็นผู้เก็บจดหมายของพันตรีตะวัน อดีตคนรักของจิตรไว้ ทำให้จิตรได้เข้าพิธีสมรสกับเผด็จโดยที่เธอเข้าใจผิดว่าตะวันทรยศต่อความรักของเธอ เมื่อจดหมายของผู้บริสุทธิ์

ผ่านมาถึงมือเผด็จ น้าชายของเธอ แทนที่เขาส่งให้แค่ความหวังและความฝันของจิตรี เขากลับเก็บงำความลับนี้ไว้ และฉกฉวยโอกาสเช่นนั้นเข้าพิธีแต่งงาน กานดารู้ต่อไปอีกด้วยว่า ชีวิตคู่ของเผด็จกับจิตรีเต็มไปด้วยความเจ็บปวด และน่าหวั่นกลัว กานดาคนใจอ่อนและหวั่นไหว นอกจากนี้อ่อนต่อโลก จึงจมปลักสู่ความหวาดหวั่นและสับสนอีกคนหนึ่ง กานดาไม่แน่ใจเสียแล้วว่า ระหว่างเธอกับวิชัยเล่า ความรักจะกลายเป็นสิ่งน่ากลัวหรือไม่

ในที่สุดความสัมพันธ์ระหว่างกานดากับวิชัยถึงแก่เกิดรอยร้าว มีโอกาสทำให้มีหญิงหนึ่งแทรกตัวเข้ามา ทำให้กานดาน้อยใจ และวิชัยเองก็ต้องการประชดกานดา ทั้งสองถลำลงไปในเกมที่ยังทำให้ความรักร้าวฉานหนักขึ้น

ร.จันทพิมพะ คลี่คลายเรื่องให้จบลงอย่างชาญฉลาด การกลับมาของตะวันนำไปสู่การคลายปมปัญหาทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่าทำให้ปมที่แน่นจนเกินไปนั้นขาดสะบั้นลง ความใกล้ชิดที่บริสุทธิ์ใจระหว่างกานดากับตะวัน ทำให้วิชัยเข้าใจผิดหนักขึ้นถึงแก่ประกาศแต่งงานกับวันวิสาผู้เตรียมจะ ‘มัด’ เขาอยู่แล้ว และนี่ก็เท่ากับผลักกานดาให้ค้นพบตัวเองอย่างถ่องแท้ว่าเธอยังคงพร้อมจะทำสิ่งที่ประนีประนอมกับคนที่เธอรักและหมกมุ่นอยู่กับรักนี้ แม้ความหวังของเธอจะขาดสะบั้นลง กานดาจำนองบ้านของเธอเพื่อนำเงินมาชดเชยหนี้ภัยของวิชัย ทั้งๆ ที่เธอไม่มีความหวังเกี่ยวกับตัวเขา

ตะวันกลับมาแล้วและเขาเป็นพยานรู้เห็นเหตุการณ์เช่นนี้ ธรรมเนียมนิสัยของตะวันทำให้เขามองว่า ผู้หญิงอย่างกานดานี้น่าขบถยิ่งนัก เพราะความรักของเธอเปี่ยมด้วยความเมตตา ให้อภัยและความอ่อนโยน หญิงที่อ่อนแอคนนี้ไม่ใช่คนอ่อนแอในความหมายที่โลกเข้าใจเสียแล้ว เธอทรหดมากทีเดียว เธอเพียงแต่อ่อนแอต่อการเผชิญหรือไม่ต้องการเผชิญกับความซับซ้อน เกราะชะระของโลกที่เธอไม่อยากจะสนใจ ร.จันทพิมพะ ช่วงสร้างตัวละครที่ออกตอนอย่างร้ายกาจต่อสิ่งที่ตั้งใจมั่นว่าจะทำ ความรักของกานดามีความบริสุทธิ์ใจปนอยู่มากกว่าเรื่องความหมายทางเพศ กานดาทนทุกข์ได้อย่างเยือกเย็นเพื่อทุกๆ คนที่เธอรัก

ตะวันผู้ขุนเค้นใจในความรักความหลังของเขา เริ่มรู้สึกตัวจากภาพสะท้อนของกานดากานดาให้สติเขา และเขาก็สำนึกได้ว่าจิตรีกับความรักที่แหลมเหลือ เป็นเพียงภาพฝันแห่งวัยเยาว์ ทั้งเขาและจิตรียังไม่เคยแสดงความรอบคอบและเสียสละอย่างทุ่มเททั้งหมดแก่ความรัก มาบัดนี้จะมาทวงเอาประโยชน์แห่งรักได้อย่างไร กานดาต่างหากเป็นผู้รู้จักได้และรู้จักเสีย เธอไม่ทำร้ายใครและไม่เคยตีโพยตีพายเลย ตะวันตัดสินใจพาชีวิตของเขาไปจากเมืองหลวงเพื่อจบเรื่องของเข จิตรีและเผด็จลงอย่างแน่นนอนแล้ว

ร.จันทพิมพะ จงใจจะเปรียบเทียบให้เห็นความรักของผู้คนหลายแบบ ในเรื่องนี้ความรักของวิชัยเป็นความรักแบบที่ไม่ยอมเสีย ความผิดหวังทำให้เขาปล่อยตัวเลื่อนลอยหละหลวม สิ้นศรัทธาในความหมกมุ่นคงคามทุกอย่าง วิชัยเข้าใจผิดว่าตะวันมีอะไรกับกานดา ในที่สุดเขาก็ ‘ขม’ ขึ้น ความรักของกานดาเสียด้วยสำนักอันบ้าคลั่ง กานดาเป็นของเขาในคืนหนึ่ง เพราะความแค้นแค้น

ไม่ใช่ความรักของเขา จิตรีเป็นผู้ไขความลับทั้งหมดในที่สุดว่า กานดาไม่ได้มีอะไรกับตะวัน เรื่องทั้งหมดจิตรีเสกสรรคืบในแต่งขึ้นเพื่อแก้แค้นให้แก่ตนเอง และคิดบัญชีชีวิตที่ประกาศจะแต่งงานกับหญิงอื่นที่มีใจกานดาด่างหาก

กว่าวิชัยจะรู้ว่ากานดาเป็นยอดหญิงก็สายเสียแล้ว กานดาจบชีวิตของเธอด้วยโรคปอดบวม หลังจากช่วยทำคลอดให้จิตรีที่บ้านสวน เผด็จเดินทางมารับลูกของเธอและบอกจิตรีว่า เอลิซาเบธ เบิร์น เป็นเพียงเพื่อนของเธอ หากมีความสัมพันธ์จนสามภรรยาไม่ เป็นแต่เขาต้องการแก้แค้นจิตรีเสียเท่านั้น จึงแต่งเรื่องขึ้นมาเพื่อ ‘ปรับ’ ภรรยาให้อยู่มี

ร.จันทพิมพะสร้างโครงเรื่องเรลิจิด-บนหลุมฝังศพวาสิฏฐีได้ดีเยี่ยมในแบบฉบับของเธอ ผู้ยังอยู่หรือผู้ยู่รอด ไม่ใช่ผู้ชนะ อีกทั้งอาจมีหรือย่อมมีบาดแผลทั้งตัว เบื้องหลังของความสวยงามและความอยู่รอดอาจเต็มไปด้วย ‘อาชญากรรม’ แต่ผู้ยู่รอดก็ไม่รอดพ้นไปจากสำนักที่รื้ออยู่เดิมอก สิ่งที่ยังนั่งลึกลอยอยู่ในย้อมแสงออกมาที่ดวงตา หรือมีการระแวงระวังชีวิตอีกหลายเท่าของที่มีอยู่เดิม

ส่วนผู้สูญเสียหรือผู้จากไปนั้นเล่ามีอยู่สองแบบ แบบหนึ่งเขาสูญเสียและพ่ายแพ้จากความหลงผิดเพื่อเป็นบทเรียนที่จะก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมหรือรู้จักตนเองยิ่งกว่าเดิม อีกแบบหนึ่งผู้แพ้ อาจสมัครใจแพ้ตั้งแต่หมากรุกดาแรกๆ เพราะเขาไม่ต้องการเผชิญความน่าเกลียดหรือเผชิญอุปสรรคอันเข้มข้นของโลกมากไปกว่าที่เป็นอยู่ อย่างเช่นชีวิตกานดา เป็นต้น

แต่กระนั้นฉากจบของนวนิยายก็ยังคงอาจเป็นฉากที่สะเทือนใจ สำหรับผู้ที่ขี้ฉ้อขี้ฉ้อมั่นต่อการวางรากฐานทางวัฒนธรรม เพราะ “ชีวิตคู่ของจิตรีและเผด็จเกิดขึ้นด้วยการบีบบังคับของเหตุการณ์ ปราศจาก ก.ข.ความรักและทักษะในการสมรสอันถูกต้องตามจารีต” การสมรสชนิดนี้ เป็นสิ่งที่ “ชายหญิงยุคปรมาณูช่วยกันลิดขิ้นสนองความนึกคิดอันไขว้เขวของตน ขณะที่ตกเข้าไปอยู่ในความคับขันของมูมมิด” (หน้า 186) จริงละที่ว่า “เขาทั้งสองได้ชดใช้การกระทำที่กล่าวแล้ว ด้วยหัวใจที่เจ็บช้ำ ด้วยชีวิตขึ้นขมและด้วยน้ำตาตกใน” (หน้า 187) แต่ก็ยังอาจมีผู้อ่านหลายท่าน รู้สึกว่าจิตรีในฐานะผู้ชอบทำร้ายผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่ควรจะมีบทลงท้ายอันแจ่มใสดังนี้ก็ได้ แต่นั่นเองก็คือความจงใจของ ร.จันทพิมพะ เพื่อยืนยันแก่ผู้อ่านว่า ในยุคอันแสนเชื่องเช่นนี้ ผู้ยังอยู่อาจไม่ใช่ผู้ครองจริยธรรม

จบเสียที เรื่องราวอันขิดเยื่อของสองหญิงสาวผู้อุทิศตนสรวงความรัก

นวนิยายเรื่องนี้หรือเรื่องอื่นๆ ของ ร.จันทพิมพะ คล้ายกันอยู่อย่างหนึ่ง นั่นคือเป็นนวนิยายที่ไม่เคยเห็นใครเป็นพระเอกและนางเอก หรือมองเห็นใครเป็นผู้ร้าย และตัวโกง ร.จันทพิมพะไม่ต้องการใช้ความพยายามเลยที่จะ ‘แจกบท’ อย่างยุติธรรมให้แก่ตัวละครที่เธอสร้างขึ้นมา เพราะ ร.จันทพิมพะ มองเห็นชีวิตทะลุไปถึงแรงขับเคลื่อนที่อยู่ภายใน และเธอพิจารณาไปทั้งนั้นไม่ว่าจะ